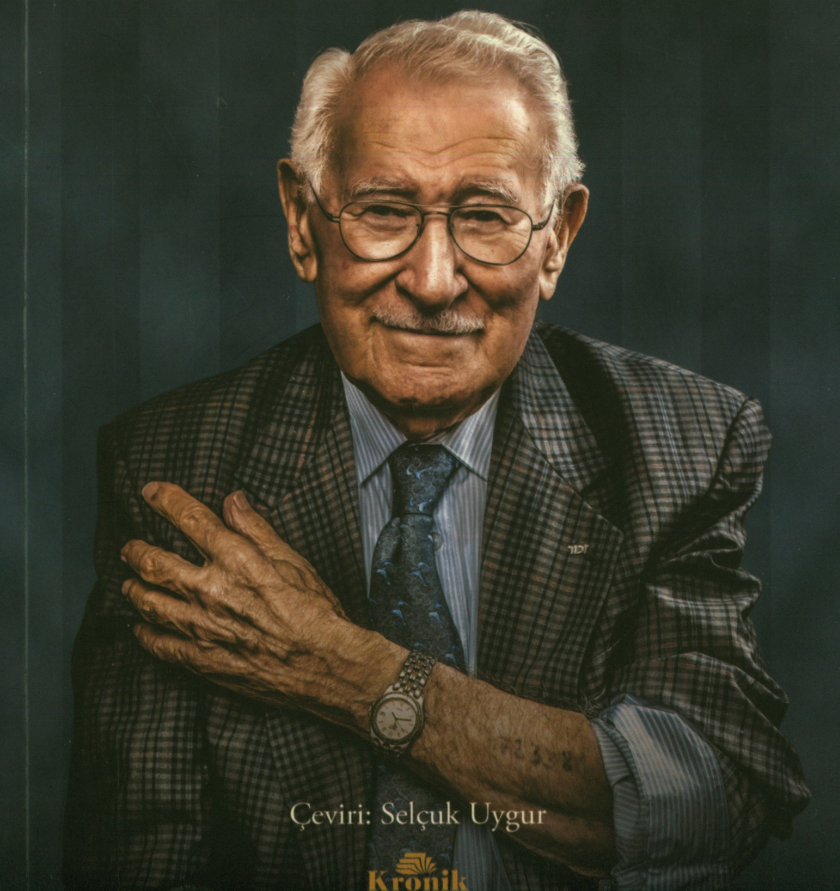
Eddie Jaku

DÜNYANIN EN MUTLU ADAMI

Bir Auschwitz Mahkûmunun
Umut Veren Yaşam Öyküsü

Çeviri: Selçuk Uygur

Kronik

DÜNYANIN EN MUTLU ADAMI
Bir Auschwitz Mahkûmunun Umut Veren Yaşam Öyküsü

—

EDDIE JAKU

KRONİK KİTAP: 296
İkinci Dünya Savaşı: 12

YAYIN YÖNETMENİ
Adem Koçal

ÇEVİRİ
Selçuk Uygur

EDİTÖR
Can Uyar

KAPAK FOTOĞRAFI
Tim Bauer

KAPAK TASARIMI
Laura Thomas

KAPAK UYGULAMA
Kutan Ural

MİZANPAJ
Kronik Kitap

1. Baskı, Mayıs 2022, İstanbul

ISBN
978-625-8431-40-7

KRONİK KİTAP
Şakayıklı Sk. N°8, Levent
İstanbul - 34330 - Türkiye
Telefon: (0212) 243 13 23
Faks: (0212) 243 13 28
kronik@kronikkitap.com

Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 49639

www.kronikkitap.com
kronikkitap

BASKI VE CİLT
Optimum Basım
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
34295 K. Çekmece / İstanbul
Telefon: (0212) 463 71 25
Matbaa Sertifika No: 41707

YAYIN HAKLARI
© Eddie Jaku, 2020, "The Happiest Man on Earth: The Beautiful Life of an Auschwitz Survivor" özgün adıyla Pan Macmillan tarafından yayımlanan, telif hakları AnatoliaLit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınan bu kitabın Türkiye'deki tüm yayın hakları Kronik Kitap'a aittir. Tanıtım amacıyla yapılacak alıntılar dışında, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayınlanamaz.

Eddie Jaku

DÜNYANIN EN MUTLU ADAMI

Bir Auschwitz Mahkûmunun
Umut Veren Yaşam Öyküsü

Çeviri: Selçuk Uygur

Kronik

EDDIE JAKU

Abraham Jakubowicz adıyla 1920 yılında Leipzig'de doğdu. Hitler Almanyası'ndaki Yahudilerin öğrenim görmekten men edildikleri süreçte sahte bir kimlikle Tuttlingen'de makine mühendisliği eğitimi aldı. Eğitimi sırasında yılın çırağı seçilip meslek erbaplarının kabul edildiği Kalibrasyon Mühendisliği Sendikası'na davet edildi. Yahudilere ait ev, iş yeri ve sinagoglara saldırıların düzenlendiği Kristal Gece'nin (*Kristallnacht*) ardından tutuklanarak Buchenwald Toplama Kampı'na atıldı. Buradan bir kalibrasyon mühendisi olarak köle işçiliği yapması şartıyla salıverilmesinin akabinde ailesiyle birlikte Belçika'ya kaçtı. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nda Almanların Batı Avrupa'yı işgal etmeleri üzerine yeniden tutuklandı ve ailesiyle birlikte Auschwitz'e gönderildi. Burada mühendislik becerileri sayesinde çeşitli işlerde görevlendirilerek hayatta kaldı. 1945'te Auschwitz Ölüm Yürüyüşü'ne katılmaya zorlandı ancak firar ederek Müttefik askerlerince kurtarıldı. 1950 yılında eşi Flore'yle birlikte Avustralya'ya göç eden Jaku, 1992'deki açılışından itibaren Sidney Yahudi Müzesi'nde aktif görev yaptı. Avustralya Yahudi cemaatine yaptığı hizmetlerden ötürü 2013 yılında Avustralya Nişanı'yla taltif edildi. 100 yaşında yayımlanan kitabı *Dünyanın En Mutlu Adamı*'yla, 2021 yılında Avustralya Yayıncılık Ödülü'nü kazandı. İki çocuğu, pek çok torunu ve torun çocuğu olan Jaku, 12 Ekim 2021'de 101 yaşında hayata gözlerini yumdu.

SELÇUK UYGUR

1989 yılında İstanbul'da doğdu. 2010 yılında Yeditepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Yıldız Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Università degli Studi di Firenze - Scuola di Scienze Politiche'de yüksek lisans eğitimi gördü. *Sabitfikir* ve *Kitap-lık* gibi dergilerde edebiyat eleştirileri ve makaleler yazdı. Bir süre boyunca çeşitli yayınevlerinde editörlük yapmasının ardından 20. yüzyıl siyasi ve askeri tarihi alanında çeviri ve çalışmalara yoğunlaştı. Türkçeye kazandırdığı diğer eserler: *Savaş Günlükleri*, Galeazzo Ciano (Kronik, 2017); *Kuşçubaşı Eşref*, Benjamin C. Fortna (Timaş, 2017); *Vatan ve Führer İçin*, Erwin Bartmann (Kronik, 2018); *Kardeşler Takımı*, Stephen E. Ambrose (Kronik, 2018), *Hitler'in Generalleri Konuşuyor*, B. H. Liddell Hart (Kronik, 2019), *Çöküş*, Ian Kershaw, (Kronik, 2021), *Erich von Manstein*, Robert Forczyk, (Kronik, 2022). Telif eserleri: *Operasyon: Mussolini* (Kronik, 2020).

Gelecek nesiller için...

Don't walk behind me, I may not lead.
Don't walk in front of me, I may not follow.
Just walk beside me and be my friend.

-Anonim

Ardımda yürüme, yol gösteremeyebilirim.
Önümde yürüme, takip edemeyebilirim.
Sadece yanımda yürü ve arkadaşım ol.

GİRİŞ

SEVGİLİ YENİ DOSTUM.

Bir asırdır hayattayım. Kötülüğün gözlerine bakmak nedir bilirim. İnsanın içindeki şerrin en fenasına, ölüm kamplarının dehşetlerine, Nazilerin beni ve tüm halkımı yok etme uğraşlarına şahitlik ettim.

Ancak şimdi kendimi dünyanın en mutlu adamı olarak görüyorum.

Geçirdiğim tüm yıllar boyunca şunu öğrendim: Sen güzelleştirirsen hayat güzel olabilir.

Sana hikâyemi anlatacağım. Büyük bir karanlık ve kederle, yer yer hüzünlüdür. Ancak nihayetinde mutlu bir hikâye. Çünkü mutluluk tercih edebileceğimiz bir şeydir. Bu bize bağlıdır.

Sana nasıl olabileceğini göstereceğim.

BİRİNCİ BÖLÜM

Paradan daha değerli pek çok şey vardır.

1920 YILINDA ALMANYA'NIN DOĞUSUNDA, LEIPZIG'DE doğdum. Adım Abraham Salomon Jakubowicz'di ama arkadaşlarım bana kısaca "Adi" derlerdi. Bu ismin İngilizcedeki telaffuzu Eddie'dir. O yüzden sen de lütfen bana Eddie de dostum.

Sevgi dolu bir aileydik, büyük bir aileydik. Babam Isidore'un dört erkek ve üç kız kardeşi vardı ve annem Lina on üç çocuktan biriydi. Bu kadar çocuk yetiştiren büyükannemin gücünü bir düşünsenize! Birinci Dünya Savaşı'nda bir oğlunu, hayatını Almanya için feda eden bir Yahudiyi ve savaştan geri dönmeyen bir ordu hahamı olan kocasını, yani büyükbabamı kaybetti.

Babam olabildiğince gururlu bir Alman vatandaşı, Polonya'dan Almanya'ya yerleşmiş bir mülteciydi. Polonya'dan ayrılmadan evvel daktilo imalatçısı Remington'da kalibrasyon mühendisliği çırağıydı. Almancası iyi olduğu için bir Alman ticaret gemisinde çalışarak Amerika'ya gitti.

Amerika'daki ticaretinde başarılı oldu ancak ailesini özledi ve onları ziyaret etmek için bir başka Alman ticaret gemisiyle Avrupa'ya dönmeye karar verdi. Ancak gelir gelmez Birinci Dünya Savaşı'na yakalandı. Polonya pasaportuyla

seyahat ettiğinden Almanlar onu kaçak göçmen olarak enterne etti. Ancak onun nitelikli bir makine teknisyeni olduğunu fark eden Alman hükûmeti, Leipzig'deki bir fabrikada ağır silah üretiminde çalışmak üzere serbest bırakılmasına izin verdi. Kendisi bu dönemde annem Lina ve Almanya'ya âşık olup, savaşın ardından ülkede kaldı. Leipzig'de bir fabrika açtı, annemle evlendi ve çok geçmeden ben doğdum. İki yıl sonra ise kız kardeşim Johanna dünyaya geldi. Ona kısaca Henni derdik.

Babamın yurtseverliğini ve Almanya'dan ettiği iftiharı hiçbir şey sarsamazdı. Kendimizi önce Alman, sonra yine Alman ve ondan sonra Yahudi olarak gördük. Dinimiz bize Leipzig'imizin iyi vatandaşları olmak kadar önemli görünmedi. Geleneklerimizi uyguladık, bayramlarımızı kutladık ancak sadakatimiz ve sevgimiz Almanya'yaydı. 800 yıllık bir sanat ve kültür merkezinin, dünyanın en eski senfoni orkestralarından birine ev sahipliği yapan ve Johann Sebastian Bach'a, Clara Schumann'a, Felix Mendelssohn'a; yazarlara, şairlere, filozoflara – Goethe'ye, Leibniz ve Nietzsche'ye ve daha nicelerine ilham veren Leipzig'in sakinleri olmaktan mutluyduk.

Yahudiler yüzyıllar boyunca Leipzig toplumunun âdeta bir parçası olmuştu. Yahudilikte ibadet ve dinlenme günleri olan Cumartesileri çalışmak bize yasak olduğundan, büyük pazarlar Yahudi tacirlerin da yer alabilmesi için Orta Çağ'dan beri Cumartesileri değil Cuma günleri kurulurdu. Yahudi vatandaş ve hayırseverler Yahudi toplumunun yanı sıra kamu yararına da katkıda bulunur, Avrupa'nın en güzel sinagoglarından bazılarının inşasına nezaret ederdi. Uyum yaşamın bir parçasıydı. Ve bir çocuk için bu çok güzel bir

hayattı. Evime sadece beş dakikalık yürüme mesafesinde hayvanat bahçesi vardı. Koleksiyonuyla ve dünyanın başka herhangi bir yerinden daha fazla kafeste aslan yetiştirmesiyle dünya çapında ünlüydü. Bunun küçük bir oğlan çocuğu için ne kadar heyecan verici olduğunu hayal edebiliyor musun? Yılda iki kez babamın beni götürdüğü, Leipzig'i Avrupa'nın en kültürlü ve zengin şehirlerinden biri yapan devasa ticaret fuarları olurdu. Leipzig'in bir ticaret şehri olarak konumu ve önemi, onu yeni teknolojilerin ve fikirlerin yayılması için bir bağlantı noktası haline getirdi. Almanya'nın en eski ikinci üniversitesi olan üniversitesi 1409'da kuruldu. Dünyanın ilk günlük gazetesi 1650'de Leipzig'de yayımlanmaya başladı. Kitapların, müziğin ve operanın şehri. Bir çocuk olarak, tüm dünyadaki en aydınlanmış, en kültürlü, en sofistike – ve kesinlikle en eğitimli – toplumun bir parçası olduğuma gerçekten inanıyordum. Ne kadar da yanılmışım.

Şahsen çok dindar olmasam da sinagogu düzenli olarak ziyaret ederdik. Annem, bizimle yaşayan ve çok dindar olan anneannemi mutlu etmek istediğinden mutfak ve soframızda koşer bulundurmaya devam ettik. Her Cuma akşamı Şabat yemeği için toplanır, dualarımızı eder, anneannemin sevgiyle hazırladığı geleneksel yemekleri yerdik. Yemeklerimizi evi de ısıtan büyük odun sobasında yapardı. Fazla ısının ziyan olmaması ve dumanın güvenli bir şekilde dışarı çıkarılması için evin içinden ustaca bir boru sistemi geçerdi. Dışarıdan donmuş olarak geldiğimizde ısınmak için o sobanın yanındaki minderlere otururduk. Bir köpeğim vardı, soğuk gecelerde kucağıma kıvrılan *Lulu* adında küçük bir dachshund yavrusu. O gecelerden nasıl da keyif alırdım.

Babam bizi geçindirmek için çok çalıştı. Rahattık ama hayatta maddi şeylerden çok daha fazlası olduğunu anlamamıza özen gösterdi. Annem her Cuma akşamı, Şabat yemeğinden önce üç veya dört somun *Hala* – yumurta ve unla yapılan, özel günlerde yediğimiz çok lezzetli ayin ekmeğimiz – pişirirdi. Altı yaşımdayken, babama dört kişilik bir aileyken niçin bu kadar çok ekmek pişirdiğimizi sordum. Fazladan ekmekleri sinagoga götürüp ihtiyacı olan Yahudilere vereceğini açıkladı. Ailesini ve dostlarını sever, akşam yemeğini paylaşmak için arkadaşlarını her zaman eve getirirdi. Lâkin annem onu uyardı ve masamıza daha fazlası sıkışamayacağı için aynı anda beş kişiden fazlasını getiremeyeceğini söyledi.

"Talihin paraya ve güzel bir eve sahip olacak kadar yaver gittiyse, olmayanlara yardım edebilirsin," derdi bana. "İyi şansını paylaşmak. Hayat işte bundan ibaret." Babam bana vermekte almaktan daha büyük bir zevk olduğunu; aile, dostlar ve nezaket gibi hayattaki önemli şeylerin paradan çok daha önemli olduğunu söylerdi. Bir adam banka hesabından daha değerlidir. O zamanlar onun deli olduğunu düşünürdüm ama şimdi bu hayatta gördüğüm onca şeyden sonra haklı olduğunu biliyorum.

Ancak mutlu aile görüntümüzün üstünde puslu bir bulut vardı. Almanya zor durumdaydı. Son savaşı kaybetmiştik ve ekonomi mahvolmuştu. Muzaffer Müttefik güçler Almanya'nın ödeyebileceğinden çok daha yüksek bir tazminat talep etmişti ve 68 milyon insan acı çekiyordu. Çok gururlu Alman halkı tarafından şiddetle hissedilen bir yiyecek ve yakıt kıtlığı ile yaygın bir yoksulluk vardı. Orta hâlli rahat bir aile olmamıza rağmen pek çok temel ihtiyaç maddesini nakit parayla bile bulmak mümkün değildi. Annem

daha iyi zamanlarda topladığı el çantalarını ve kıyafetlerini yumurta, süt, tereyağı veya ekmekle değiştirmek için pazara kilometrelerce yürürdü. On üçüncü yaş günümde babam ne istediğimi sordu. Ben de altı yumurta, Almanlar çavdar ekmeğini tercih ettiği için bulunması zor olan bir somun beyaz ekmek ve bir de ananas istedim. Altı yumurtadan daha etkileyici bir şey hayal edemezdim ve hiç ananas görmemiştim. Ve ne yapıp edip, bir tane buldu. Nasıl bulduğu hakkında hiçbir fikrim yok, ama o benim babamdı işte. Sırf yüzüme bir gülümseme kondurabilmek için imkânsız görünen şeyler yapardı. O kadar heyecanlandım ki altı yumurtayı ve ananasın tamamını aynı anda yedim. Hiç bu kadar zengin bir sofraya oturmamıştım. Annem yavaşlamam için beni uyardı ama ben dinledim mi? Elbette hayır!

Enflasyon korkunçtu, bu da bozulmayan gıdaları stoklamayı yahut gelecek için plan yapmayı imkânsız kıldı. Babam işten eve, sabaha kadar geçecek sürede beş paralık değeri kalmayacak nakit dolu bir valizle gelirdi. Beni mağazaya gönderir ve "Alabildiğini al! Altı somun ekmek varsa, hepsini al! Yarın hiçbir şeyimiz olmayacak!" derdi. Yaşam varlıklı insanlar için bile zordu. Almanlar küçük düşürüldü ve öfkelendi. İnsanlar çaresiz ve her türlü çözüme açık hâle geldi. Nazi Partisi ve Hitler, Alman halkına bir çözüm sözü verdi. Ve bir düşman sundular.

Hitler 1933'te iktidara geldiğinde, beraberinde bir antisemitizm dalgası getirdi. Bu benim on üçüncü yaşımdı ve geleneğimiz, eski ve dinî reşit olma töreni olan Bar Mitzva'yı gerektiriyordu. "Şeriatın oğlu" anlamına gelen Bar Mitzva'yı genellikle lezzetli yemekler ve danslarla harika bir parti izler. Bu tören, başka zamanlarda büyük Leipzig

Sinagogu'nda düzenlenirdi ancak Naziler iktidara geldikten sonra buna izin verilmedi. Dolayısıyla Bar Mitzva'mı sokağın üç yüz metre aşağısındaki küçük bir sinagogda yaptım. *Shul*'umuzun (sinagogun diğer adı, kelimenin tam anlamıyla "kitap evi") hahamı çok zekiydi. Sinagogun altındaki daireyi oğlu SS olan bir gayri Yahudiye kiraladı. Antisemitist saldırılar olduğunda SS'teki bu oğul daireyi ve dolayısıyla üstündeki *shul*'u koruması için bina önüne muhafızlar dikerdi. *Shul*'u yok etmek istiyorlarsa bu adamın evini de yıkmaları gerekecekti.

Hem ailem hem de geçmişlerimiz için mum ışığında dualar eşliğinde töreni yaptık. Törenden sonra Yahudi geleneğinde kendi eylemlerimden sorumlu bir adam olarak kabul edildim. Geleceğimi düşünmeye başladım.

Küçük bir çocukken doktor olmak istemiştim ama yetenekli olduğum alan bu değildi. Almanya'da, öğrencilerin bir dizi hafıza ve el becerisi testi yoluyla yeteneklerini keşfetmeleri için gönderildiği merkezlerimiz vardı. Yeteneklerimin mükemmel görme ve el-göz koordinasyonu ile optik ve matematiksel olduğuna karar verdiler. İyi bir mühendis olurdum, bu yüzden okumaya karar verdim.

32 Volkschule adında güzel bir binada hizmet veren çok iyi bir okula gidiyordum. Evimizden bir kilometre uzaktaydı ve oraya yürümem yaklaşık on beş dakikamı alacaktı. Tabii kış olmasaydı! Leipzig çok soğuk bir şehirdir ve yılın sekiz ayı boyunca nehir donmuştu. Tüm yolu nehirde kayarak gidebilir, okula beş dakikada varabilirdim.

1933'te liseden mezun oldum. Artık Leibniz Gymnasiumu'na gidecektim. Tarih farklı bir seyir izleseydi 18 yaşıma kadar orada okurdum ama olmadı.

Bir gün Gymnasium'a geldim ve bundan böyle okula devam edemeyeceğimi öğrendim. Yahudi olduğum için atılıyordum. Bu, Leipzig'de güçlü bağlantılara sahip inatçı bir adam olan babam için kabul edilemezdi. Çok geçmeden eğitimim için yeni bir plan yaptı.

"Merak etme," dedi bana. "Öğrenimine devam edeceksin. İcabına bakacağım."

Benim için sahte belgeler hazırlandı ve bir aile dostumuzun yardımıyla, Leipzig'in bir hâyli güneyinde bulunan Tuttlingen'deki bir makine mühendisliği koleji olan Jeter und Shearer'a kaydoldum. Bu kurum o zamanlar dünyadaki mühendislik teknolojisinin merkez üssüydü ve dünyanın hassas mekanik ihtiyacını karşılıyordu. Her türden inanılmaz makineler, karmaşık tıbbi aletler ve endüstriyel makineler yaptılar. Tavukların konveyörün bir ucundan girip diğer ucundan yolunmuş, yıkanmış ve paketlenmiş vaziyette çıktığı bir makine gördüğümü hatırlıyorum. İnanılmazdı! Bu makinelerin nasıl yapıldığını öğreniyor olacak, dünyadaki mümkün olan en iyi mühendislik eğitimini alacaktım. Okula girebilmek için bir dizi sınavı geçmem gerekiyordu. O kadar gergindim ki alnımdaki teri düşüp kâğıdımı mahvetmeden önce silmeye dikkat etmem gerekiyordu. Olur da babamı hayal kırıklığına uğratırım diye çok endişeliydim.

Hitler'in şansölye olmasından benim kadar korkması gerekmeyen gayri Yahudi bir Alman yetimi olan Walter Schleif'in ismiyle okula kayıt yaptırdım. Walter Schleif, ortadan kaybolan gerçek bir Alman çocuğunun kimliğiydi. Büyük olasılıkla, Naziler yükselmeye başladığında ailesi Almanya'yı sessizce terk etmişti. Babam kimlik belgelerini aldı ve onları hükûmeti kandırmaya yetecek kadar inandı-

rıcı sahte evraka dönüştürmeyi başardı. O zamanlar Alman kimlik belgelerinde, yalnızca özel bir kızılötesi ışıkla görülebilen kâğıda gömülü küçük fotoğraflar vardı. Sahteciliğin çok iyi yapılması gerekiyordu ve babam daktilo işi sayesinde doğru araçlara ve teknik bilgiye sahipti.

Yeni belgelerle yeni bir hayata başlayabilir ve makine mühendisliği çıraklığına başladığım okulda yerimi alabilirdim. Leipzig'den okula gitmek dokuz saatlik bir tren yolculuğu gerektiriyordu. Kendimle, kıyafetlerimle ve eğitimimle ilgilenmem, sırrımı her ne pahasına olursa olsun saklamam gerekecekti. Her gün okula gider ve geceleri yakınlardaki bir yetimhanede, daha büyük oğlanların bulunduğu bir yurtta yatardım. Çıraklığımın karşılığı olarak, giyim ve diğer temel ihtiyaçlar için kullanabileceğim ufak bir maaş alırdım.

Walter Schleif olmak yalnız bir varoluştu. Kimseye gerçekte kim olduğumu söyleyemezdim, kimseye güvenemezdim – bunu yapmak Yahudi kimliğimi ortaya çıkarmak ve kendimi tehlikeye atmak anlamına gelirdi. Tuvalete ve duşa özellikle dikkat etmem gerekiyordu, sanki başka bir çocuk sünnetli olduğumu fark etseydi, benim için son olurdu.

Evle iletişimim çok azdı. Mektup yazmak güvenli değildi ve telefon etmek için bir mağazanın bodrum katındaki telefona gitmem, takip edilmediğimden emin olmak için uzun ve karmaşık bir yol izlemem gerekiyordu. Ailemle nadiren konuşabiliyordum. Bu kalbimi kırıyordu. Evden bu kadar uzakta genç bir adam olmanın ve babamın benim için istediği eğitim ve geleceği güvence altına almanın tek yolunun bu olmasının acısını anlatamam. Ancak ailemden uzak olmak ne kadar zor olsa da, onları hayal kırıklığına uğratmak daha kötü olurdu.

Babama onlarsız ne kadar yalnız olduğumu söyledim ve beni güçlü olmaya çağırdı.

"Eddie, bunun çok zor olduğunu biliyorum ama bir gün bana teşekkür edeceksin," derdi. Bana karşı sert davransa da telefonu kapattıktan hemen sonra bebek gibi ağladığını sonradan öğrendim.

Metin olmama yardımcı olmak için güçlü görünmeye çalışıyordu.

Ve haklıydı. O okulda öğrendiklerim olmasaydı, olacaklardan asla kurtulamazdım.

Beş yıl geçti. Beş yıl aralıksız çalışma ve yalnızlık.

On üç buçuk yaşından on sekiz yaşına kadar olmadığın biri gibi davranmanın nasıl bir şey olduğunu açıklayabileceğimden emin değilim. Bu sırrı bu kadar uzun süre taşımak korkunç bir yük. Ailemi özlemediğim bir an bile geçmedi ama eğitimimin önemli ve aralıksız olduğunu anladım. Bu kadar uzun bir süre boyunca aileme hasret kalmak korkunç bir fedakârlıktı ama eğitimimden çok şey kazandım.

Çıraklığımın son yıllarında çok iyi X-ray cihazları yapan bir şirkette çalıştım. Eğitimimin teknik ve teorik yanının yanı sıra, yeni mesleğimde sıkı bir biçimde ve beceriyle çalışabileceğimi göstermem bekleniyordu. Bütün gün çalışıp geceleri okula giderdim. Çarşamba çalışmadığım ve tamamen derslerime ayırabileceğim tek gündü.

Yalnızlığıma rağmen aldığım eğitimi seviyordum. Yanlarında çalıştığım ustalar dünyanın en büyük beyinlerinden bazılarıydı ve aletlerini alıp en küçük dişlilerden teknolojinin ön saflarındaki dev makinelere kadar her şeyi yapabilir görünüyorlardı.

Hepsi bana mucize gibi geldi. Almanya, milyonlarca insanın yaşamını daha iyi bir hâle getirmeyi vaat eden teknolojik ve endüstriyel devrimin ön saflarında yer alıyordu ve ben de bunun sancaktarları arasındaydım. 1938'de, on sekizinci yaş günümden hemen sonra son sınavlarıma girdim ve okulumda yılın çırağı seçilip sendikaya katılmaya davet edildim. O zamanlar Almanya'daki sendikalar, modern toplumda gördükleriniz gibi değildi. Çalışma koşulları ve ne kadar para kazandığınızla ilgili müzakerelerden ziyade mesleğin bir mensubu olarak neler yapabildiğinizle ilgiliydiler. O dönemde sadece mesleğinizde gerçekten iyiyseniz, mesleğinizin zirvesindeyseniz katılmaya davet edilirdiniz. Sendikalar, bilim ve endüstriyi ilerletmek için alandaki en iyi beyinlerin toplanıp işbirliği yaptığı bir yerdi. Sendika içinde sınıf ve inanç gibi kaygıların, işin prestijinin yanında hiçbir önemi yoktu. Bu genç yaşta kabul edilmek benim için gerçekten büyük bir onurdu.

Törende, özenle hazırlanmış dantel yakalı geleneksel ince mavi cübbeyi giymiş olan Kalibrasyon Mühendisliği Sendikası Üstadı'nın takdirini kabul etmem için herkesin önünde huzura çağrıldım.

"Bugün, çırak Walter Schleif'ı Almanya'daki en iyi sendikalardan birine kabul ediyoruz," dedi üstat. Gözyaşlarına boğuldum.

Üstat beni sarstı. "Neyiniz var? Bu en güzel günlerinizden biri! Gurur duymalısınız!"

Ancak teselli edilemeyecek durumdaydım. Ailemin beni görmek için orada olamamasından çok mutsuzdum. Neyi başardığımı görmelerini öylesine istiyordum ki. Üstadımın da benim zavallı yetim Walter Schleif olmadığımı bilmesini

istiyordum. Benim Eddie Jaku olduğumu, beni seven bir ailem olduğunu ve onlardan uzak olmanın beni çok üzdüğünü bilmesini istiyordum.

O yılların bana kazandırdığı her bir bilgiye büyük değer veriyorum ancak ailemden uzakta geçirdiğim zamandan daima esef duyacağım. Babam bana hayatın bir banka hesabından daha değerli olduğunu söylediğinde gerçekten bilgeydi. Bu dünyada hiçbir paranın seni satın alamayacağı pek çok şey vardır ve bazı şeyler öylesine değerlidir ki onlara paha biçilemez: Önce aile, sonra aile ve en sonunda yine aile...

İKİNCİ BÖLÜM

Zayıflık nefrete dönüştürülebilir.

GENÇLİĞİMİN EN BÜYÜK HATASINI 9 KASIM 1938'DE yaptım.

Mezun olduktan sonra hassas tıbbi aletler yapma işine girdim ve birkaç ay Tuttlingen'de kaldım. Annemle babamın 20. evlilik yıldönümlerinde onlara sürpriz bir ziyarette bulunmaya karar verdim. Bir bilet aldım ve doğduğum şehre dokuz saatlik tren yolculuğuna çıktım. Almanya'nın tarla ve ormanları pencerenin dışında öylece akıp gitti.

Okulun korunaklı sınırlarında gazetelere yahut radyoya erişimim yoktu. Dolayısıyla böylesine sevdiğim ülkeye neler olduğundan ya da Almanya'ya çöken ve onu gittikçe sarmalayan antisemitizmden bütünüyle bihaberdim.

Geldiğimde evi karanlık ve kilitli buldum. Ailem ortadan kaybolmuştu. Güvende ve uzakta olduğuma inanarak saklandıklarını bilmiyordum.

Anahtarım hâlâ bendeydi, yoksa su yolunda uyumak zorunda kalacaktım. Kapımı açıp dachshund'um Lulu'yla karşılaştım. Hemen ayağa kalktı ve bacaklarımı yaladı. Mutluydu, ben de öyle.

Ailem için çok endişeliydim. Gecenin bir yarısı gitmiş olmalarını anlamlandıramadım. Fakat çok yorgundum

ve beş yıl aradan sonra ilk kez çocukluk yatağımdaydım. Orada başıma bir şey gelmesi imkânsızmış gibiydi.

Uyanık bir şekilde uzandım, sokaktan gelen uzak sesleri dinledim. Neler olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu, şehrin dört bir yanında sinagoglar yanıyordu. Sonunda yorgunluktan uyuyakaldım.

Sabah 5'te kapının tekmelenme sesiyle uyandım. On Nazi zorla içeri girdi ve beni yataktan sürükledi. Size yemin ederim ki beni öldüresiye dövdüler. Biri süngüsünü aldı, kanla sırılsıklam olmuş pijamamın kolunu kesti ve koluma bir gamalı haç kazımaya başladı. O sırada küçük köpeğim Lulu onun üzerine atladı. Onu ısırdı mı yoksa korkuttu mu bilmiyorum lâkin Nazi gitmeme izin verdi ve ardından "Ein Juden Hund!" ("Bir Yahudi Köpeği!) diye bağırarak tüfeğinin ucundaki süngüyle zavallı küçük köpeğimi öldürdü.

Eddie, bu senin son günün diye düşündüm. Bugün öleceksin.

Ancak beni öldürmek için değil, dövmek ve aşağılamak için oradaydılar. İlk saldırılarından sonra beni sokağa sürüklediler ve ailemin kuşaklar boyu içinde yetiştiği 200 yıllık evimizin yok oluşunu izlettirdiler. O an izzetimi, özgürlüğümü ve insanlığa olan inancımı kaybettim. Uğruna yaşadığım her şeyi kaybettim. Bir adamdan bir hiçliğe indirgendim.

O gece artık *Kristallnacht,* yani Kristal Gece adıyla meşhur. İsmini, Yahudilere ait dükkânların, evlerin ve sinagogların Nazi milisleri Kahverengi Gömlekliler tarafından yağmalanıp tahrip edilmesinden sonra sokaklara saçılan cam kırıklarından alıyor. Alman makamları bunu durdurmak için hiçbir şey yapmadı.

Uygar Almanlar o gece tüm Leipzig'de ve ülkenin dört bir yanında mezalimler yapıyordu. Şehrimdeki hemen hemen her Yahudi evi ve işyeri, sinagoglarımız gibi tahrip edildi, kundaklandı yahut başka bir şekilde yok edildi. Tıpkı halkımız gibi.

Bize düşman kesilenler Nazi milisleri ve faşist haydutlardan ibaret değildi. Sıradan vatandaşlar, ben daha doğmadan önce bile dostlarımız ve komşularımız olan insanlar şiddet ve yağmaya iştirak etti. Kalabalık mülkleri yok etmeyi bitirdiğinde – birçoğu küçük çocuklar olan – Yahudileri toplayıp çocukken paten yaptığım nehre attı. Buz kırılgan ve su dondurucuydu. Birlikte büyüdüğüm erkekler ve kadınlar nehir kıyısında duruyor, insanlar mücadele ederken tükürüyor ve alay ediyordu.

"Vurun onları!" diye bağırdılar. "Yahudi köpeklerini vurun!"

Alman arkadaşlarıma ne oldu da katil oldular? Dosttan düşman yaratmak, böyle bir nefret yaratmak nasıl mümkün olabilir? Bir parçası olmaktan gurur duyduğum Almanya, doğduğum ülke, atalarımın ülkesi neredeydi? Daha dün arkadaş, komşu ve meslektaşlarken ertesi gün bize can düşmanları olduğumuz söylendi.

Izdırabımızdan zevk alan Almanları düşündüğümde, onlara "Bir ruhunuz var mı? Bir kalbiniz var mı?" diye sormak istiyorum. Bu kelimenin tam anlamıyla delilikti. Aksi takdirde medeni insanlar doğruyu yanlışı ayırt etme yeteneklerini tamamen kaybederlerdi. Korkunç zulümler yaptılar ve daha da kötüsü bundan keyif duydular. Doğru olanı yaptıklarını düşündüler. Ve biz Yahudilerin düşman olduğumuz konusunda kendilerini kandıramayanlar bile kalabalığı durdurmak uğruna hiçbir şey yapmadı.

Şayet *Kristallnacht*'ta yeterince insan ayağa kalkıp, "Yeter! Ne yapıyorsunuz? Sizin neyiniz var?" deseydi o zaman tarihin seyri farklı olurdu. Ama yapmadılar. Korkmuşlardı. Zayıflardı. Ve zayıflıkları, nefrete sürüklenmelerine imkân verdi.

Beni alıp götürmek için bir kamyona yüklediklerinde, gözyaşlarım yüzümdeki kana karışırken Alman olmaktan gurur duymayı bıraktım. Bir daha asla.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yarınlar bugün hayatta kalırsan gelir.
Her seferinde bir adım.

KAMYON BENİ DİĞER GENÇ YAHUDİ ERKEKLERLE birlikte bir hangarda alıkoyulacağım hayvanat bahçesine götürdü. Ben geldiğimde yaklaşık otuz kişi vardı. Haydutlar tüm gece boyunca daha fazlasını sürükledi. 150'ye vardıklarında bizi bir başka kamyona yüklediler. Diğerleri yolda bana *Kristallnacht* felaketinden, yağmalardan, sinagogların yakılmasından bahsetti. Şoktaydım, korktum, ailem için endişelendim. Bunun sadece kâbusun başlangıcı olduğunu o zaman hiçbirimiz anlamamıştık. Kamyon şehirden ayrılırken çok, çok daha kötü şeyler olacaktı ve Buchenwald toplama kampına nakledildik.

Nazi haydutları beni o kadar kötü dövmüşlerdi ki Buchenwald'e yara bere ve kan içinde geldiğimde komutan panikleyerek gardiyanlara beni 38 kilometre uzaklıktaki en yakın hastaneye götürmelerini söyledi.

Alman hemşirelerin gözetiminde yaralarım iyileştiği iki gün boyunca beni korumasız bıraktılar. Bir tanesine kaçarsam ne olur diye sordum. Üzgün üzgün bana baktı.

"Anne babanız var mı?" diye sordu.

"Elbette."

"Kaçmaya çalışırsanız, anne babanızı bulur ve siz ön kapıdan çıktıktan on beş dakika sonra onları asarlar."

Bu, kaçma düşüncesini aklımdan tamamıyla çıkardı. Aileme ne olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu. Naziler gelmeden önce Leipzig'den kaçmışlar mıydı? Bir arkadaş yahut akrabalarının yanında güvenli bir yer bulmuşlar mıydı? Yahut Naziler onları götürmüş müydü? Almanya'nın başka bir yerinde hapis miydiler? Bilmiyordum. Korku ve endişem beni esir tutmakta muhafızlardan aşağı kalmadı. Ölümün eşiğinde olmayacak kadar iyileştiğimde hastane Buchenwald kampını aradı ve Nazi muhafızları beni almak için geri geldi.

Buchenwald'e teslim edildiğimde ilk başta rahatlamıştım. Tıbbi müdahale görmüştüm ve etrafım, çoğu medeni, orta sınıf profesyonellerden oluşan diğer Almanlarla çevriliydi. Hatta diğer bazı mahkûmlarla arkadaş dahi oldum. Oradaki en iyi arkadaşım, *Kristallnacht*'ta tutuklanan Berlinli genç bir Alman Yahudisi olan Kurt Hirschfeld'di. Bunlar yüzünden, belki de güvende olacağımı düşündüm. Ne kadar yanılmışım.

Buchenwald, Almanya sınırları içindeki en büyük toplama kampıydı. Adını, orada işkence gören mahkûmların çığlıkları nedeniyle Şarkı Söyleyen Orman olarak bilinen yakınlardaki kayın ormanlarından almıştı.

Buchenwald'in ilk mahkûmları, 1937'deki ilk Nazi tasfiyelerinden birinde toplanan komünistlerdi. Naziler tarafından alt-insan addedilen siyasi mahkûmlar, Slavlar, Masonlar ve Yahudiler gibi niceleri de peşlerinden geldi.

İlk geldiğimizde, kamp barındıracağı mahkûm sayısı için hazır değildi. Yatakhane yahut barakalar kurulmamıştı.

Bu yüzden bizi, kalacağımız yerleri hazırlayana değin yerde uyuduğumuz dev bir çadırın içine tıktılar. Bir ara, 1.200 Çek erkeği, bir zamanlar seksen ata ev sahipliği yapan bir ahıra yerleştirildi. Yatakları bir araya getirdiler ve teneke kutudaki sardalyalar gibi bir ranzada beş kişi uyudular. Koşullar o kadar ağırdı ki açlık ve hastalık kaçınılmazdı.

Geçmişe baktığımızda, Nazi Almanyası'ndaki toplama kamplarının dehşetleri ve açlıktan kırılan, işkence görmüş, gördükleri insanlık dışı muamele nedeniyle travmatize olmuş Yahudilerin görüntüleri iyi bilinir. Ancak ben geldiğimde bunlar henüz yaşanmamıştı. Bizi tutsak edenlerin neler yapabileceğini başlangıçta bilmiyorduk. Yaşanacakları kim hayal edebilirdi ki?

Niçin toplanıp hapse atıldığımızı anlayamadık. Biz suçlu değildik. Çalışkan, iyi vatandaşlar, işleri ve evcil hayvanları olan, ailelerimizi ve ülkemizi seven normal Almanlardık. Giyim kuşamlarımız ve toplumdaki konumlarımızla iftihar etmiş, müzik ve edebiyatın, iyi şarap ve bira ile günde üç tam öğün yemeğin tadını çıkarmıştık.

Şimdi standart yemek bir kase pirinç ve haşlanmış etti. Önemli siyasi tutsakları, takmak zorunda kaldıkları, ayak bileklerini el bileklerine bağlayan zincirlerden anlayabilirdiniz. Bu zincirler o kadar kısa ve ağırdı ki yemek yerken ayakta duramıyor ve yemeklerini eğilerek yemek durumunda kalıyorlardı. Bize kaşık verilmedi, bu yüzden ellerimizle yemek zorunda kaldık. Koşullar bu kadar sağlıksız olmasaydı bu o kadar kötü olmazdı. Tuvalet kâğıdımız yoktu ve arkamızı bulabildiğimiz paçavralarla yahut ellerimizle silmek zorunda kaldık. Uygun bir tuvalet de yoktu. Dev, uzun bir hendek şeklinde bir umumi helamız vardı

ve yirmi beş kişiyle aynı anda gitmek zorunda kalıyorduk. Manzarayı hayal edebiliyor musunuz? Yirmi beş adam – doktorlar, avukatlar, akademisyenler – insan dışkılarıyla dolu bir çukurun üzerinde hacet gidermek için iki tahta kalas üzerinde dikkatlice denge bulmaya çalışıyorlar.

Sevgili dostum, tüm bunların benim için ne kadar gerçeküstü ve korkunç olduğunu sana nasıl açıklayabilirim? Ne olduğunu anlayamadım. Hâlâ anlamıyorum, gerçekten anlamıyorum. Anlayacağımı da hiç sanmıyorum.

Hukukun üstünlüğünü her şeyden yukarıda tutan, kirli sokaklara neden olmasının verdiği rahatsızlıktan dolayı insanların yere çöp atmadığı bir millettik. Arabanızın camından dışarı sigara izmariti fırlatırsanız 200 mark para cezasına çarptırılabilirdiniz. Şimdi ise insanların bizi dövmesi kabul edilebilirdi ve teşvik ediliyordu. Çok küçük ihlaller için dövülürdük. Bir sabah yoklama zilinde uyanamadım diye kırbaçlandım. Başka bir sefer, gömleğimi pantolonumun içine sokmadığım için lastik copla dövüldüm.

Naziler her sabah korkunç bir oyun oynarlardı. Kapıları açıp güya iki üç yüz kişinin gitmesine izin vereceklerdi. Zavallılar 30 ya da 40 metreyi geçince makineli tüfekler harekete geçip onları hayvanlar gibi vuruyordu. Cesetleri soyarlar, ceset torbalarına koyarlar, "Kocanız/erkek kardeşiniz/oğlunuz kaçmaya çalıştı ve bu süreçte öldü" yazan bir mektupla eve gönderirlerdi. Bunun kanıtı sırtındaki kurşun olurdu. Piç kuruları, Buchenwald'deki aşırı nüfus sorununu böyle çözmüşlerdi.

Birleşik Almanya'nın ilk şansölyesi Otto von Bismarck, bir zamanlar dünyayı Alman halkına dikkat etmesi konusunda uyarmıştı. İyi bir liderle, onlar dünyadaki en büyük

ulustu. Fakat kötü bir liderle canavarlardı. Bize zulmeden gardiyanlar için disiplin sağduyudan daha önemliydi. Bir askere yürümesi söylenirse, yürür. Bir adamı sırtından vurmaları söylenirse, bunu yapar ve asla doğru mu yanlış mı diye sorgulamaz. Almanlar bir mantık dini yaptılar ve bu onları katillere dönüştürdü.

Çok geçmeden, birçok kişi ölümü Buchenwald'de yaşamaktan daha iyi bir alternatif olarak gördü. Dr. Cohen isimli bir dişçi tanıdım. SS tarafından o kadar kötü dövülmüştü ki midesi yırtılmıştı. Yavaş ve acı verici bir şekilde ölmeye başladı. Kampa gizlice sokulan bir tıraş bıçağı için yaklaşık bir haftalık ücret olan 50 mark ödedi. Bir doktor, tam olarak hangi damarları kesmesi gerektiğini ve ölmesinin ne kadar süreceğini hesapladı. Bir gardiyan gelene kadar on yedi dakikası olacak şekilde, tam ortada, tam zamanında helaya oturmayı planladı. Kan kaybından ölmek için gerektiğini hesapladığı süre bu kadardı. Sonra hela çukuruna düşecek ve onu çıkaramayacaklardı. Yahut onu yıkayacak, dikecek, cezalandıracak ve "Biz ölmeni istediğimiz zaman ölürsün, daha öncesinde değil," diyeceklerdi. Bu zavallı adam korkunç görevinde başarılı oldu, kendi yoluyla Nazilerden kaçtı.

1938 Almanyası işte böyleydi – tamamen değişmiş, ahlaktan, saygıdan ve insanlıktan nasipsiz. Ancak bazı Almanlar hâlâ aklıselim sahibiydi.

Buchenwald'e geldikten sonra gördüğüm ilk Nazi askerlerinden biri tanıdık bir yüzdü, mühendislik okurken kaldığım pansiyondan bir adamdı. Adı Helmut Hoer'di ve

ben Walter Schleif kimliğiyle yaşarken bana karşı her zaman arkadaşça davranmıştı.

"Walter!" dedi, "Burada ne yapıyorsun?"

"Ben Walter değilim," dedim ona. "Ben Eddie'yim."

Ayakkabılarına tükürdüm. Ona ne kadar şok olduğumu, gerçekte kim olduğumu söyledim. Bir zamanlar arkadaşım olan, iyi bir adam olan bu adamın şimdi bir SS muhafızı olduğuna inanamıyordum.

Zavallı Helmut. Yahudi olduğumu bilmiyordu. Hiç bu kadar kafası karışmış ve paniklemiş birini görmemiştim. Bana yardım etmek istediğini, kaçmama izin veremeyeceğini ama elinden geleni yapacağını söyledi. Kamp komutanına gitti ve ona benim iyi bir adam olduğumu ve istisnai bir alet yapımcısı olduğumu söyledi. Nazilerin alet yapımcılarına ihtiyacı vardı.

Üçüncü Reich[1] *Der Totale Krieg*'e, yani dünyaya karşı topyekûn savaşa hazırlanıyordu. Topyekûn savaşta askerle sivil arasında, suçluyla masum arasında, ordu ile sanayi arasında ayırım yoktur. Alman toplumu, savaş silahları yapmak için tamamen yeniden örgütleniyordu ve bu nedenle, makine yahut imalat konusunda herhangi bir uzmanlığa sahip olan herkes, savaş gayreti için potansiyel bir varlıktı. Helmut bana kefil olduktan kısa bir süre sonra komutanın makamına çağrıldım. Onlar için çalışmak isteyip istemediğimi sordular.

"Evet."

"Hayatının geri kalanı boyunca?"

"Evet."

---

1 Üçüncü İmparatorluk anlamına gelen ve Hitler Almanyası'na tekabül eden ifade. (ç.n.)

Evet demenin hiçbir maliyeti yoktu. Yahudiler, yüzyıllar boyunca defalarca oldukları gibi günah keçisi haline gelmişlerdi ancak Üçüncü Reich'ta para ve üretkenlik açlığı, saf nefret çılgınlığına hâlâ baskındı. Hapisteydik lâkin şayet Alman devleti bizden para kazanabilecekse onlar için hâlâ işe yarardık.

Bana bir iş sözleşmesi ile bana iyi baktıklarını, beni beslediklerini ve kamptaki zamanımın rahat geçtiğini belirten bir ifade imzalattılar ve ardından naklimi planladılar. Anlaşmanın bir parçası olarak, babamın beni Buchenwald'den almasına ve annemle birkaç saat geçirmem için eve götürmesine ve ardından beni öleceğim güne kadar çalıştıracakları fabrikaya bırakmasına izin verdiler. Ailem *Kristallnacht*'tan sonra Leipzig'e dönmüştü ve sessizce daha iyi günlerin gelmesini bekliyorlardı. Almanya'dan kaçmak isteseler de beni arkada bırakmayacaklardı.

Babam özgürlüğümü kazanma fırsatı bulduğu için çok sevindi. 2 Mayıs 1939'da, sabah saat 7'de kiralık bir arabayla beni aldı. Geldikten altı ay sonra Buchenwald'den ayrıldım.

Sevgili dostum, oradan ayrılmanın ne kadar iyi hissettirdiğini hayal edebiliyor musun? Babamın Buchenwald'in kapısına kadar gelip beni kucaklamasının? Yolcu koltuğuna geçip özgürlüğe sürmenin? Bu bir cennet, bir özgürlük hissi ve zulmün sonuydu.

Önümüzdeki yıllarda bu duyguyu sık sık anımsayacak ve bir gün, bir saat, bir dakika daha hayatta kalabilirsem, o zaman acının biteceğini ve yarının geleceğini kendime hatırlatacaktım.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İyilik herkesten gelebilir, hatta yabancılardan bile.

BABAMIN BENİ DESSAU'DAKİ, ALET YAPIMCISI olarak istendiğim bir havacılık fabrikasına götürmesi gerekiyordu. Bunun yerine, yönümüzü değiştirdik ve arabayı doğruca sınıra sürdük. Ülkeden kaçacaktık – bu bizim tek şansımız olabilirdi. Hâlâ Leipzig'de olan annem ve kız kardeşim de peşimizden gelecek ve hepimiz Belçika'da yeniden bir araya gelecektik.

Bagajımız yoktu ve çok az paramız vardı, çünkü Almanlar arabayı arayıp bizi yolculuğa hazırlanmış bir hâlde bulursa bu çok büyük bir risk olurdu. Sınırdaki Aachen'a gittik ve buradaki bir restoranda bize Almanya'dan Belçika'ya kadar refakât etmesi için para ödediğimiz bir insan kaçakçısıyla bir araya geldik. Kiralık arabayı arkamızda bıraktık ve diğer kaçaklardan oluşan küçük bir grup ve direksiyondaki kaçakçı ile sınırın ıssız ve seyrek nüfuslu bir kesimine ulaşmak için karanlık bir orman yolunda gece boyunca sürdük. Kaçakçı bizi Belçika'ya götürmeye söz vermişti ancak bunun yerine bizi Hollanda'ya götürdü ve orada yedi mülteciyle birlikte karanlıkta bir yol kenarında toplandık. Zamanın yollarına Avrupa'da gıptayla bakılıyordu – genişti, iyi inşa edilmişti ve yanında uzanan bir drenaj

hendeğinin bir buçuk metre üzerindeydi. O hendekte toplanıp kaçma fırsatını bekledik. Kaçakçı, yakında arkası ışıldaklı bir kamyonun geçeceği konusunda bizi uyardı. Kamyon geçene kadar bekleyecek ve sonra ışık bizi bulmak için geri dönmeden önce olabildiğince hızlı koşacaktık. Sınırı geçtikten sonra, Hollanda'dan on kilometre uzaklaşana kadar olabildiğince hızlı hareket etmemiz gerekecekti. Bundan sonra, yasal olarak, Nazi rejiminin bizi ele geçirme gücünün olmadığı Belçika'da olacaktık. Hollanda'ya kaçan Yahudilerin çoğu daha sonra Almanya'ya iade edilirken, Belçika Almanya'dan ve fenalaşan zulümden kaçmaya çalışan daha fazla mülteciyi kabul ediyordu.

Gergindim, terliyordum ve başaramayacağız diye çok endişeliydim ancak babam sakindi. Bana yakın durmamı ve bir şeyler ters giderse beni kavrayacağını söyledi. Gerçekten de, kamyon çok geçmeden karanlığın içinden gürleyerek geldi ve büyük bir gürültü çıkardı. Işık gözlerimi kamaştırdı fakat bir elin parmaklarıyla kemerimin arkasını sıkıca tuttuğunu hissettim. Bu babam, dedim kendi kendime, koşuşturma içinde beni kaybetmekten korkuyor. Bekledik ve kamyon geçtikten saniyeler sonra grupla birlikte koşmaya başlayıp, ışıldak geri dönmeden saniyeler evvel yolun Belçika tarafındaki hendeğin güvenliğine ulaştım. O an dehşet içinde kemerime takılan kişinin babam değil, gruptaki kadınlardan biri olduğunu fark ettim. Babam arkamızdaydı. Bir kadının bentten yukarı çıkmasına yardım etmek için durmuştu ve ışık geri dönüp onu gördüğünde daha yolun yarısındaydı. Anlık bir karar vermesi gerekiyordu – Hollanda'ya geri dönüp yakalanmayı riske edecek yahut Belçika'ya doğru koşarak kaçanlarımızı tehlikeye atacaktı.

Tercihini cesaret isteyen dönme seçeneğinden yana kullandı ve Hollanda içinde gözden kayboldu.

Çok endişelendim ama başka çarem yoktu. Hareket etmeye devam etmem gerekiyordu. Ayrılırsak, Belçika'nın küçük Verviers Köyü'ndeki bir otelde buluşmayı planlamıştık. Orada bir oda tuttum ve babam ağır yaralı bir hâlde çıkagelene kadar bir gece ve bir gün boyunca onu bekledim.

Tekrar sınırı geçmeye çalışırken jandarma (Belçika polisi) tarafından yakalanmış ve dövülmüştü. Çok az parası vardı ama polise gitmesine izin verilmesi karşılığında platin kol düğmelerini teklif etmişti. Polis şefi kol düğmelerini incelemiş ve platin değil sadece emaye olduklarını söyleyerek onu Gestapo'ya teslim etmişti. Kamplara dönen bir trende gözaltındayken treni durdurmak için imdat frenini çekip kaçmıştı. O gece sınırı geçmeyi başardı ve otelde tekrar bir araya geldik.

Ertesi sabah, ailemin şehrin tam göbeğinde bir daire kiraladığı Brüksel'e gittik. Annem ve kız kardeşim için yeterli odası bulunan rahat, çok güzel bir daireydi. Ancak gelmediler. Bizimle aynı şekilde sınırdan geçmeleri gerekiyordu ancak tutuklanmışlardı ve Leipzig'deydiler. Onlarla konuşmak için aradığımızda telefona Gestapo cevap verdi. Hemen geri dönmezsem annemi öldüreceklerini söylediler.

Ne yapmalıydım? Annemi nasıl geride bırakabilirim? Onu nasıl böyle bir tehlikeye atabilirdim? Onunla bir dakika konuşup konuşamayacağımı sordum ve telefona çıkar çıkmaz, "Geri gelme! Bu bir tuzak! Seni öldürecekler!" diye haykırdı. Ve hat kesildi.

Gestapo subayının telefonun ahizesini alıp zavallı anneciğimin suratına vurduğunu ve elmacık kemiğini kırdığını

ileride öğrenecektim. Bu hasar hiçbir zaman tümüyle iyileşmedi ve hayatının geri kalanında, bir yama ile örtmesi gereken, yanma ve ağrı yapan, büzüşmüş etten oluşan göçük bir elmacık kemiğinden muzdarip oldu.

Hissettiğim dehşeti hayal edebiliyor musun? Derhâl Almanya'ya dönmeye hazır, öfke ve panik içinde dışarıya fırladım. Annemin ıstırap çekmesine izin veremeyeceğim konusunda ısrar ettim. Babam buna müsaade etmedi. Hararetle kavga ettik. Şayet kendimi teslim edersem çok geçmeden öleceğimden emindi.

"Gitmiyorsun!" dedi bana gözyaşları içinde. "Seni de kaybedemem."

Annem, sonunda onun ve kız kardeşimin serbest bırakılması için pazarlık yapmayı başarana kadar üç ay hapiste kaldı. Serbest bırakılır bırakmaz ablamı trene bindirdi, Belçika sınırındaki Aachen'a gitti ve orada babamı ve beni sınırdan geçiren insan kaçakçısıyla buluştu. Hepimiz Brüksel'de yeniden bir araya gelecektik.

Fakat onlar geldiğinde ben çoktan gitmiş olacaktım.

İki hafta.

Belçika jandarması tarafından tutuklanmadan önce serbest olduğum süre iki haftaydı. Bu kez bir Yahudi olarak değil, sınırı yasadışı yollarla geçen bir Alman olarak tutuklanmıştım. Buna inanamadım. Almanya'da Alman değil, Yahudiydim. Belçika'da ise Yahudi değil, Almandım. Tutuklandım ve diğer 4000 Almanla birlikte Exarde mülteci kampına kondum.

Bu sefer etrafım, çoğu Hitler Almanyası'ndan kaçan sosyalistler, komünistler, eşcinseller ve engelliler gibi her türden Almanla çevriliydi. Kamptaki koşullar hoş olmasa da, Buchenwald'in vahşeti ve sadizminden sonra fevkalade medeniydi. Bazı özgürlüklerimiz vardı. Zamanında döndüğümüz sürece 10 kilometreye kadar dolaşabilirdik. Kendi yataklarımız ve günde üç öğün yemek mevcuttu. Her sabah reçelli yahut ballı ekmek ve margarin veriliyordu. Bizi iyi beslediler. Düzgün sayılabilecek bir şekilde yaşamak mümkündü. En zoru ailemle hiç iletişim kuramamaktı. Belçika'daydılar ancak yetkililere yerlerini açık etmeden onlarla iletişim kurmamın hiçbir yolu yoktu.

Belçika hükûmetine durumumu izah eden bir başvuru yaptım. "Alman olduğum için niçin beni kampa koyduğunuzu bilmiyorum. Nazilerden yana değilim, onlarla hiçbir zaman işbirliği yapmadım ama Fransızcamı mükemmelleştirmek için izninizi istiyorum. Ülkenizin gençlerine makine mühendisliği öğretmeye hazırım." Kabul ettiler ve bana her gün trenle Belçika'nın Flaman bölgesinde, kamptan yaklaşık 20 kilometre uzaklıktaki eski ve güzel bir şehir olan Ghent'e gitmeme izin veren bir kimlik verdiler. Bu şehri ziyaret etmek için özel izne ihtiyacım olduğu anlamına geliyordu. Her sabah saat 7'de karakola yürür, kimlik belgelerimi damgalattırır ve sonra ders vermek için üniversiteye giderdim. Makine mühendisliği fakültelerinde öğretim görevlisi oldum. Flamanca öğrenmek, Fransızcamı geliştirmek ve üniversitede pek çok kişiyle iyi arkadaş olmak için yeterli zamanım vardı.

Ayrıca diğer bazı mahkûmlarla arkadaş da oldum. Ve inanabiliyor musun, Buchenwald'dan dostum olan Kurt

da oradaydı! Kamptan kaçmış ve mülteci olarak tutuklandığı Brüksel'e gitmişti. Çalışmıyordu ama her gece buluşup birlikte vakit geçiriyorduk. Ayrıca beni durumu en iyi şekilde değerlendirmeye ve bilgilerimi kullanmaya teşvik eden bir diğer Yahudi ve yetenekli bir marangoz olan Fritz Lowenstein'la arkadaş olduk.

Orada neredeyse bir yıl kaldık, Almanya'nın Belçika'yı işgal ettiği ve akabinde ülkenin oradaki mülteciler için güvensiz hâle geldiği 10 Mayıs 1940'a kadar. Mahkûmlar arasında, Nazi partisinin iktidara gelmesine muhalefet eden üst düzey Alman politikacıların bulunduğu bir dizi siyasi mülteci vardı. Üçüncü Reich'ın düşüşünden sonra geri dönmeyi ve Alman demokrasisini küllerinden yeniden inşa etmeyi planlamışlardı. İçlerinden biri, Weimar Cumhuriyeti döneminde Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nde politikacı olan Artur Bratu adındaki son derece kibar ve akıllı bir adamdı.

Çok sakin ve ilham verici bir liderdi. Siyasi sürgün olmasına rağmen bir gün Almanya'ya geri dönüp ülkenin akıl sağlığını geri kazanmasına yardımcı olacağına dair tükenmez bir umudu vardı. Kendi kendime, ne olursa olsun bu adamı takip edeceğim diye düşündüm. O bir savaşçı.

İngiltere'ye tahliye edilmemiz için planlar yapıldı. Bizi Belçika'nın Oostende limanından alacak bir mülteci gemisi ayarlandı. Ancak tahliyeden sorumlu Belçikalı yetkili ne yazık ki bir işbirlikçiydi ve Nazilerin eline düşmemizi istedi. Geminin biz henüz Oostende'ye varmadan yola çıkmasını sağladı. Ne yapacağını bilemeyen ve artık doğal liderimiz olan Bratu, bizi neredeyse 50 kilometre uzaklıktaki

Dunkirk'e götürmeye karar verdi. Bu Fransız liman kentinin gemileri olacak ve Avrupa anakarasından olası bir kaçış yolu vazifesi görecekti. Yardım bulma umuduyla sahil boyunca Fransa'ya doğru yürümeye başladık.

Dunkirk'e yolculuk yaklaşık on saat sürdü. Biz yürürken, Alman askerleri Fransa ve Belçika boyunca sel olmuş akıyordu. Alman panzerlerinin Müttefik ordularını ezip onları ricata zorlaması iki haftadan sadece biraz daha uzun sürmüştü ve biz şehre, efsanevi Dunkirk tahliyesinin tam ortasında vardık. *Blitzkrieg* Müttefik mukavemetini yok etmişti ve Dunkirk sahilinde mahsur kalan birlikleri, Almanların ağır bombardımanı altında sivil bir filo tarafından kurtarılmayı bekliyordu.

Binlerce Müttefik askeri yerde ölü yatıyordu. Hava silah sesleri ve patlamalarla doluydu. Askerler Almanları hafif silah ateşiyle uzak tutarken, her seferinde küçük bir gemiyi dolduracakları şekilde yavaş yavaş tahliye ediliyordu. Sahilden ayrılabilecek askerleri almak için sadece 12 saatleri vardı; ölülerin geride bırakılması gerekiyordu. Perişan hâldeki bir düzine kişiden oluşan grubumuz bir gemiye binmek için yalvardı ancak kaptan reddetti.

"Sadece İngiliz askerlerini alabiliriz," dedi. "Üzgünüm."

Fritz'in bir fikri vardı. Kendi boyunda, zavallı bir İngiliz askerinin cesedini buldu ve üniformasını çıkardı. İngiliz subaylarını atlatarak bir tekneye binmeyi başardı. Ben de aynı şeyi yapmaya çalıştım. Genç bir İngiliz askeri vurulmuş ve bir kütüğün üzerinde dinlenirken ölmüştü. Kendimi çok kötü hissederek, ceketini almak için düğmelerini açtım. Belden aşağısını soymak için vücudunu hareket ettirdiğimde, kurşunun midesini delip geçtiğini gördüm ve

yapamadım; bu zavallı çocuğun kıyafetlerini almayı nefsime yediremedim. Şartlara uyum sağlamak ve becerikli olmak başka bir şeydi, savaşın bu zavallı ölü askerin elinden alamadığı son şey olan haysiyetini çalmak ise başka bir şey.

Alman ve Müttefik orduları arasında sıkışıp kaldık - ağır silahlar yaklaşıyor, Alman bombardıman uçakları tepemizde çığlık atıyor. Tahliyenin kargaşasında grubu kaybettim ve aniden yalnız başıma kalmıştım. Başka bir kaçış yolu olabilecek Fransa'nın güneyine yürüyerek gitmeye karar verdim. Sanki Fransa'nın bir ucundan diğerine kadar uzanan uzun bir hat oluşturumuş gibi görünen binlerce mülteci de yolda bana katıldı.

Fransa'nın güneyine kadar bütün yolu yürüdüm. İki buçuk ay boyunca gün doğumundan gün batımına kadar yürüyordum. Bu uzun zamanımı aldı çünkü kaçan mahkûmları arayan Nazi askerlerine ve SS subaylarına rastlama ihtimalimin daha az olduğu küçük köylerden geçerek arka yollardan ayrılmadım.

Söylemek isterim ki ömrümde hiçbir zaman yabancılardan Fransa'nın küçük köylerinde gördüğüm insanlığı görmedim. Kapı aralıklarında ve halka açık alanlardaki gizli yerlerde zorlukla uyuyor ve yetkilileri şüphelendirmemek için çok erken kalkıp yola koyuluyordum. Naziler, işgalcilerle el ele vermiş işbirlikçilerle birlikte artık Fransa'nın tamamında kontrolü ellerinde bulunduruyordu. Yürümeye başladığımda hava genellikle hâlâ karanlık olur ancak köylüler beni görür ve Fransızca, "Yemek yedin mi? Aç mısın?" diye seslenerek beni kahvaltılarını paylaşmaya çağırırlardı.

Bunlar kendileri de çok az şeye sahip insanlar, savaşın güçlüklerinden hâlihazırda muzdarip çiftçilerdi fakat sahip oldukları her şeyi benimle, bir yabancıyla, bir Yahudiyle paylaşmaya istekliydiler. Bana yardım etmek için hayatlarını riske attıklarını biliyorlardı ancak bu onları durdurmadı. Bu köylüler kendileri aç olduğunda bile ekmeklerini dilimler ve yanıma biraz almamı sağlarlardı. Hayatta kalmak için bir kez olsun yiyecek dilenmek ya da çalmak zorunda kalmadım. Savaştan sonra, Avrupa'daki tüm ülkeler arasında Fransız halkının, Yahudileri ve diğer zulüm gören azınlıkları saklama ve koruma konusunda en cesur ve en dürüst halklardan biri olduğu ortaya çıkacaktı.

Lyon'da o kadar çok mülteci vardı ki yollar kapanmıştı ve daha ileri gidemedim. Bitkinlik ve besinsizlik beni yıpratmıştı. Hastaydım ve çok zayıflamıştım. Temizlenmek için umumi tuvalete gittim. O bölgelerdeki âdet, tuvalet görevlisine bir frank ödemekti, o da size bir havlu verir ve siz onları kullandıktan sonra tesisleri temizlerdi. Frankımı ödedim, görevli paltomu aldı ve bana pırıl pırıl temiz tuvaleti gösterdi. Tuvalete henüz oturmuştum ki kapı tekmelenerek yeniden açıldı. Oradan geçen bir grup öfkeli kadın, "Paraşütçü!" diye bağırıp, tekmeleyip tükürerek beni pantolonum inik bir hâlde dışarı çıkardı. Almanya paraşütle tüm Avrupa'ya casuslar indiriyordu. Düşman hatlarının gerisine atlayacak ve mühimmatlarını nereye hedefleyecekleri konusunda bombardıman uçaklarına telsizle talimat vereceklerdi.

Kadın paltomu asarken ceplerimi karıştırmış, Alman pasaportumu bulmuş ve benim bir Alman casusu olduğumu sanmış! Talihim o gün yaver gitmedi. Şans bu ya, yoldan geçen bir Fransız polisi tüm bu kargaşanın sebebini

öğrenmek için içeri girdi. Yine tutuklandım. Bu kez bir Yahudi değil, Alman olarak.

Güneybatı Fransa'da, Pau yakınlarındaki Gurs adlı bir toplama kampına gönderildim. Çok basit, çok ilkeldi. İspanya İç Savaşı'ndan kaçan İspanyollar için 1936'da aceleyle inşa edilmişti. Ancak yine bir yatağım ve üç öğün yemek vardı. Orada yedi ay geçirdim ve kaderin acımasız bir cilvesi olmasaydı sessiz lâkin onurlu bir sefalet içinde savaşın sonuna değin orada kalabilirdim. Hitler Avrupa'daki, özellikle de işgal ettiği bölgelerden kaçan Yahudilere karşı gittikçe daha takıntılı bir hâle geliyordu. Birçoğumuz yüksek eğitimli profesyoneller, doktorlar, bilim adamlarıydık. Hitler'in kendi devletinde bilim ve sanayiyi ilerletmek için ihtiyaç duyduğu insanlar. Ve bizi geri istedi.

Vichy Fransası'nın işbirlikçi Devlet Başkanı Philippe Pétain, Almanlara esir düşen hünerli Fransızların serbest bırakılmasını istiyordu ve pazarlık kozu da biz, yani Fransa'daki yabancı Yahudilerdik.

Kampın komutanı beni makamına çağırana kadar neler olup bittiğini bilmiyordum. Bana Yahudilerin geri kalanıyla birlikte gönderileceğimi söyledi. O güne kadar kampta başka Yahudiler olduğunu bile bilmiyordum. Yaklaşık 15.000 mahkûmdan 823'ümüz trenlere yüklendik. Vagon başına 35 kişi. Tren vagonuna binmek üzere perona aktarılırken gardiyanlardan birine trenin nereye gittiğini sordum. Polonya'daki bir toplama kampına gittiğimizi söyledi. Auschwitz adını ilk kez o zaman duydum.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Annene sarıl.

O ZAMANLAR AUSCHWİTZ'İ BİLMİYORDUM; NASIL bilebilirdim ki? Herhangi birimiz böyle bir şeyin mümkün olduğunu nasıl bilebilirdik? Ama Nazileri, kamplarından birine geri dönemeyeceğimi bilecek kadar tanıyordum. Nispeten güvenli Fransız topraklarında, Fransız gardiyanlar ve Fransız mühendislerle bir Fransız tren platformunda dururken kaçmaya karar verdim.

Fransız tren istasyonlarındaki mühendislerin içinde tornavida ve vites anahtarı olan küçük bir alet takımı olduğunu eğitimlerimden biliyordum. Gardiyanların dikkati dağınıkken bunları aşırıp ceketimin içine sakladım. Vatmana gittim ve ona Fransızca trenin Almanya'ya girmesinin ne kadar süreceğini sordum. Dokuz saat sürecekti. Çıkmak için dokuz saatim vardı, ondan sonra özgürlüğü unutabilirdim.

Tren vagonu hareket etmeye başlayınca işe koyuldum. Yerdeki tüm cıvataları söktüm ama trenin döşeme tahtalarının birbirine kenetlendiğini fark etmedim. Her tahta parçasının bir dili ve onu yerinde tutan bir oluğu vardı, bu yüzden cıvatalar çıkarıldıktan sonra bile onları çıkarmak imkânsızdı. Yine de elimde iyi bir tornavida vardı ve onu

gevşetmek için bir döşeme tahtasını yontmaya başladım. İki döşeme tahtasını gevşetmek neredeyse dokuz saatimi aldı. O vakit artık Strasbourg'daki sınır kapısından belki on kilometre uzaktaydık. Daha fazla zaman yoktu.

Dokuzumuz, çok sıska olanlar, çaresizce yerdeki delikten kıvrılıp kaçtık. Vagonun altına tutunup örümcekler gibi süründük. Trenin hareketinden ve ilerde görünen ışıklardan Strasbourg'a girmek üzere olduğumuzu, kesinlikle yakalanacağımızı anlayana değin parmak uçlarımla can havliyle tutundum. Ardından diğerlerine kendilerini bırakmaları için bağırdım ve raylara düşüp traverslere karşı dümdüz uzandık. Tren tepemizde kükrerken ellerimizle başlarımızı örttük, vagonların altındaki gevşek zincirlerin bizi yakalayıp kafalarımızı kavun gibi parçalayabileceğinin farkındaydık.

Ardından tren gitti. Gökyüzü başımın üstündeydi.

Güvenliğimiz için ayrılıp farklı yönlere gitmeye karar verdik. Diğerlerini karanlıkta kaybetmem uzun sürmedi. Hiçbirini bir daha görmedim. Kafamı toparlayıp, beni 400 kilometreden daha uzakta olan Brüksel'e hangi yönün götüreceğini anladım. Bir istasyona girip trene binmeye çalışmak benim için çok tehlikeliydi, kesinlikle tutuklanırdım. Bunun yerine istasyonun hemen dışında durup Brüksel yönüne giden ilk trene atlamaya karar verdim. Her bir istasyondan önce trenden tekrar atlamalıydım – askerler her istasyonda trenleri arıyorlardı ve paçayı sıyıramazdım. Bu şekilde gecenin köründe trenlere binip inerek Brüksel'e dönmem yaklaşık bir hafta sürdü.

Önce ailemin ikamet etmiş olduğu güzel daireye gittim ve onları sordum ancak orada yaşayan adam ailem hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Bana ailemin nerede olduğunu

söyleyebileceğini umduğum aile dostumuz DeHeert ile temasa geçtim. Babamla yıllardır arkadaştılar ve ben çocukken Leipzig'deyken sık sık bizi ziyaret ederdi. Her yıl birbirimize Noel kartları yollardık. Brüksel'de polis komiseriydi ve kolluk kuvvetleriyle olan bağlantıları ve babamın ona güvenmesi nedeniyle acil durum planımızın bir parçasıydı. Babam, aile üyelerimizin ayrı düşmesi ihtimaline karşı bir plan yapmıştı. DeHeert diğer üyelerin nerede olduklarından onu daima haberdar edecekti.

Çalıştığı polis bölgesini hatırladım, dolayısıyla onu nasıl bulacağımı biliyordum. Onunla görev yaptığı karakolda karşılaştım ve beni baş başa konuşabileceğimiz bir kafeye götürdü. Ailemin o güzel daireyi terk ettiğini ve Brüksel'in dışında saklandığını öğrendim. Kız kardeşim Henni de oradaydı, sağ ve güvendeydi. Yahut en azından Alman işgali altındaki bir ülkede olabilecekleri kadar güvenli. Zaten başka nereye gidebilirlerdi ki? Naziler her yerdeydi.

DeHeert adresi verdi ve tekrar birbirimize kavuştuk. Doksanlarının sonlarındaki çok yaşlı bir beyefendi olan pansiyon işletmecisi Bay Toher'in çatı katında saklanıyorlardı. Bay Toher nazik bir Katolikti ve dünyanın durumu hakkında hiçbir fikri yoktu. Fazla dışarı çıkamayacak kadar yaşlıydı ve Yahudileri tavan arasında barındırmanın yasa dışı olduğunu anlamadı. Yahudinin ne anlama geldiğini bildiğini dahi sanmıyorum.

Yani sığınağımız vardı ancak ailem iyi durumda değildi. Babamın bir yıldan uzun bir süre önce Belçika polisi tarafından yediği dayak, onun açık ettiğinden daha kötüydü. Hayatının geri kalanında yürümekte zorluk çekti ve mide sorunları yaşadı.

Tavan arasında iki sıkışık oda vardı ve yeterince rahat olmasına rağmen, bir zamanlar yaşadığımız hayattan çok uzaktı. Dairemizde banyo yoktu, gecenin bir yarısında diğer pansiyonerler uyurken bir kat aşağı inmek zorunda kalırdık. Ancak babam burayı ev gibi hissettirmek için elinden geleni yaptı. Güzel mobilyalar buldu ve koşullar el verdiği kadar sıcak ve neşeli hale getirdi.

İki ay boyunca iki teyzem bizimle yaşadı. Bir süre güvendeydiler lâkin bir gün postaları kontrol etmek için Brüksel'deki eski dairemize geri döndüler ve Gestapo orada onları bekliyordu. Onları bir daha hiç görmedik. Tutuklandılar ve Auschwitz'e gönderilmek üzere trene bindirildiler. Ancak oraya dahi varmadan öldüler. Trenleri yol üzerinde başka bir güzergâha yönlendirilip bir tünele kapatıldı. İçi dumanla doldurulduu ve trendeki her bir erkek, kadın ve çocuk öldürüldü. Sonrasında onlara ne olduğunu kimse bilmiyor, kayıtlar ve tanıklar tarihe karıştı. Öldürülen teyzelerimin nereye gömüldüğünü yahut küllerinin nereye savrulduğunu muhtemelen asla bilemeyeceğiz. Bu, aradan geçen bunca yıldan sonra bile hâlâ kalbimi kırar.

Dışarıda olmak çok tehlikeliydi. Bizi ihbar edebilecek herkesten korkmak zorundaydık. Gündüzleri evden çıkmayı sevmezdim. Saçlarım siyahtı ve bu yanlış gözlerde beni Yahudi olarak damgalayabilirdi. Hiç değilse, ablam ince yüz hatları ve açık renkli saçlarıyla çok güzeldi. Bize yiyecek bulmak için gün içinde bir süre dışarı çıkabilecek kadar "Alman" görünüyordu. Ama yine de çok zordu. Paramız yoktu ve daha da kötüsü gıda karnemiz yoktu.

Savaş, bütün ihtiyaçlarda kıtlığa yol açmıştı. Karne olmadan yiyecek satın almak ve Belçika vatandaşı olmadan da karne almak imkânsızdı. İş aramak için çaresiz bir şekilde onlarca fabrika gezdim ancak kimlik belgelerim olmadan kimse bana şans tanımadı. Sonunda, Tenenbaum adında – bu bir Flaman ismiydi – bir adam bana iş verdi. Geceleri kimse yokken fabrikasındaki makinelerin bakım ve onarımını yapardım, o da bana sigarayla ödeme yapardı. Bu iş gecenin köründe, mutlak bir gizlilik içinde yapılmalıydı. Sokağa çıkma yasağı yürürlükteydi – hava kararduktan sonra sokakta gerekli belgeleri olmaksızın bulunan herkes vurulacaktı. Gece çöktüğünde devriyelerden kaçınmaya özen göstererek fabrikaya yürürdüm. Fabrikada, bir şekilde açabileceğim küçük bir gizli kapsül vardı. Tenenbaum her gece hangi makinelerin onarılması gerektiğine dair notlar bırakırdı. Bazen bütün gece çalışır, gün doğmadan bitirmek için zamana karşı yarışırdım. Sokağa çıkma yasağı olduğu için fabrikada ışık olduğu görülmemeliydi, bu yüzden içeride kimsenin olduğunu görmesinler diye tüm pencereleri siyah kâğıtla kapladım. Sonra bir sırt çantasında maaşımla eve yürürdüm – on karton sigara.

Ama sigarayla ne halt edecektim ki? Bize yemek lazımdı! Sigaraları satın alacak birini bulmak için yüzden fazla dükkân ve işletmeyi ziyaret ettim. Sonunda talihim yaver gitti ve lokanta işleten nazik bir hanıma, benim için sigaraları satmayı ve temel ihtiyaçlarımızı almayı kabul eden Bayan Victorie Cornand'a rastladım. Her gece Brüksel'e geri dönerken sigaraları köpek kulübesine bırakırdım. Bayan Cornand onları karaborsada satar ve ertesi gün kulübeye döndüğümde patates, ekmek, tereyağı ve peynir bulurdum. Ancak et olmazdı. Ailem tam bir yıl boyunca et

yemedi. Yeterince karnesi olan Bayan Cornand'ın bile et bulabileceği bir yer yoktu. Fakat bu kâfiydi. Beni ve ailemi aylarca hayatta ve güvende tuttu.

Bir gece eve dönerken bir arabanın geldiğini işitip saklanmak için bir kapı aralığına sığındım. Tam zamanında saklanmıştım. Lâkin yalnız olmadığımı çok geç olana değin fark edemedim. Dev bir St. Bernard tazısı kapıda uyuyakalmıştı – onu nasıl görmediğimi bilmiyorum, kocamandı, at gibi bir kafası vardı – ve beni çok fena ısırdı, arka tarafımdan kocaman bir et parçası kopardı. O köpek beni kolayca öldürebilirdi ama neyse ki bir ısırıkla yetinip sonrasında caddenin aşağısına doğru uzaklaştı. Topallayarak eve gidip aileme ne olduğunu söylemedim. Bu yalnızca onları endişelendirirdi. Gündüz dışarı çıkmak da riskliydi ancak tedavi olmam gerekiyordu. Sabah bana bir şırınga ve tetanoz aşısı verecek bir kimyager buldum ve kendime gerekli enjeksiyonu yaptım. Sonra ertesi gece her zamanki gibi işe gittim ve geç saatlere kadar çalışan patronumla karşılaştım. Ona olanları anlattım. Güldü ve "Kafaya bir kurşundansa popoya bir ısırık daha iyidir!" dedi.

Güvenliğimizi bir saniye bile aklımızdan çıkarmamak zorundaydık. Babam odalardan birinin girişini sahte bir duvarla kapladı ve polis gelirse bir çatıdan diğerine koşabilmemiz için pencerelerin dışına kalaslar koydu. Yan binada saklanan üç küçük çocuğu olan başka bir Yahudi aile daha vardı. Bir gün anne babalar alındı. Çocukların gidecek hiçbir yerleri yoktu. Böylelikle on iki ve on üç yaşlarında iki erkek çocuğu ve on yaşındaki kız kardeşlerini de aldık. Ve artık yetimdiler. Annem onlara âdeta kendi çocuklarıymış gibi davrandı. İnsanlığının sınırı yoktu.

Aradan çok geçmeden harika bir sürpriz yaşadım – Kurt Hirschfeld Brüksel'deydi! Fransız gözetiminden kaçtıktan sonra geri dönmüştü. O andan itibaren âdeta kardeş gibi olduk. Bizimle yaşamıyordu ama birçok Cuma akşam yemeğine geldi, hava kararddıktan sonra yolculuk etti ve devriyelerden uzak durdu. Karısı İngiliz olan bir kuzeniyle yaşıyordu ve ben işe gitmeden önce akşamları birlikte bolca zaman geçirebiliyorduk. O zamana kadar aile namına fazla bir şeyi olmadı – ailesi zaten Berlin'de öldürülmüştü. Annem Kurt'u sevdi ve onu bir diğer oğluymuş gibi bağrına bastı.

Şimdileri bazen, geceleri yatakta uzanırken geçmişe bakıyor ve bunun hayatımın en güzel zamanı olduğunu düşünüyorum. Tüm ailemle birlikte o tavan arasında geçirdiğimiz o zamana ne kadar da değer verdim. Sıkış tıkış, bazen de konforsuzdu. Sadece kıt kanaat geçinebilmek için eşek gibi çalışıyordum fakat birlikteydik. Öncesinde Walter Schleif olarak gizli bir yaşam sürdüğüm o yalnız günlerde, sonrasında ise Buchenwald'de hayalini kurduğum hayat buydu. Korkmuş, yalnız bir genç adam olarak, tek istediğim buydu. Ve birkaç harika ay boyunca bu rüya gerçek oldu. Bu şekilde on bir ay geçti.

Sonra bir gün Kurt ortadan kayboldu. En kötüsünden, ihbar edildiğinden ve SS tarafından tutuklandığından korktum. Onun için çok endişelendim ama görüleceği üzere, benim de Belçika'da fazla zamanım kalmamıştı.

1943 kışında bir akşam, ben işe gitmek için evden ayrıldıktan hemen sonra ailem tutuklandı. Belçika polisi dairemize baskın yaptı ve annem, babam ve kız kardeşimi gözaltına

aldı. Kaçabilirlerdi ancak çok az zamanları vardı ve bunu da küçük çocukları gizli duvarın arkasına saklamak için kullandılar. Küçük erkek kardeş üşütmüştü, bu yüzden babam ona ısırması için mendilini verdi. Böylelikle hapşırmayacak ve polisler tarafından fark edilmeyecekti.

Polis geri döneceğimi biliyordu, bu yüzden piçler bütün gece beni bekledi. Üçü on geçe eve geldim. Karanlıkta beni bekleyen yarı uykulu dokuz polis vardı. Onlara sövdüm ve bağırdım. "Siz hainsiniz! Pişman olacaksınız." Faydası olmadı. Beni Gestapo'nun Brüksel'deki karargâhına götürdüler. Ailem hâlihazırda oradaydı. Babamla ben bir hücreye, kız kardeşim ve annem ise başka bir hücreye konuldu. Ancak küçük bir mucize oldu – polis bütün gece dairede beklemesine rağmen çocukları asla bulamadı. Hayata devam edebildiler. Başka bir Yahudi aile onları yanına aldı ve savaş boyunca güvende tutuldular. Yıllar sonra onlarla tekrar bir araya gelecektim – biri Belçika'da, diğeri İsrail'de uzun, mutlu hayatlar yaşadılar. Ve hepsi, cesareti ve hızlı düşünmesiyle onları kurtaran babam sayesinde.

Ailece Mechelen, Belçika'daki bir aktarma kampına nakledildik. Orada bir araya toplanmış Yahudi grupları bulunuyor, onları trenle Belçika'dan Polonya'ya nakletmeden önce yeterli sayıya ulaşmalarını bekliyorlardı. Almanlar yöntemlerinde korkunç derecede verimliydiler. Her birinde 150 kişi bulunan on vagonla her trende maksimum 1.500 kişi olmasını sağladılar.

Soğukta beklerken çok endişelendik. Bir Alman toplama kampını ilk elden deneyimlemiş olmama ve önümüzdeki kabus hakkında bir fikrim olduğunu düşünmeme rağmen, bunun ne kadar kötü olacağı hakkında hiçbir şey

bilmiyordum. Ama sonra inanamadığım bir şey oldu. heyecanla dans eden ve istasyonun karşı tarafından dikkatimi çekmeye çalışan birini gördüm. Gözlerimin bana oyun oynadığını düşündüm. Bu Kurt'tu! Brüksel'de sokağa çıkma yasağı vaktinde kimlik belgeleri olmaksızın ve üstünde 100 frankla polis tarafından durdurulmuştu ki bu anti-avarelik yasaları çerçevesinde tutuklanması için kâfiydi. Bir insanın tutuklanmasının bu kadar çok yolu olduğuna inanamıyordum: bir Yahudi, bir Alman, bir serseri! Tutuklanalı birkaç hafta olmuştu ancak sınır dışı edilmek üzere 1500 Yahudiyi toplayana kadar onu bu kampta tutuyorlardı. Korkunç bir durumdu ama onu yeniden görmek harikaydı.

Çok geçmeden, Naziler gerekli 1500 canı toplayıp bizi vagonlara yüklemeye başladılar – erkekler, kadınlar, küçük çocuklar. Sardalyalar gibi dip dibe istiflendik. Ayağa kalkabilir ya da diz çökebilirdik ama uzanacak, paltolarımızı çıkaracak yer yoktu. Dışarısı buz gibiydi ama havasızlıktan dolayı içeriye çok geçmeden dayanılmaz bir sıcak bastı.

Yolculuk dokuz gün sekiz geceydi. Tren bazen hızlı gider, bazen de âdeta emeklerdi. Bazen saatlerce tamamen dururdu. Yemek yoktu ve çok az su vardı. Vagona yolculuk boyunca 150 kişiye yetmesi gereken 44 galonluk bir varil su verildi. Tuvalet olarak kullanılmak üzere 44 galonluk bir varil daha sağlandı ve hepimiz – erkek, kadın, sağlıklı veya hasta – herkesin önünde onu kullanmak zorunda kaldık.

Asıl sorun suydu. Bir insan yemek yemeden birkaç hafta yaşayabilir ama susuz yaşayamaz. Bu meseleyi babam üstlendi. Ceplerinden – onları nereden bulduğunu

hâlâ bilmiyorum – küçük, katlanabilir bir bardak ve bir İsviçre çakısı çıkardı. Çakıyı kullanarak bir kâğıdı 150 parçaya böldü ve bir karne sistemi açıkladı. Herkesin biri sabah diğeri akşam olmak üzere iki bardak su hakkı vardı. Böylelikle eldeki su yeterince dayanacak ve hayatta kalmak için yeterli olacaktı. Herkese ilk bardağıyla birlikte bir kâğıt verildi. Akşam onu geri verdiğinde ikinci bardağı içecekti. Kâğıdını kaybedenlere artık su verilmeyecekti. Günler geçti ve tuvalet kovası dolup, su kovası boşaldıkça hava daha ağır ve pis bir hâle geldi. Zaman, günde iki kez verilen su bardaklarıyla bölündü.

Diğer vagonlardaki su çok geçmeden tükendi. Trenin duvarları, rayların gürültüsü arasından haykırışlarını duyabiliyordum. Bir kadın bağırıyordu: "Çocuklarım susadı! Suya ihtiyaçları var! Su karşılığında altın yüzüğümü veririm!"

İki gün sonra sustular.

Hedefimize vardığımızda, diğer vagonlardaki insanların yüzde 40'ı ölmüştü. Babam sayesinde ise vagonumuzda sadece iki kişi öldü ve diğerleri hayatta kaldı. En azından Auschwitz'e ulaşana kadar.

Trenimiz Auschwitz II-Birkenau tren istasyonuna vardığında 1944 Şubat'ında, sert Polonya kışlarının en kötü zamanındaydık. Dikenli tel çitlerin üzerinde yükselen o kötü şöhretli demir levhayı ilk kez o zaman gördüm: *Arbeit macht frei* – Çalışmak özgürleştirir.

Vagondan ilk çıkanlar tökezledi. Dondurucu çamur nedeniyle zemin kaygandı. Tren vagonu yüksekte duruyordu. Vagon ile platform arasında sıçranması gereken ufak bir

boşluk vardı. Hepimiz çok zayıftık ve bazılarımız hastaydı. Ancak babam ve ben hâlâ güçlüydük. Geride kalıp, trenden inmeleri için kadınlara, çocuklara ve yaşlılara el verdik. Annem ve kız kardeşimin inmesine yardım ettik ve biz başkalarına yardım ederken, Nazilerin onları cop, silah ve vahşi köpeklerle sığır gibi önlerine katmalarıyla herkes gözden kayboldu. Birden kalabalığın içinde yalnız ben ve babam kaldık.

Platformdan aşağı sürülüp, temiz beyaz laboratuvar önlüğü giymiş, etrafı SS'lerle çevrili bir adamın çamurun üzerinde durduğu yere götürüldük. Bu, gelmiş geçmiş en fena katillerden biri, insanlık tarihinin en kötü adamlarından biri olan Ölüm Meleği Dr. Josef Mengele'ydi. Yeni gelen mahkûmlar geçerken, sola mı yoksa sağa mı yürümeleri gerektiğini belirtti. O meşhur "seçimlerinden" birini yönettiğinden henüz habersizdik. Burada mahkûmlar önce kadın ve erkek olarak ayrılıyordu. İçlerinden hâlâ güçlü olanlar seçilerek Auschwitz'e, kelimenin tam anlamıyla ölene değin köle işçiliği yaptırılmaya gönderiliyor, diğerleri ise doğrudan gaz odalarına götürülüyordu. Bir yan yeryüzündeki cehennemde yeni bir yaşama, diğer yan ise karanlıkta korkunç bir ölüme çıkıyordu.

Mengele beni işaret ederek, "Bu taraftan," dedi.

Mahkûmlarla dolu bir kamyonu gösterdiği babama ise, "O taraftan," dedi. Babamdan ayrılmak istemediğim için bir saftan diğerine süzülerek onların peşinden gittim. Mengele'nin yanında nöbet tutan yardakçılardan biri beni fark ettiğinde neredeyse kamyondaydım.

"Hey!" dedi. "Sana bu taraftan gitmeni söylemedi mi?" Auschwitz'in girişini işaret etti. "Kamyona binmiyorsun."

Warum, diye sordum. Niçin?

Babamın yaşlı olduğu için kamyona bineceğini, benim de yürüyeceğimi söyledi. Bu makul bir açıklamaydı, bu yüzden daha fazla sorgulamadım. Fakat o kamyona binmiş olsaydım öldürülmüş olacaktım. Dr. Josef Mengele o gün çalışma potansiyeli yüksek 148 genci seçti ve bizi kampa gönderdi.

Kampta bizi soyundurdular. Üzerimizdeki her şeyi bir kıyafet yığınına atıp ufacık bir lavaboya yönlendirildik. 148 kişi küçücük alana tıkılmıştık. Korkuyla doldum çünkü olacakları biliyordum. Bunu daha önce Buchenwald'de görmüştüm. Naziler dayanıklılığımızı test edeceklerdi. Günlerce bu karanlık, soğuk ve sıkışık odada kilitli kalırdık ve bitap düştüğümüzde Naziler bizi panikletmek için "Yangın!" veya "Gaz!" diye bağırırlardı. Yahut bir kişiyi döver ve paniğe neden olur, sonra bunlar koşuşturarak diğer mahkûmları çiğnerlerdi. Her birimize üzerinde kimlik numarası olan bir kâğıt parçası verildi ve bu numarayı kaybedersek asılacağımız söylendi. Kurt ve Buchenwald'den tanıdığım diğer iki çocukla bir plan yaptım.

"Bu odada ne kadar kalacağımızı bilmiyoruz ama duracak bir köşe bulmalıyız," dedim. "İki kişi duvara karşı nöbet tutar ve diğer ikisi onların arkasında uyuyabilir. Ve sonra değişiriz." Üç gün üç gece böyle yaptık. İkimiz diğer ikisini koruyorduk. Arada sırada Naziler paniğe yol açıyor ve etrafımızdaki kalabalık karanlıkta dalgalanıp birbirini çiğniyordu. Üç gün üç gece çığlıklar ve kan kokusu vardı. Işıklar tekrar yandığında içeri giren 148 kişiden 18'i artık ölüydü. Benden çok uzakta olmayan bir adam o kadar kötü çiğnenmişti ki, gözü yüzünden sarkmıştı. Numaramın hâlâ bende olup olmadığını görmek için elimi açtım ve avucumdan kan aktığını gördüm. Kâğıdı o kadar çok sıkıyordum ki tırnaklarım derimi delmişti.

Naziler beni bir odaya aldılar ve bana mavi çizgili ince bir pamuklu üniforma ve ona uygun bir şapka verdiler. Arkasında benim kâğıt parçamın numarası yazılıydı. Sonra hareket etmemem için kolumu bir askıya koydular ve numarayı tenime öyle derin bir dövme yaptılar ki asla solmadı. Çok kötü acıttı, binlerce iğneyle bıçaklanmak gibiydi. Dilimi ısırmayayım diye bana ısırmam için bir kâğıt parçası verdiler. Lâkin o gün, o yeryüzündeki cehennemde göreceğim yegâne iyilik buydu.

İki gün sonra bir SS subayına babamın nereye gittiğini sordum. Kolumdan tutup barakaların arasında belki 50 metre kadar götürdü ve "Şuradaki dumanı görüyor musun?" dedi. "Baban oraya gitti. Ve annen. Gaz odaları ve krematoryuma." Artık yetim olduğumu işte böyle öğrendim. Ailem ölmüştü. Hayatımda tanıdığım en güçlü, en nazik adam olan babam artık sadece bir hatıraydı, ondan toprağa verilme izzetini dahi esirgemişlerdi.

Ve annem. Zavallı annem. Sevgili annemle vedalaşma şansım olmadı. Onu özlemeden geçirdiğim bir gün dahi olmadı. Hâlâ her gece onu rüyamda görüyor ve bazen ona seslenerek uyanıyorum. Gençken tek istediğim ona geri dönmek, onunla vakit geçirmek, Cuma öğleden sonraları pişirdiği *Hala*'yı yemek, gülümsediğini görmekti. Ve artık bunu bir daha asla yapamayacaktım. Bir daha asla gülümsemeyecekti. Gitmişti, öldürülmüştü, benden çalınmıştı. Onu sadece bir kez olsun daha görebilmek için her şeyimi vermeyi istemediğim bir gün bile yok.

Eğer yapabiliyorsan, bugün lütfen eve git ve annene onu ne kadar çok sevdiğini söyle. Bunu annen için yap. Ve bunu annesine söyleyemeyen yeni arkadaşın Eddie için yap.

ALTINCI BÖLÜM

İyi bir dost benim tüm dünyam.

ANİDEN HER ŞEYİMİ YİTİRMİŞTİM – AİLEMİ, varlıklarımı, insanlığa olan inancımı. Sadece kemerimi saklamama izin verildi, bir daha asla görmeyeceğim hayatımın yegâne hatırası.

İnsanlar Auschwitz'e geldikçe, Naziler sahip oldukları her şeye el koyar ve bunları Yahudi köle işçiler tarafından tasnif edilmek üzere özel bir alana götürürdü. Kanada, hayattaki tüm güzel şeylerin – yiyecek, para, mücevher – fazlasıyla mevcut olduğu barışçıl bir yer olarak görüldüğünden, biz mahkûmlar bu bölgeye *Kanada* adını verdik.

Lâkin en kötüsü, haysiyetimin elimden alınmasıydı. Hitler, dünyanın tüm dertlerden Yahudileri sorumlu tuttuğu nefret dolu kitabı *Mein Kampf*'ı yazdığında, bizim küçük düşürüleceğimiz bir dünya hayal etmişti – domuzlar gibi yemek yiyecek, paçavralar giyecek, dünyanın en zavallı insanları olacaktık. Şimdi, bu gerçekleşmişti. Numaram 172338'di. Bu artık benim tek kimliğimdi. Adımı bile benden aldılar. Artık bir adam değil, büyük bir ölüm makinesinde yavaşça dönen bir dişliydim. Numarayı koluma işlediklerinde yavaş bir ölüme mahkûm edildim ama önce ruhumu öldürmek istediler.

Avrupa'nın her yerinden – Macar, Fransız, Rus – 400 Yahudi ile bir barakada yaşadım. Mahkûmlar ırk ve kategoriye göre ayrıldı – Yahudiler buraya, siyasi mahkûmlar oraya. Hitler için hepimiz aynıydık fakat birçok farklı ülkeden, sınıftan, meslekten geliyorduk ve iç içe girmiştik. Çoğumuz aynı dili konuşamıyorduk ve pek azımızın ortak bir noktası vardı. Bunca farklı kültürden bunca yabancıyla hapsedilmek benim için büyük bir şoktu. Tek ortak noktamız Yahudiliğimizdi ve bu bile her birimiz için aynı anlama gelmiyordu. Bazılarımız çok dindardık. Benim gibi diğerleri ise Yahudi olmak tehlikeli hâle gelmeden önce Yahudiliğimizi nadiren düşünürdü. Büyürken, her zaman gururlu bir Alman olmuştum. Başımıza gelenleri bana böylesine çılgınca bulduran şey buydu. Kendime daima neden diye soracağım. Neden? Niçin?

Birlikte okula gittiğim, çalıştığım, spor yaptığım insanların nasıl olup da böyle hayvanlara dönüşebildiklerini hâlâ anlayamıyorum. Hitler arkadaşları nasıl düşman edebildi? Medeni insanları, insanlık dışı zombilere dönüştürebildi? Böyle bir nefret yaratmak nasıl mümkün olabilir?

Auschwitz bir ölüm kampıydı.

Sabah kalktığınızda yatağınıza geri dönüp dönemeyeceğinizi asla bilemezdiniz. Tabii böyle dediğim için yatağımız olduğunu sanmayın. Dondurucu geceler boyunca, on adam üst üste, şiltesiz, battaniyesiz yatar, sadece diğer insanlardan gelen sıcaklıkla uyurduk. Bir kavanoza istiflenmiş ringa balıkları gibi kıvrılmış bir şekilde üst üste yatardık çünkü hayatta kalmanın tek yolu buydu. Hava çok

soğuktu, sıfırın altında sekiz dereceydi ve biz çıplak uyumak zorundaydık. Çünkü çıplak olursak kaçamazdık.

Biri gece tuvalete giderse, geri gelip sıradaki ilk ve onuncu kişiyi sallamalıydı. Zira dış tarafta yatanlar insan yığınının merkezine doğru kaymazlarsa donarak ölürlerdi. Çok uzun süre yığının dışında kaldıkları için her gece on ila yirmi kişi ölüyordu. Her gece. Sırf hayatta kalmaya çalışmak için yanınızdaki adamın kollarında uyur ve uyandığınızda onu donmuş, cansız gözleri fal taşı gibi açık bir hâlde size bakarken bulurdunuz.

Geceyi sağ atlatanlar, mahkûmların köle işçiliğiyle çalışan Alman fabrikalarından birinde işe gitmeden önce güne soğuk bir duş, bir fincan kahve ve bir veya iki parça ekmekle başlardı. Almanya'nın o en saygın şirketlerinin çoğu – bugün hâlâ ticaret yapanlar da dahil olmak üzere – bizi kâr için kullandı.

İşe gitmek için her gün silahlı korumalar eşliğinde bir buçuk saate kadar yürürdük. Bizi kardan, yağmurdan ve rüzgârdan koruyanlar sadece ince üniformalarımız ve ayağımızdaki ucuz ahşap ve kanvastan yapılma ayakkabılardı. O ayakkabılarla attığım her adımda, kötü kesilmiş tahta parçasının keskin köşesinin ayağımın yumuşak kısmına saplandığını hissedebiliyordum. Biz işe gidip gelirken biri takılıp düşerse, hemen vurulur ve diğer mahkûmlar cesetleri kampa taşımak zorunda kalırdı. Çok geçmeden arkadaşlarımızın cesetlerini taşıyamayacak kadar güçten düştük, bu yüzden sedye yapabileceğimiz uzun paçavralar taşımaya başladık. Cesetleri taşıyamasaydık, Naziler bizi de öldürecekti. Ancak ibretiâlem olsun diye bizi diğer mahkûmların önünde vurabilmek için kampa kadar

tüm yolu yürümemizi bekleyeceklerdi. Artık çalışamaz duruma geldiğin an, Nazilerin işine yaramazdın ve seni öldürürlerdi.

Paçavralar Auschwitz'de âdeta altın kadar değerliydi. Belki daha da değerliydi. Altınla pek bir şey yapamazsınız fakat yaralarınızı sarmak, üniformanızı sıcak yahut kendinizi bir nebze daha temiz tutmak için bezler kullanabilirsiniz. Sert tahta ayakkabıları biraz daha rahat bir hâle getirmek için onları çorap niyetine kullandım. Her üç günde bir ayakkabının tahtasını çeviririm ki deriye basan sert nokta ayağımın aynı kısmını aşındırmasın. Bu küçük yöntemlerle hayatta kalmayı başardım.

Grubumla ilk işim, bombalanmış bir cephaneliğin bulunduğu alanı temizlemekti. Auschwitz'den çok uzakta olmayan bir köy, cepheye gönderilecek mühimmat ve teçhizat için bir ikmal deposu olarak kullanılmıştı. Bölgeye götürüldük ve çıplak ellerimizle patlamış mühimmat parçalarını topladık. Zor ve tehlikeli bir işti.

Çok mutsuzdum, grubumdaki diğer Yahudiler bana güvenmedi çünkü Almandım. Çok geçmeden tek başıma kalmayı öğrendim. Tek istisna Kurt'tu. Ailem ölmüştü ve kız kardeşimin seçimden sağ çıkıp çıkmadığını bilmiyordum. Kurt, eski hayatımla ve mutlu olduğum bir dönemle tek bağlantımdı. Size söylemeliyim ki, o zamanlar benim için Kurt'la olan dostluğumdan daha önemli hiçbir şey yoktu. O olmasaydı, ailem öldürüldükten sonra umutsuzluğa yenik düşerdim. Farklı barakalardaydık ama her günün sonunda buluşur, yürür, konuşurduk. Bu basit şey, yani dünyada beni önemseyen ve benim de umursayabileceğim birinin kaldığını bilmem devam etmem için yeterliydi.

Kurt'la hiçbir zaman aynı işte yer almadık. Kayıtlarını büyük bir titizlikle tutan Almanlar, Almanya'nın dört bir yanından gelen Yahudilerin memleketleri ve meslekleri hakkında bilgi sahibiydiler. Onları bu kadar korkunç ve etkili katiller yapan şeylerden biri de buydu. Neyse ki Auschwitz'in elinde Kurt'a ilişkin herhangi bir belge yoktu. Almanya ve Polonya sınırındaki, Nazilerin elinde kayıtları bulunmayan bir şehirden geliyordu. Mesleğinin ne olduğunu sorduklarında, "ayakkabıcılık" dedi. Bu yüzden bir zanaatkâr sıfatıyla çalıştırıldı ve kamptaki bir atölyede ayakkabı yaptı. İçeride kaldı, geri kalanımız gibi bir fabrikada çalışmak için yağmurda ve karda yürümek zorunda değildi. Biz ayaklarımızda kabarcıklarla midemiz kazınarak geri gelirken o karnında fazladan yiyecekle güvende ve kuru olurdu. Mahkûmlar için ne zaman yemek artıkları kalsa, önce kamptaki terzi, kunduracı ve marangozlara gidiyordu. Çalıştığımız fabrikaların biz kampa dönmeden önce bizi beslemesi gerekiyordu ama hiçbir zaman yeterli yiyecek yoktu. Ve kampa döndüğümüzde çoğu zaman orada da yiyecek bir şey bulunmuyordu.

Bu Kurt için çok iyiydi ve çoğu zaman fazladan yiyeceğinin bir kısmını biriktirip benimle paylaşabiliyordu. Birbirimize göz kulak olabildik. Bu gerçek dostluktur.

Kampın çöplüğünde bulunabilecek pek çok fırsat vardı. Örneğin, marangozların demir testereleri körelince onları fırlatıp atarlardı. O değerli çeliği boşa harcamak yerine onları toplar, güzel bıçaklar yapmak için dişleri biler ve sonra onlar için cilalı ahşap saplar oyardım. Onları giysi,

yiyecek ya da sabun karşılığında hem mahkûmlara – örneğin *Kanada*'da çalışanlara yahut verebilecek değerli eşyaları olanlara – hem de sivillere satardım. Auschwitz'de Nazilerin yanı sıra aşçılar ve şoförler gibi birçok sivil de vardı. Alman ya da Polonyalı, herkes gibi onlar da savaştan sağ çıkabilmek için oradaydılar. Onlardan, bazı özel yapım ürünler için sipariş alırdım. Fabrikadaki makineyi sevgililerine yüzük yapmak için kullanırdım, baş harflerini kazırdım. İyi bir çelik yüzüğü bir gömlek yahut bir kalıp sabunla takas ederdim.

Bir gün, içi delik ve dışarı atılmış büyük bir tencere buldum. Aklıma bir fikir geldi. Onu tamir edip kampa geri götürdüm. Bazı tutuklu doktorlara yanaştım. Auschwitz'de çok sayıda doktor vardı – belki de hapsedilen tüm orta sınıf Alman Yahudilerinin onda ikisi bir tür doktordu. Her sabah otobüsle çeşitli hastanelere götürülerek çalıştırılıyorlardı. Bazen Alman zayiatlarıyla ilgilenmek için cepheye gönderilirler, bu olduğunda günlerce geri dönmezlerdi. Ödemeleri patatesle yapılıyordu: Bir günlük iş için dört çiğ patates. Ama çiğ patatesi yiyemezsiniz – bu zehirdir. İşte bu yüzden bana geldiler. Dört patatesi haşlama karşılığında bir patatesi kendime alıyordum. Bu bana Kurt'la paylaşmak için fazladan yiyecek verdi. Çoğu zaman akşamları ceplerim patateslerle dolu bir şekilde onu bulmak için yürürdüm ve akşam yemeğinde iki üç patatesi paylaşırdık. Bir gece, SS'lerin yanından geçerken, zorbalığıyla meşhur gardiyanlardan biri aniden kıçıma bir tekme atmak için uzandı. Fakat arkamı döndüm ve tekme patates dolu cebime geldi. Yaralanmış gibi yapıp topallayarak uzaklaşmalıydım yoksa bir tekme daha

atacaktı. Kurt'a "Üzgünüm ama bugün yemekte patates püresi var!" dedim.

Kurt olmasaydı bugün hayatta olmayacağımı söyleyebilirim. Arkadaşım sayesinde kurtuldum. Birbirimize göz kulak olduk. Birimiz yaralandığında ya da çalışamayacak kadar hastalandığında, diğerimiz yiyecek bulur ve ona yardım ederdi. Birbirimizi hayatta tuttuk. Auschwitz'de bir mahkûmun ortalama yaşam süresi yedi aydı. Şayet Kurt olmasaydı bunun yarısını bile atlatamazdım. Boğazım ağrıdığında atkısını ikiye böldü ve iyileşmem için birini bana verdi. Aynı atkıyı giydiğimizi görenler kardeş olduğumuzu sandılar; o kadar yakındık.

Her sabah uyanır ve moralimizi yüksek tutmak için işe gitmeden evvel binalar arasında gezinip konuşurduk. Tuvalet duvarına oyduğum bir tuğlanın arkasına birbirimiz için küçük hediyeler saklardık – sabun, diş macunu, paçavra parçaları.

Bu dostluk ve minnet anları, Hitler'in yarattığı o insanlık dışı yerde hayatta kalabilmek için elzemdi. Birçok insan devam etmek yerine yaşamına son vermeyi seçti. Bu o kadar yaygındı ki, onu tanımlayacak bir ifade bile vardı: tele gitmek. Çok daha büyük Auschwitz kamp kompleksinin yan kamplarından biri olan Auschwitz II-Birkenau, elektrikli dikenli tellerle çevriliydi. Bu tellere dokunmak kesin ölüm demekti ve insanlar, Nazilere kendilerini öldürme zevkini tattırmadan yaşamlarına son vermek için tele koşup onu kavrarlardı. Bu şekilde iki iyi arkadaşımı kaybettim. Çıplak ve el ele tutuşmuş bir şekilde tele gittiler. Onları suçlamıyorum. Şüphesiz, ölmeyi tercih edeceğim birçok gün geçirdim.

Üşüyorduk, hastaydık. Kurt'a birçok kez, "Hadi gidelim" dedim. "Sadece yarın acı çekmek için yaşamanın ne anlamı var?"

Kurt reddetti. Tele gitmeme izin vermeyecekti.

Şimdiye kadar öğrendiğim en önemli şey şu: Yapacağın en büyük şey, başka biri tarafından sevilmek.

Bunu özellikle gençlere ne kadar vurgulasam azdır. Arkadaşlık olmadan, bir insan kaybolur. Arkadaş, yaşadığını sana hatırlatan kişidir.

Auschwitz yaşayan bir kâbustu, hayal edilemez dehşetlerin olduğu bir yerdi. Ancak hayatta kaldım çünkü hayatta kalmayı, onu tekrar görebilmek için bir gün daha yaşamayı arkadaşım Kurt'a borç bildim. Tek bir iyi arkadaşa sahip olmak bile dünyanın yeni bir mânâ kazandığı anlamına gelir. İyi bir arkadaş tüm dünyanız olabilir.

Bu, paylaştığımız yiyeceklerden, sıcak giysilerden veya ilaçlardan daha önemliydi. Ruh için en iyi merhem dostluktur. Ve bu dostlukla imkânsızı başarabilirdik.

YEDİNCİ BÖLÜM

Eğitim hayat kurtarır.

İKİNCİ GÖREVİM KÖMÜR MADENİNDE ÇALIŞMAKTI. Mengele'yle, ilk seçimimde cevap vermemin cezası mıydı, yoksa hâlâ oldukça güçlü olduğum için mi bilmiyorum fakat beni bir kömür damarını çıkarmaya yeraltına yolladılar. Yedi kişilik ekipler halinde çalıştık. Birimiz kaya matkabıyla kömürü kırıyor, diğer altımız ise yüzeye gönderilecek vagonları dolduruyordu. Ağır bir işti, sahiden çok zordu ve ayağa kalkacak yer yoktu. Sürekli çömelmek zorunda kaldık. Sabah 6'dan akşam 6'ya kadar çalışırdık ve bu süre içinde altı vagon doldurmamız gerekirdi. Yine de değerli bir dinlenme fırsatı gördük ve kotamızı öğleden sonra 2'ye kadar doldurmak için çok yoğun çalıştık. Böylece, o cehennemden çıkma ranzalara dönmeden evvel birkaç saat uyuyabilirdik. İş biterdi, lambalarımızı söndürür ve biraz uyurduk.

Bir öğleden sonra uyandığımızda, bizden Naziler kadar nefret eden Polonyalı Hıristiyanlardan oluşan rakip bir grubun vagonlarımızı çalıp onların yerine kendi boş vagonlarını koyuyordu. Çalışmak için çok tembeldiler ve bunun için cezalandırılmamızdan memnunlardı. Lâkin bunu sineye çekemezdim. Madenden ayrılırken sıra hâlinde yürümek

ve şapkalarımızı çıkarıp nöbetçiye saygıya göstermek durumundaydık. Fakat saflardan ayrıldım ve ona neler olduğunu anlatmak için yanına gittim. Sıraya geçmem için bana bağırdı ve tartışmak için ağzımı açtığımda yumruğuyla kapattı. Yumruklarından biri kulağıma geldi ve bir süre kulak zarım kanadı.

Çok geçmeden sorumlu komutanla ilk kez görüştüğüm bir ofise çağrıldım. Neler olduğunu sordu. Ona hırsızlığı ve Nazi muhafızının bana attığı dayağı anlattım.

"Bizi öldürmek mi istiyorsunuz? Öyleyse vurun ve kurtulun. Ama bir iki ay içinde öleceğiz çünkü çok çalışıyoruz ve bu diğer mahkûmlar emeğimizi elimizden alıyor." Beni ofisten yolladılar. Bir sonraki hafta madende artık Polonyalılar yoktu. Herkes bana sarıldı ve teşekkür etti. Lâkin sonraki aylar pek iyi değildim. O adam bana öyle bir darbe vurmuştu ki uzun süre kötü baş ağrıları ve bulanık görüşten muzdarip oldum. Fakat kendimin ve madende çalıştığım adamların hakkını savunduğum için mutluydum. Yaralanarak ayrıldım ancak o günden sonra hayatları kolaylaştı. Bu bence adil bir takastı.

Çok geçmeden, *Interessengemeinschaft Farbenindustrie AG*'nin yani bir kimya ve eczacılık holdingi olan IG Farben'ın bir temsilcisiyle görüşmeye çağrıldım. Yeni bir işe verileceğim söylendi. Kampı yöneten SS subayları, mekanik ve kalibrasyon mühendisliği becerilerim olduğunu fark etmiş ve beni "Ekonomik Olarak Vazgeçilmez Yahudi" olarak sınıflandırmışlardı. Bu Almanlar yok mu, her şey için özel bir terimleri vardı!

Çalışabildiğim, Almanlar için faydalı olduğum sürece hayatta kalabilirdim. Üç ayrı kez gaz odalarına götürüldüm. Fakat içeri girmeme belki 20 metre kala gardiyan listede adımı, numaramı, mesleğimi gördü ve "172338'i sıradan alın" diye bağırdı. Üç kez!

Hayatımı kurtaracak becerileri öğrenmem için ısrar eden babama içimden sessizce teşekkür ettim. Daima çalışmanın önemini vurgulardı. Meselenin bir insanın dünyaya nasıl katkıda bulunduğu olduğunu, toplumun düzgün işlemesi için herkesin kendi rolünü oynaması gerektiğini anlamıştı. Ve bunun ötesinde, dünya hakkında temel bir meseleyi anlamıştı. Toplumun mekanizması her zaman olması gerektiği gibi çalışmayabilirdi. Bu Almanya'da tamamen bozuldu fakat bazı bölümleri çalışmaya devam etti ve mesleki becerilerime ihtiyaç olduğu sürece güvende olurdum.

IG Farben'da makine mühendisi oldum. IG Farben, Yahudilere karşı en büyük suçlulardan biriydi. 30.000'den fazla insan fabrikalarında çalışmaya zorlandı ve gaz odalarında bir milyondan fazla insanı öldüren zehirli gaz Zyklon B'yi onlar tedarik etti.

Yine de bir bakıma fabrikalara minnettarım. Onlar olmasaydı biz ölmüş olurduk. Auschwitz'de bir milyondan fazla Yahudi öldü, ancak SS'i topyekûn imha hayallerinden alıkoyacak hiçbir işin ve hiçbir şeyin olmadığı başka kamplar da vardı. Fabrika sahipleri bizi hayatta tutmak istediler ve çalışmaya devam etmemiz için bize vitamin ve glikoz enjeksiyonları yapacaklardı. Bizi çalışabileceğimiz kadar sağlıklı tutmak onların çıkarınaydı.

SS'in farklı öncelikleri vardı. Hepimizi öldürmek istediler. Talimatları, içimizden öldürebildikleri kadarını

öldürmeleri yönündeydi. Hitler, dünyadaki Yahudilerin varlığına "Nihai Çözüm" için emir vermişti. SS için toplama kampları sadece ruhumuzu kırmak için değil, bizi tamamen yok etmek içindi. Nihai Çözüm'ün arkasındaki yüksek rütbeli Naziler, köle emeğini *Vernichtung durch Arbeit* olarak adlandırdı, yani çalıştırma yoluyla imha. Her bir Yahudiyi öldürmeye kararlıydılar ve bizi yeterince hızlı öldürmekte güçlük çekiyorlardı. Ne kadarımızı vurur, süngüler, öldüresiye döver ve gazlarlarsa gazlasınlar, her gün trenle daha fazlası geliyordu.

Bir aşamada, mahkûmlardan bazıları karşı koydu. Krupp için mühimmat üretiminde çalıştırılan Birkenau mahkûmu kadınlar, fabrikadan kaçırdıkları patlayıcıları gizlice kampa soktular. Fırınlar soğumaları için her gün iki saat durdurulurdu. Soğuk fırınların içi patlayıcılarla doldurulduğu. Adamlar onları yakmaya geldiğinde, krematoryumlar havaya uçtu. Bir ay boyunca krematoryumlarımız ve gaz odalarımız olmadı. Bunun harika olduğunu düşündük. Duman yok, ölüm kokusu yok. Ama sonra daha da iyi fırınlar yaptılar ve işler daha da kötüleşti.

Bu IG Farben imalathanesinin ustabaşısı olarak, Alman ordusu için malzeme üreten her türlü makineyi çalıştıran yüksek basınçlı hava borularının bakımından sorumluydum. Ayrıca hava basıncını düzenlemekten de sorumluydum. Boynumda, borulardan herhangi birinin hava kaçırdığı tespit edilirse asılacağımı söyleyen bir yafta takılıydı.

200'den fazla makine vardı ve her birinin başında bir işçi mevcuttu. Bunların hepsinden ben sorumluydum.

Kampta makinelerin çalışmasını sağlayan basınç göstergelerini tamir edebilen tek kişi bendim. Tüm makineleri aynı anda gözlemek imkânsız bir işti, bu yüzden bir çözüm buldum. 200 düdük yaptım ve fabrikadaki her mahkûma bir tane verdim. Herhangi bir makinede basıncın düşmeye başladığını fark ederlerse düdüğü çalarlar ve tamir etmek için koşardım. Mühimmattan kimyasallara kadar her şeyi üreten pek çok farklı makine türü olmasına rağmen fabrika öyle bir şekilde inşa edilmişti ki, biri durursa hepsi duracak ve ben ölü bir adam olacaktım. Orada çalıştığım yıl hiçbir makine bozulmadı, bir kez bile.

Ve bir sürpriz - bu 200 operatörden biri kız kardeşimdi! Seçimden sağ kurtulmuştu ve kompleksin ikinci büyük kampı olan Auschwitz II-Birkenau'da kadınlar bölümünde kalıyordu. Onu yeniden ilk görüşümde biraz kalbim kırıldı. Açık teni ve zarif, parlak saçlarıyla her zaman çok güzel olmuştu. Şimdi ise başı traşlı bir mahkûmdu. Hapishane üniforması açlıktan zayıflamış olan vücudundan sarkıyordu. Hayatta kaldığını bilmek beni sevindirdi ama ne kadar acı çektiğini bildiğim için bir yandan da umutsuzluğa kapıldım. Anne babamızın öldüğü gün trenden inerken onu son gördüğümden bu yana üç ay geçmişti. Bu, birbirimizle asla konuşamadığımız için de zordu. Akraba olduğumuzu belli edemezdik çünkü bu ilişki bilinseydi Naziler ve işbirlikçiler bunu bize karşı kullanabilirlerdi. Yapabileceğimiz en iyi şey, ben onun makinesinin yanından geçerken bir bakış ya da bir cümleydi. Ona sarılıp da anne babamızın öldürülmesi konusunda teselli bile edemedim.

Çok zor bir işi vardı. Alman ordusuna gönderilecek kurşunları kesiyordu. Fazla ısıya maruz kalınan ve çok kıvılcım

çıkaran bir işti. Yangın riskini azaltmak için soğutulmuş bir tanktan akan dondurucu suyla kaplı bir çukurda durmak zorunda kaldı. Bütün gün, sağlığı için korkunç bir şey olan dondurucu suda duruyordu.

Benimki de zor bir işti. O kadar çok boru vardı ki, yerleşimlerini yönlendirmek için yüksek bir kuleye tırmanmam gerekiyordu – biraz daha yükseğe, biraz daha aşağıya. Yüksekteki kule dondurucu karda çok soğuktu, genellikle sıfırın altında 28 dereceydi ve üstümde yalnızca mahkûm üniformam vardı.

Bir gün uyuyakalmış olmalıyım çünkü başım çınlayarak uyandım. Başımdaki gardiyan yerden bir taş almış ve beni uyandırmak için fırlatmıştı. Kafamda büyük bir yara açtı. Gardiyan aceleyle yanıma geldi. Paniklemiş, beni öldürdüğünden korkmuştu. Ekonomik Olarak Vazgeçilmez Bir Yahudi'yi öldürmek onun bile başını belaya sokardı. Kanamayı durdurmak için başıma bir havlu koydu ve sonra beni bir sahra hastanesine götürdü. Nihayetinde 16 dikişe ihtiyacım oldu. Hastaneye girdiğimde, bir beyin cerrahının yüksek rütbeli bir Nazi subayını ameliyat ettiği ve kafasından bir kurşun çıkardığı bir odanın yanından geçtik. Kullandığı makinenin adını ve tamir etmesini bildiğimi haykırdım. Geldikten dört gün sonra, hâlâ nekahet dönemindeyken, beyin cerrahı yanıma geldi. Bu önde gelen bir beyin cerrahı ve yüksek rütbeli bir SS subayı olan Profesör Neubert'ti. Bu çok özel tıbbi makinenin adını nasıl bildiğimi bilmek istedi.

"Eskiden onlardan yapardım," dedim.

"Onlardan daha fazla yapabilir misin?"

"Bulunduğum *komando*'da olmaz. Ama evet."

Bana beyin cerrahisine özel bir ameliyat masası imal etmemi teklif etti. Masayı tasarlamak ve üretmek için üç ay boyunca yeni bir göreve atandım.

Babam, her konuda olduğu gibi eğitimin ve çalışmanın önemi konusunda da haklıydı. Eğitimim hayatımı kurtardı, ne ilk ne de son kez.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Ahlakını yitirirsen, kendini yitirirsin.

NAZİLER HAKKINDA HIZLA ŞUNU ÖĞRENDİM: Nazi rejiminde, Alman erkeği öyle hemen kötü bir adam olmadı. Zayıftı ve kolayca manipüle edilebilirdi. Ve bu zayıf adamlar yavaş lâkin istikrarlı bir şekilde önce tüm ahlaklarını, sonra da insanlıklarını kaybetti. Başkalarına işkence ettikten sonra evlerine gidip eşleri ve çocuklarının yüzlerine bakabilen adamlar oldular. Çocukları annelerinden alıp kafalarını duvara nasıl vurduklarına tanık oldum. Ve bundan sonra hâlâ yemek yiyip uyuyabiliyorlar mıydı? Bunu anlamıyorum.

SS bazen sadece eğlence için bizi döverdi. Sivri uçlu çelik burunlu çizmeleri vardı. Bir oyun oynarlardı. Siz yanlarından geçene kadar durup bekler ve sonra, "Schnell! Schnell!" (Acele et! Acele et!) diye bağırıp, tam kalçanızın bacakla birleştiği yumuşak kısımdan ellerinden geldiğince sert bir şekilde tekmelerlerdi. Bunu yapmalarının, bir başka insanı incitmenin sadistçe hazzı dışında hiçbir gerekçesi yoktu. Bunun neden olduğu yaralar oldukça derin ve acı vericiydi. Düzgün yiyeceğimiz ve barınağımız olmadığından iyileşmeleri de zordu. Tek umut, açtıkları deliği paçavralarla doldurmak ve kanamayı durdurmaya çalışmaktı.

Bir keresinde yalnız bir Alman askerine rastladım. Bana vurdu, tekmeledi ve acele etmemi söyledi. O zaman durdum, gözlerinin içine baktım ve, "Bir ruhun var mı?" diye sordum. "Bir kalbin var mı? Niçin bana vuruyorsun? Benimle yer değiştirmek ister misin? Kıyafetlerini ve yemeğini alayım ve sonra kim daha çok çalışıyor görelim?"

O adam bir daha bana hiç dokunmadı. Yalnızken o kadar cesur yahut canavar ruhlu değildi.

Başka bir seferinde kampta yürüyordum ki bir SS bana vurup burnumu kırdı. Nedenini sorduğumda bana bunun bir *Juden Hund* – Yahudi Köpeği – olduğum için olduğunu söyledi ve bana tekrar vurdu.

Ancak bu doğru değildi. Naziler köpeklerine mahkûmlardan çok daha iyi davrandılar. Özellikle bir SS muhafızı vardı, bir kadın. Hepimizin korktuğu diğerlerinden bile daha zalimdi. Bizi dövmek için bir cop taşır ve her yere büyük Alman çoban köpekleriyle giderdi. Onlara karşı çok nazikti, köpeklerine her zaman "Mein liebling" derdi, yani aşkım. Bir gün Auschwitz'deki küçük çocuklardan biri bana büyüdüğünde köpek olmak istediğini çünkü Nazilerin köpeklerine çok iyi davrandığını söyledi.

Bir sabah, on kişi art arda dizilmiş, moralimizi yüksek tutmak için fıkralar anlatarak işe yürüyorduk. Bazılarımız gülünce bu SS kadını çıkageldi ve neyin bu kadar komik olduğunu bilmek istedi.

"Komikle neyi kastediyorsunuz?" diye sordum ona. "Auschwitz'de gülünecek bir şey yok."

Çok sinirlendi ve bana vurmak için uzandı. Ancak biraz hareket ettim ve yüzümü ıskalayıp göğsüme vurdu. Gömleğimin içine bir tüp kaçak diş macunu koymuş

olmasaydım bu sorun olmazdı. Bana vurduğunda tüp patladı ve macun her yere saçıldı. Bu hepimizi daha da güldürdü. Küçük düşmüştü ve benden bunun acısını çıkarmaya kararlıydı.

Sırtıma yedi kırbaç vuruldu. Göğsüm yere bakar ve bacaklarım düğümlenmiş pozisyonda bir direğe bağlanmıştım. İri yarı iki adam sırayla beni kamçılıyordu. Üçüncüsünde cildim yarıldı ve yaralardan kan akmaya başladı. Bunlar enfeksiyon kapmaya müsait berbat yaralardı ve bandaj yahut yardım için gidecek hiçbir yer yoktu.

Sonra, geçen herkesin görebileceği şekilde bir kafeste üç saat çırılçıplak durmak zorunda kaldım. Yorgunluk ve soğuktan bitkin düştüğümde, kafesin iğnelerle kaplı demirleri batarak beni uyandırırdı. Sırtımı öylesine mahvettiler ki, üç hafta boyunca bütün gece dolaşmak ve sırtımı başka bir adamın sırtına yaslayıp otururak uyumak zorunda kaldım. Adam uyandığında ve hareket ettiğinde düşer, sırtımı yaslayarak uyuyacak başka birini bulmam gerekirdi.

Kampta kardeşlerinin aleyhine dönen mahkûmlar, işbirlikçiler, geri kalanımızın gözetmenleri olarak hareket etmeleri karşılığı Nazilerin lütufta bulunduğu aşağılık *KAPO*'lar da vardı. Avusturyalı bir Yahudi olan bizim *KAPO*'muz gerçek bir piçti. Nazilerden aldığı sigara, schnapps ve güzel sıcak giysiler karşılığında pek çok insanı gaz odasına gönderdi. O da bir şey mi, kendi kuzenini fırınlara gönderdi. Canavar herif.

Bir gün ortalıkta devriye gezerken, yanan bir petrol koku fıçısıyla ellerini ısıtmak için işlerine ara veren altı yaşlı Macar erkeğine rastladı. Eldivenimiz olmadığı ve parmaklarımızın çalışamayacak kadar soğuduğu için bazen böyle

yapmak zorunda kalırdık. Onları kırbaçlatmak için numaralarını yazdı. Yaşlı Macarların bundan sağ çıkamayacağını biliyordum. Fakat ben çıkabilirdim, daha önce kırbaçlanmıştım. Bu yüzden ona beni kırbaçlatması için bağırdım. Ancak ekonomik olarak değerli olduğumu ve beni sakat bırakmanın başını belaya sokacağını biliyordu. Bu yüzden onları kırbaçlattı ve öldürdü.

Onları bildirmesine gerek yoktu. Bunu kendi tamahkârlığı yüzünden yaptı. İnsanlık dışıydı.

Böyle davranışlar görmek beni kendime sadık kalmak, şerefimi muhafaza etmek için her zamankinden daha kararlı kıldı. Kolay değildi. Açlık hiç yakamızı bırakmadı. Gücümüzü tükettiği hızla moralimizi de bozdu. Bir Pazar günüydü, ekmek istihkakımı almıştım. Ekmeği ranzanın üstüne koyup, bir kâse çorbamı almaya gittim. Ekmeğimi almak için döndüğümde yerinde yeller esiyordu. Barakamdaki, belki de ranzamdaki biri yemeğimi aşırmıştı. Bazı insanlar bunun normal bir şey olduğunu, söz konusunun hayatta kalma mücadelesi olduğunu söyleyecektir. Buna katılmıyorum. Auschwitz'de güçlü olanın hayatta kalması söz konusuydu, ama başkasının pahasına değil.

Uygar olmanın ne demek olduğunu asla unutmadım. Bunu yapmak için kötü bir adam olmak zorunda kalırsam hayatta kalmanın bir anlamı olmayacağını biliyordum. Başka bir mahkûmu asla incitmedim, asla başka bir adamın ekmeğini çalmadım ve benim gibilere yardım etmek için elimden gelen her şeyi yaptım.

Görüyorsunuz, hayatta kalmak için yemek yetmez. Ahlakın ilacı yoktur. Ahlakınız bozulursa yitip gidersiniz.

Ayrıca, kendi istekleri dışında Nazilerin arasında kalmış pek çok sıradan insan vardı. Bazen fabrikada çalışırken gardiyanlardan biri bana, "Tuvalet molan kaçta?" diye fısıldardı. Molaya çıktığımda tuvalet bölmesinde beni bekleyen bir kutu yulaf lapası ve süt bulurdum. Çok bir şey değildi ama bana güç ve dünyada hâlâ iyi insanlar olduğuna dair umut verdi.

Ancak iyi Almanların kendilerini göstermeleri her zaman kolay değildi. Sana güvenebileceklerini bilmeliydiler. Bir Yahudiye yardım ederken yakalanırlarsa, bu onlar için de ölüm demekti. Zalimler de mazlumlar kadar korkuyordu. Faşizm işte budur, herkesi mağdur eden bir sistem.

IG Farben fabrikasında mahkûmlara yiyecek dağıtmakla uğraşan, arkadaş olduğum bir adamı bilhassa unutmam. Adı Krauss'tu. Aylar geçtikçe birbirimizi çok iyi tanıdık. Nazi değil, bir sivildi. Yapabildiği zaman, bana gizlice yiyecek artıkları getirirdi. Biz küçük teneke bardaklarımızla sıraya girerken onlar yiyeceği içeri taşır, yulaf ezmesini varilden çıkararak bize dağıtır ve sonra boş varilleri dışarı çıkarırlardı. Yemek korkunçtu ama fazladan her parça beni hayatta kalmaya biraz daha yaklaştırdı.

Bir keresinde beni yalnız yakaladı ve kaçmama yardım edecek bir planı olduğunu söyledi. Teslimatı yapan sürücüyle varillerden birini büyük, sarı bir şeritle boyaması için anlaşmıştı. Varil hususi olarak tadil edilecek, içinde bir zincir bulunacaktı. Varil boş olduğunda içine girecek ve zinciri çok sert bir şekilde aşağı çekecektim. Daha sonra varil kamyona yüklenecekti. Beni kamyonun sol arka köşesine koyacak ve etrafta kimsecikler kalmadığında, Auschwitz ile fabrika arasında yarı yolda olduğumuzu belirten bir düdük

çalacaktı. Ardından, köşeyi dönerken varili kamyondan yuvarlamak için ağırlığımı kullanacaktım.

Plan üzerinde çok çalıştık. O gün varile girerken çok gergin fakat heyecanlıydım. Varil kamyona yüklenirken hiç ses çıkarmadan nefesimi tutup zincire tutundum. Kamyonun çalıştığını duydum ve hareket etmeye başladığını hissettim. Ve gayet tabii hızla giderken, sürücünün düdük çalmaya başladığını duydum. Bu benim kendimi varilin diğer tarafına savurup kamyondan yuvarlanma işaretimdi.

Varil düştü ve ben içindeyken yokuş aşağı yuvarlanmaya başladı, bir türbin gibi dönüp durdu. Gitgide hızlanan varil nihayetinde bir ağaca çarpıp aniden durana kadar zinciri sımsıkı kavradım. Sersemlemiş ve biraz berelenmiştim lâkin başka herhangi bir yaram yoktu. Ve özgürdüm! Plan mükemmel işlemişti . . . bir şey dışında. Heyecanımızdan, hâlâ Auschwitz toplama kampının üniformasını giymiş, kolumda bir dövme ve sırtımda 20 santimetrelik harflerle aynı numaranın dikilmiş olacağını unutmuştuk. Böyle nereye gidebilirdim ki? Ayrıca yakında akşam bastıracak, çok soğuk olacaktı. Ceketim yoktu. Fabrikada, çalışmaya başlamadan önce paltolarımızı çıkarır ve asardık. Bu yüzden üstümde sadece mahkûm gömleğim vardı. Yardıma ihtiyacım olacaktı.

Ormanda bir süre yürüdüm ve sonunda bacasından duman çıkan çok tenha bir eve rastladım. Eve doğru yürüdüm ve kapıyı çaldım. Polonyalı bir adam cevap verdi. Lehçe konuşamıyordum, sadece Almanca ve Fransızcam vardı. Ama ona her iki dilde de bana yardım edip edemeyeceğini sorup, bir gömleğe ihtiyacım olduğunu söyledim. Bana baktı, tek kelime bile etmedi ve arkasını döndü. İki

yanında odaların bulunduğu uzun giriş koridorundan aşağı yürüdü ve son odaya girdi. Çok rahatladım, bana yardım edeceğinden emindim.

Döndüğünde elinde gömlek değil bir tüfek vardı. Bana nişan aldığında arkamı döndüm ve koşmaya başladım. Bana bir, iki, üç ve daha fazla kez ateş ederken zikzak çizerek koştum. Altıncı atışında, sol baldırımın kasına isabet eden şanslı bir vuruşla beni yakaladı. Çığlık attım ama ondan kaçmayı başardım. Gömleğimi yırttım ve kanamayı durdurmak için turnike yaptım. Dehşet içinde, yerel Polonya halkının da Almanlar kadar düşmanım olması durumunda asla hayatta kalamayacağımı anladım.

Tek bir seçeneğim vardı: Auschwitz'e gizlice geri dönmek. Son vardiyadaki işçilerin Farben fabrikasından döneceklerini bildiğim dağa topallayarak geri döndüm. Bir planım vardı. Dönüşlerinde çok gürültü yapacaklarını biliyordum – yüzlerce kişi yürür, Almanlar bağırır, köpekler havlardı. Bu keşmekeşte yol kenarına saklanır ve kol geçtiğinde gizlice aralarına sızardım.

Plan işe yaradı ve gruba katılabildim. Auschwitz'e ve eski barakama geri döndüm. Naziler gitmiş olduğumu asla fark etmedi. Kaçışımdan yadigâr kalan tek şey, bacak kasıma saplanan Leh kurşunuydu.

O adamdan nefret ediyor muyum? Hayır, kimseden nefret etmiyorum. Sadece zayıftı ve muhtemelen benim kadar korkmuştu. Korkusunun ahlakını ele geçirmesine izin verdi. Ve biliyorum ki, dünyadaki her zalime karşılık bir de iyi insan vardır. İyi arkadaşlarımın yardımıyla bir gün daha hayatta kalabilirdim.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Şimdiye kadar yapılmış
en iyi makine insan vücududur.

KAMPA GERİ DÖNDÜĞÜMDE, DR. KİNDERMAN'I bulmak için koştum. Kendisi arkadaş olduğum, Nice iyaşlı birbeydi. "Mösyö Kinderman," dedim sessizce, "Bacağımda bir kurşun var. Bana onu çıkarma lütfunda bulunur musunuz?"

Ben Blok 14'te, Dr. Kinderman ise Blok 29'daydı. Ama o gece onunla kapılı tek tuvalet olan Blok 16'nın tuvaletinde buluşmamı söyledi. Orada kurşunu çıkarmak için ameliyat yapacaktı. Kapıda kilit yoktu, bu yüzden o çalışırken kapıyı kapalı tutmam gerekecekti. Aletleri yoktu ama bir bıçağı andıran küçük, fildişi bir mektup açacağı bulmayı başardı. Bana çok fena acıyacağını söyledi ama bir planımız vardı. Auschwitz yakınlarında, Blok 16'dan fazla uzakta olmayan bir Katolik manastırı vardı. Rahibeler, her akşam çok yüksek sesle çan çalardı. Acı dolu inlemelerimi bastıracağı için çan seslerine kadar bekledik ve sonra işe koyuldu. Söz verildiği gibi, gerçekten çok acıttı. Ancak sadece o mektup açacağı ve kuvvetli bir itme ile doktor mermiyi bacağımdan çıkardı. Bana parmaklarımı yalamamı ve tükürüğümü dezenfektan olarak kullanmamı söyledi – sabun ve sıcak su olmadan, yarayı temizlemenin tek yolu buydu. Her

gece benimle tuvalette buluşur ve yaramı temizlememe yardım ederdi. Doğal olarak üç ay içinde iyileşti. Yara izim hâlâ duruyor fakat Dr. Kinderman sayesinde hayatta kaldım.

Büyük bir üzüntüyle söylüyorum ki, savaştan sonra Dr. Kinderman'ı bulmaya çalıştığımda öldüğünü öğrendim. Kendisi o gece hayatımı kurtardı. Ona daima minnettar kalacağım. Ayrıca bana verdiği tavsiye ameliyattan bile kıymetliydi: "Eddie, hayatta kalmak istiyorsan işten döndüğünde uzan, dinlen ve enerjini koru. Bir saatlik dinlenme, iki günlük hayatta kalma demektir."

Bazıları kampa geri döner ve etrafta koşuştururdu. Kimileri ekstra yiyecek, kimileri ise aile ve arkadaşlarını arıyordu. Bazen insanlar sevdiklerini bulurdu, ancak hiçbir yerde bulunacak fazladan yiyecek yoktu ve bunu yapmak değerli enerjiyi boşa harcamaktı. Enerjimi elimden geldiğince muhafaza ettim. Koşarak harcanan her kalorinin ısınmak, yaraları iyileştirmek, kendimi hayatta tutmak için kullanılabilecek bir kaloriyi eksilttiğini biliyordum.

Bu, Auschwitz'de hayatta kalmanın tek yoluydu. Her seferinde bir gün, vücudunuzu devam ettirmeye odaklanarak. Yaşama iradesi dışında, bir gün daha yaşamak için ne gerekiyorsa onun dışında her şeyi askıya alamayan insanlar, başaramayacaklardı. Kaybettikleri – hayatları, paraları, aileleri – için endişe ederek zaman harcayanlar, başaramayacaklardı. Auschwitz'de ne geçmiş vardı ne de gelecek, sadece hayatta kalmak vardı. Yaşayan cehennemde bu garip hayata uyum sağlar yahut başaramazdık.

Bir gün kampa Macarlardan oluşan bir grup getirildi. Bunlar tayınlarını azar azar yiyerek biriktirmeye karar verdiler. Ekmeği ikiye böldüler, yarısını yediler ve diğer

yarısını kâğıda sarıp sakladılar. Öfkeden çılgına döndük. Ne yaptıklarının farkında değillerdi. Naziler onları gizlenmiş ekmekle bulursa önce bir güzel sopalar, Yahudilerin kendilerine verilen yiyeceği bile bitiremediklerini söyler ve sonra bu bahaneyle tayınlarımızı azaltırlardı. Ve tayınlar hâlihazırda bizi sağlıklı tutmaya bile yetmiyordu. Sürekli açtık ve ta ki açlıktan aklımızı yitirene değin her geçen günle daha da zayıflıyorduk.

Ranzamdaki adamlardan biri, savaştan önce şef olan bir Fransız Yahudisiydi. Adam yemekle ilgili kâbuslar görürdü. Fransız yemeklerini sayıklayarak bağırırdı: *vol-au-vent*, *filet mignon*, *baguette*. Benim dışımda kimse buna fazla aldırış etmedi. Benim dışımda, zira geceleri uyanık ve açlıktan ölür bir vaziyette bu Fransızın tüm o leziz yemekleri anlatmasını dinlerdim. Sonunda bir gece onu sarsarak uyandırdım.

"Hamur işlerinden bahsetmeyi kesmezsen," dedim ona Fransızca, "seni gebertirim!"

Auschwitz'te mesele hayatta kalmaktı fakat iyi bir dost olmaksızın hayatta kalmak mümkün olmazdı. Bana yardım etmek için zahmet eden insanların nezaket ve dostlukları olmasaydı bir ay dahi dayanamazdım.

Her sabah, yakındaki manastır dua için saat 5'te çanlarını çaldığında Kurt'la duşlarda buluşur, az miktardaki sabunumuzu paylaşırdık. Başlarımızı tıraş edip bizi bitlerden uzak tutması için bir berbere her ay bir parça ekmek verirdim. Birbirimizi yaşatmak için elimizden gelen her şeyi yaptık.

Yaklaşık dört ay boyunca her sabah kahve içtik. Pek iyi değildi – gerçek kahvenin bir tür kimyasal yeniden

üretimiydi – ama ilk dört ay boyunca onu kapış kapış içtik. Sonra bir gün, fincandan garip bir koku aldım. Mutfağa gittim ve adama, "Kahveye ne koyuyorsun?" dedim.

Genç erkeklerin cinsel dürtülerini azaltmak için kullanılan bir kimyasal olan "bromür" dedi. On adam için yarım bardak yeterliydi.

"Ne kadar koyuyorsun?" diye sordum.

"Saçmalama. Tenekeyi kesip hepsini boca ettik!" dedi. Yani yüz kişiyi kimyasal olarak hadım etmeye yetecek kadar! Dolayısıyla bundan böyle Kurt ve bana kahve yoktu. Bugün bir ailem varsa işte o kahveyi içmeyi bıraktığım için. İsrail'deki bir arkadaşım hayatta kaldı ama asla çocuk sahibi olamadı çünkü bu kahveyi içti ve üreme organlarını mahvetti.

Her gün biraz daha zayıfladık. Ve çalışamayacak kadar zayıfladığımızda bizi öldüreceklerini biliyorduk. Doktor bizi muayene etmek ve bit olup olmadığını kontrol etmek için düzenli olarak kışlaya gelirdi. Birimizden gömleğini alır ve incelerdi. Bir bit bile bulsalar, yatakhaneyi kapatıp gaz vererek hepimizi öldürürlerdi. Korkunçtu çünkü bitler hepimizi kasıp kavuruyordu. Her muayene sabahı en temiz gömleği olan kişiyi bulup bitlerden temizliyor ve sonra bu kişiyi doktora gösteriyorduk ki muayeneden geçebilelim.

Fakat kilomuzun kontrolü konusunda hiçbir şey yapamadık. Ayda bir doktor gelir ve arkamızı kontrol etmek için hepimizi sıraya sokardı. Doktor kalçalarınıza ve oradaki yağ rezervini kaybedip kaybetmediğinize bakardı. Kalçanız, doktorun çimdikleyebileceği, aşağıya doğru sarkan iki deri şeridi olsaydı artık onların işine yaramaz ve gaz odasına gönderilirdiniz. Her ay birçok insan bu nedenle ölüme gönderildi ve biz de korku içinde yaşadık.

Kurt'la her muayeneden sonra bir araya gelir ve birbirimizin hayatta olduğunu görürdük. Her ay, bir mucizeydi. Çok hastayken bile yüzümüz yeterince dolgun kaldı ve yaşadık.

İnsan vücuduna ve yapabileceklerine hâlâ hayranlık duyuyorum. Bir kalibrasyon mühendisi olarak en karmaşık, çetrefilli makineleri yapmak için yıllarımı harcadım ama insan vücudu gibi bir makine yapamadım. İnsan vücudu şimdiye kadar yapılmış en iyi makinedir. Yakıtı hayata dönüştürür, kendini onarabilir, ihtiyacın olan her şeyi yapabilir. İşte bu yüzden bugün, bazı insanların bedenlerine nasıl davrandıklarını görmek, bize bahşedilen bu harikulade makineyi sigara, alkol ve uyuşturucularla zehirleyerek mahvettiklerini görmek kalbimi kırıyor. Bu dünyaya konulmuş en iyi makineyi tahrip ediyorlar ve bu son derece korkunç bir israf.

Auschwitz'de bedenim her gün mutlak sınırına ve sonra daha da ötesine zorlandı. Aç bırakıldı, dövüldü, dondurulduğu, yaralandı. Ama devam etmemi sağladı. Beni hayatta tuttu. Ve şimdi, beni yüz yıldan fazla bir süredir hayatta tutuyor. Ne kadar da muhteşem bir makine!

Auschwitz'in tıbbi bölgesinde neler olup bittiğini hiç bilmedik. Mengele ve doktorlarının kapalı kapılar ardında erkekler, kadınlar ve çocuklar üzerinde yaptıkları acımasız ve çılgın tıbbi deneyler savaştan sonra tüm dünya tarafından öğrenilecekti fakat o zamanlar bizim elimizde sadece söylentiler vardı. Bir mahkûm hastalanır ve hastaneye götürülürse, onu bir daha görmeme ihtimaliniz yüksekti.

Bir keresinde, bir tür karaciğer enfeksiyonu geçirip fena hâlde hastalandım. Sarılık oldum, çok zayıfladım ve cildim

hastalıklı bir sarıya döndü. İki hafta boyunca bir hastane koğuşunda tutuldum. Kurt benim için çok endişelendi. Tedavi görüp görmediğimi veya beslenip beslenmediğimi bilmiyordu. Kendisinin akşam yemeği olması gereken bir kâse sıcak çorbayla beni ziyarete geldi. Üstelik bir kar fırtınasında, yoğun kar yağışının ortasındaydık. Rüzgâr âdeta uluyordu. Kurt'un bana ulaşmak için fırtınada mücadele ettiğini görebiliyordum. Ayrıca onu takip eden bir SS'i de görebiliyordum. Ona geri dönmesini, dikkat etmesini işaret etmeye çalıştım ama beni anlayamadı. Nöbetçi onu yakaladığında elimden çaresizce izlemekten başka bir şey gelmedi. Nazi kâseyi aldı ve onunla Kurt'un kafasına vurdu, yüzünü fena hâlde yaktı.

Zavallı Kurt. Karla yarasına buz tuttuk ve dostum Dr. Kinderman'ı görmeye koştuk. Biraz krem, özellikle yanıklar için yapılmış bandajlar aldık ve Kurt'un yüzünü tedavi edebildik, yoksa tüm derisini kaybederdi. Kinderman onu kurtarmayı başardı. Ayrıca kız kardeşimin ihtiyacı olduğunda, fazladan ilaç alabiliyordu. Dondurucu suda birkaç ay kaldıktan sonra kangren olmuştu ve özel bir kangren önleyici kimyasal barındıran iğnelere ihtiyacı vardı. Kamptaki sakin zamanlarda onunla küçük, gizli buluşmalar ayarlayabiliyordum. Kampın Auschwitz bölümünün en ucunda, çit Auschwitz II–Birkenau'ya bağlanırdı ve bazen, eğer çok şanslıysak, orada buluşup birkaç dakika çitin ardından konuşabilirdik. Ona uzun bir süre en fazla bu kadar yaklaşabildim.

ONUNCU BÖLÜM

Yaşamın olduğu yerde umut da vardır.

HER SABAH BİR ZİL ÇALAR VE YOKLAMA İÇİN yatakhaneden çıkardık. 18 Ocak 1945'te, saat 3'te zil sesiyle uyandırıldık ve yoklamanın ardından o gün işe gitmeyeceğimiz söylendi. Bizi, Almanya'ya gitmek üzere yola çıkardılar.

Savaş Naziler için çok kötü gidiyordu. Gittikçe yaklaşan Rus ordusu yalnızca 20 kilometre uzaktaydı. Auschwitz'den sorumlu Naziler paniğe kapıldı. Auschwitz'i ve yan kamplarını boşaltmak, krematoryumları havaya uçurmak için emir verildi. Bizimle ne yapacaklarını bilmiyorlardı, bu yüzden bizi Auschwitz'den Alman topraklarının daha içlerindeki diğer kamplara götürmeye karar verdiler. Dünya artık bu hadiseyi Auschwitz Ölüm Yürüyüşü diye biliyor. 15.000 kadar mahkûm hayatını kaybetti. Bazıları yürürken donarak öldü. Diğerleri bitkinlikten yere yığıldı. Yere düşerseniz, Naziler ağzınıza bir silah dayar ve sizi hiçbir şey demeden oracıkta vururdu. Bitmek tükenmek bilmeyen gün ve geceler boyunca karda yürüdük. Naziler bizi infaz ederken patlayan silahların sesini bütün gece duyabiliyordunuz. Bam, bam, bam...

Hayatımın en zor günleriydi. Sıcaklık eksi 20 derecenin altına düştü. Yemeğimiz ve suyumuz yoktu. Üç gündür yürüyorduk. Ama yanımda Kurt vardı. Gleiwitz adlı bir şehre ulaştık ve Polonya ordusunun terk edilmiş bir binasının ikinci katına yerleştirildik. Kurt bana bir adım daha atamayacağını söyledi.

"Eddie, daha ileri gitmiyorum," dedi. Umutsuzluğa kapılmaya başladım. En iyi arkadaşımın vurulduğunu görmeye dayanamazdım. Umutsuzca saklanacak bir yer aradım. Alt katta, duşun tavanında bir giriş kapağı gördüm. Bir merdiven buldum ve kapağı açtım.

İşe yarayıp yaramayacağını görmek için tavan boşluğunu kontrol ettim ve orada saklanan üç kişiyle karşılaştım. Beni korkuttular. Ben ise âdeta onların ödünü patlattım. Nazi olduğumu düşünmüşlerdi. Kurt içeri, onların yanına girdi. Fakat saklanma yeri hâlâ açıktı. Birinin dışarıdan onu kapatması gerekiyordu. Büyük bir tahta parçası buldum ve Kurt'u, saklanma yeriyle birlikte içeri kapattım. Bunu yapmadan önce ona sarıldım ve veda ettim. Bu ona yaşama şansı verdiyse, geri dönüp ölüm yürüyüşüne katılmaya hazırdım. Yaşama azmim vardı zira yaşarsam belki günün birinde Kurt'u yeniden görebilirdim.

Sonunda bir istasyona ulaştık ve Naziler bizi Buchenwald'e giden bir trene yüklemeye başladı. Açık vagonların her birine 30'arlı gruplar hâlinde yüklendik ve donarak ölmeye başladık. İnce hapishane ceketlerimiz soğuğa karşı işe yaramazdı. Vagonumdaki adamlardan biri terziydi ve hayatta kalmak için bir planı vardı. Hepimize ceketlerimizi

çıkarmamızı söyledi ve durmadan çalışarak onları kocaman bir battaniye yapmak için kullandı. Buchenwald yolunda geçen dört ya da beş gün boyunca sadece kafalarımız dışarıda kalacak şekilde bunun altına uzandık. Bu dâhiyane icat sayesinde, hayatta kalabilecek kadar sıcak kaldık.

Vagonlar kar tutmuştu. Yolculuk sona erdiğinde, battaniyenin üzerinde neredeyse yarım metre kar vardı. Susadıysak, tek yapmamız gereken uzanıp bir avuç almaktı. Bize yemek vermediler ama biz Çekoslovakya'dan geçerken kadınlar bazen trenin yanına koşar ve bize ekmek atardı. Fazla bir şey değildi, 30 kişiye bir somun. Ama bir lokma ekmek bile hiç yoktan iyidir. Ve bu, dünyada hâlâ iyi insanların olduğunu bana bir kez daha gösterdi. Bu bilgi umuttu ve umut, vücuda güç veren yakıttır.

Şimdiye değin yapılmış en muhteşem makine insan vücududur. Fakat o da insan ruhu olmadan çalışamaz. Yemek yemeden birkaç hafta, su içmeden birkaç gün yaşayabiliriz ama ümitsiz, diğer insanlara inancımız olmadan? Arızalanır ve bozuluruz. Dolayısıyla biz işte bu şekilde hayatta kaldık. Dostluk ve dayanışmayla. Umutla. Diğer vagonlar, donarak ölen zavallı ruhların bedenleriyle doluydu. Biliyorum çünkü Buchenwald'e vardığımızda onları boşaltmam ve krematoryuma götürmem emredildi. Arkamdan çekebileceğim bir yük arabası, üzerinde büyük araba lastikleri olan tahta bir kutu vardı. Cesetleri, her seferinde on tane olacak şekilde yük arabasına yüklemeye başladım ve sonra onları yavaşça götürdüm. Ardından, ölü bir adamın bacaklarını tutarken aniden doğruldu ve konuştu! Neredeyse kalp krizi geçirecektim.

Bana Fransızca, "Lütfen," dedi. "Cebimdeki fotoğrafı al. Üç hafta önce evlendim, karım Yahudi değil. Ona ne

olduğunu anlat." Ağladım. Sadece bir çocuktu, belki yirmi yaşındaydı. Ben onu trenden indiremeden ölmüştü. Fotoğrafı koynundan aldım.

Şimdi, 1938'de, bu kâbusun başlangıcında gönderildiğim ilk kamp olan Buchenwald'e geri dönmüştüm. Naziler tertiplenmeye çalışırken büyük bir hangarda tutulduk. Buradan kaçışın olmayacağını biliyordum – artık ölü sayılırdım. Mahkûmlara yaptığı acımasız ve olağandışı işkence nedeniyle "Buchenwald Celladı" olarak tanınan bir SS *Hauptscharführer*[2] vardı. Rahipleri baş aşağı çarmıha gerdi, tutsakları beyaz fosforla yaktı ve Orta Çağ işkence tekniğiyle ağaçlardan astı. Naziler, savaş onlar için kötüleştikçe daha acımasızlaşıyor ve çılgınlaşıyorlardı.

Üçüncü gece bir SS geldi ve "Aranızda alet yapımcısı var mı?" diye bağırdı.

Biraz duraksadıktan sonra elimi kaldırdım. "Ben alet yapımcısıyım."

Başka seçeneğim olmadığını biliyordum çünkü Buchenwald benim için kesin ölüm demekti. Belki başka bir kampta yaşama şansı olabilirdi. Bir ormanın yakınında, Sonnenburg adında sadece 200 kişilik küçük bir kampa nakledildim. Bu benim için talihli bir gelişmeydi. Sonraki dört ay boyunca, kampa 20 kilometre uzaklıktaki Auma'daki özel bir makine atölyesinde çok daha kolay bir işim oldu. Her sabah beni kamptan alan özel bir şoförüm vardı. Sonra dondurucu soğukta, bir yeraltı fabrikasında bütün gün makine işi yapardım. Ama özgür olmaktan çok

2 SS'te astsubay başçavuş rütbesi. (ç.n.)

uzaktım. Takımları düzeltmek için kullanılan makineye zincirlendim. Zincir 15 metre uzunluğundaydı – sadece makinenin etrafında biraz hareket etmeye yetecek kadar. Yine boynuma takmam için bir yafta verildi. Yedi hata yaparsam asılacağımı söylüyordu.

İş, çok özel parçaların işlenmesini gerektiriyor ve en ufak bir hatayı kabul etmiyordu. Bir milimetreden küçük bir sapma bile parçayı işe yaramaz kılardı. Benim işim, onları mükemmel boyuta gelene değin tornalamaktı. Sabah altıdan akşam altıya kadar çalışırken çok ama çok dikkatli olmalıydım.

Kendi makinelerini çalıştıran başka mahkûmlar da vardı. Komşum konuşacak kadar yakındı ama sadece Rusça konuşuyordu, bu yüzden konuşamadık. Gün içinde bir diğer insanla kurduğum yegâne temas, her sabah beni makineye zincirleyen ve sonra akşam gelip toplama kampına geri götürmek için gelen gardiyanlaydı. Her üç saatte bir beni kontrol etmesi, bana bir miktar ekmek getirmesi ve tuvaleti kullanmama izin vermesi gerekiyordu, ama ayyaşın biriydi ve çoğu zaman hiç gelmiyordu. Çaresizce tuvalete gitmek istiyor ve ne yapacağımı bilmiyordum. Sonunda makinemin arkasını açtım, makineye işeyebileceğim bir çeşit doğaçlama tuvalet oluşturmak için bezler kullandım ve akabinde tekrar kapattım. Muhafız beni bunu yaparken yakalarsa kesinlikle ölürdüm ama haysiyetimle ölmek daha iyiydi.

Bu sarhoş muhafız, bir SS için bile fevkalade aşağılıktı. Kötü bir gün geçiriyor ve içecek çok fazla şeyi var diye bazen sebepsiz yere beni dövüyordu. Ama sonra beni kampa geri götürürken, "Bundan sakın ha kimseye söz etme. Eğer birine söylersen seni sırtından vururum ve herkese

kaçmaya çalıştığını söylerim. Kimse benim lafım yerine ölü bir Yahudinin lafını dinlemez."

Bir gün gardiyan, fabrikadan sorumlu adamın beni görmek istediğini söyledi. Yedi hata yapmış olmalıyım diye düşündüm, darağacı vakti geldi. Yanımdaki makinede duran Rus adama döndüm ve beni anlamasa da ekmeğimi almasını işaret ettim.

"Gittiğim yerde ekmeğe ihtiyacım olmayacak," dedim.

Sorumlu adamın adı Goh'du. Benden büyüktü, babamın iki misli yaşındaydı. Beyaz bir paltosu ve ak saçları vardı, tıpkı benim şimdiki saçlarım gibi. Bağırılıp asılmayı bekliyordum ama onun yerine yumuşak bir sesle konuştu. Bana babam Isidore'un oğlu olup olmadığımı sordu ve evet dediğimde ağlamaya başladı. Birinci Dünya Savaşı'nda babamla birlikte savaş esiri olduğunu söyledi. Olanlar için çok üzgündü ama durdurmak için elinden bir şey gelmediğini söyledi.

"Eddie, kaçmana yardım edemem fakat her gün işe geldiğinde fazladan yemek bulacaksın. En azından bu kadarını yapabilirim. Ama lütfen, yiyemediğin her şeyi yok etmelisin."

Ve sahiden, o günden sonra ne zaman işe gelsem, makinenin içine gizlenmiş fazladan yiyecek budum. Makinemin yan tarafında özel aletlerin bulunduğu küçük bir kapak vardı. Bunu vardiyanın başında açtığımda ekmek, sütlü yulaf lapası, bazen de salam olurdu. Yemekten çok memnun oldum fakat biz, yani o zamana değin hayatta kalan mahkûmlar artık yürüyen iskeletleri andırıyorduk. Sindirim sistemimiz açlıktan ve kötü beslenmeden o kadar zarar görmüştü ki zar zor yemek yiyebiliyorduk. Yulaf lapasını güçlükle

kaldırabiliyordum – sindirebilmek uğruna fazladan su eklemek için tuvalete götürmek zorunda kaldım. Süt çok yoğundu. Salamı da yiyemezdim – beni öldürürdü. Diğer mahkûmlara da veremezdim çünkü bu babamın eski arkadaşını tehlikeye atardı. Bu yüzden onu makineye atmak zorunda kaldım ve öğüterek yok ettim. Düşünün – yemek yiyemeyecek kadar açsınız. Ama ekstra iyilik bana yeni bir güç verdi, pes etmeme gücü.

Bana gösterdiği nezaket sağlığımı yeniden kazanmama yetmedi çünkü çok zayıftım. Ama herkesin bizden nefret etmediğini gösterdi ki bu belki de daha değerli bir şeydi. Bana, "Eddie, pes etme," dedirtti. Çünkü pes edersem, işim biter. Vazgeçersen, artık yaşamaya değmez dersen fazla dayanamazsın. Yaşamın olduğu yerde umut vardır. Ve umudun olduğu yerde hayat vardır.

Rus ordusu yaklaşmaya başlamadan sadece dört ay önce oradaydım. İngiliz ve Amerikan uçakları geceleri kampların üzerinden uçmaya başladı. Ve sonra bomba atmaya başladılar. Fabrikada, yerin derinliklerinde bile patlamalarını duyabiliyorduk. Bir gece, bir bombardıman uçağı fabrikaya tam isabet kaydetti. Patlama ikinci kattaki istasyonuma kadar yankılandı ve beni yere savurdu. Yangın fazla uzakta olmamalıydı ve gardiyanlar paniklemeye başladı. "*Raus! Raus!*"[3] Fakat ne yapacaktım? Gardiyanlardan birine seslendim ve beni makineden çözmek için koştu. Ancak yerüstüne çıktıktan sonra benim sadece bir mahkûm değil bir Yahudi olduğumu anladı. Bana yardım etmek için hayatını riske attığı için küplere bindi. Silahının dipçiğiyle bana öyle bir vurdu ki yüzüm yarıldı ve haftalarca baş ağrısı çektim.

3 Alm. Dışarı. (ç.n.)

Yüzüme dikişler atıldı ve fabrikanın başka bir bölümünde, daha derinlerde, şanzımanlar için olan bir montaj hattında çalışmaya başladım. Nazi savaş makinesi, her tür makine için şanzımanlara ihtiyaç duyuyordu – otomobiller, kamyonlar, tanklar, toplar. Nereye gittiklerini bilmiyorum ama ne olursa olsun, savaşın Almanya için iyi gitmediği açıktı.

Uzaktaki top seslerini, Rus topçusunun gümbürtüsünü, İngiliz uçaklarından atılan bombaların yeri sarsan patlamalarını duyabiliyordum. Bombardıman başladıktan yaklaşık iki hafta sonra mahkûmları tekrar tahliye ettiler. Ancak bu sefer Nazilerin bir planı yoktu. Ruslardan uzaklaşacak fakat bu sırada Amerikalılara çok yaklaşıp geri dönmek zorunda kalacaklardı. Sonunda, yaklaşık 300 kilometre boyunca daireler çiziyorduk.

Bizimle ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Bizi vuracaklarından korktum. Savaşın bittiği belliydi ama biz onların vahşetinin canlı tanıklarıydık. Ve eğer bir katilsen, tanıkları öldürürsün.

Her geçen günle biz daha da zayıflıyor ve Naziler daha çaresizleşiyordu. Naziler bile kaçmak istedi. Her gece bazı gardiyanlar işlerini bırakıp karanlıkta kaçardı.

İki yanında hendek bulunan geniş Alman yollarından birinde ilerliyorduk. Yolun altına yer yer, suyun yükseltilmiş yolun bir tarafından diğer yanına akmasını sağlayan drenaj boruları yapılmıştı. Bunlar kaçma fırsatım olabilirdi ama ekipmana ihtiyacım olacaktı.

Yürürken, Alman usulü ekşi salatalık turşusu yapmak için olan büyük kapaklı, oldukça kalın ve oldukça geniş

tahta fıçılara rastladım. Bu kapaklardan ikisini aldım ve her yere yanımda taşıdım. Diğer mahkûmlar delirdiğimi düşündü. Zaten bir deri bir kemikken üstüne bir de bu işe yaramaz büyük tahta parçalarını taşıyan şu çılgın Alman Yahudisi de kimdi? Dinlendiğimizde gardiyanlar onları fark etmesin diye kapakların üstüne oturdum. Sonra, bir akşam geç saatlerde tarlada terk edilmiş bir ata rastladık. Zavallı at çok sıskaydı, benden bile sıska! Komutan ona baktı ve akşam yemeği gördü. Gecelemek için durdu ve hepimizin çorba içeceğini duyurdu. O gece tüm gardiyanlar ve mahkûmlar, at çorbasının servis edilmesini bekleyerek etrafa toplandı.

Bunun benim tek şansım olduğunu biliyordum. Şimdi ya da asla.

Kimsenin beni göremeyeceği kadar karanlık olduğunda yoldan kaçtım ve önce hendeğe, sonra da boruya atladım. Boru yarısına kadar suyla doluydu, dolayısıyla ben de buz gibi suya battım. Su o kadar hızlı akıyordu ki ayakkabılarımı çabucak kaybettim. Soğuk ve bitkinlik arasında uyuyacağımı hissettim, bu yüzden bir tahtayı sol yanıma, bir tahtayı sağ yanıma koydum ve bilincimi kaybettim. Ne kadar uyuduğumu bilmiyorum lâkin uyandığımda iki yanıma sıkışan tahta parçaları kurşunlarla doluydu. Sağda otuz sekiz, solda on. O turşu fıçısı kapaklarını almasaydım ölmüş olacak, farelere yem olacaktım. Borulardan çıkan kimseyi görmememin nedeni buydu. Biz yürüdüğümüzde SS'ler geride kalır ve makineli tabancalarıyla boruları tarardı.

Borudan çıktığımda Naziler yoktu, kimse yoktu. Özgürdüm! Ama çok kötü bir durumda. Bir taş aldım ve kolumdaki dövmeyi kanayana kadar kazıyıp, Nazi dövmesini

görünmez kıldım. Polonya'da vurulduğum eve çok benzeyen küçük bir kır evine gelene kadar uzun bir süre yürüdüm. Kapıyı çaldığımda sabah çok erkendi. Kapıya on yedi, on sekiz yaşlarında bir genç kız geldi.

"Merak etme," dedim iyi bir Almancayla. "Ben de senin gibi Almanım. Ayrıca Yahudiyim. Yardıma ihtiyacım var. Baban ya da erkek kardeşin bana bir çift ayakkabı konusunda yardım edebilir mi? Tek istediğim bu."

Elli yaşlarında bir adam olan babasını çağırdı. Kapıya gelen babası kanayan koluma, mahkûm tıraşlı başıma baktı ve ağlamaya başladı. Bana elini uzattı.

"İçeri gel," dedi.

"Hayır," dedim. İnsanlara güvenmiyordum. Bana giysiler vermekte ısrar etti – bir kazak, kalın kenarlı bir şapka ve üç yıldır giymediğim düzgün deri ayakkabılar. Çizgili mahkûm şapkasını hemen oracıkta fırlattım.

Adam geceyi çiftlik evinin 30 metre arkasındaki samanlıkta geçirmemi, sabah olunca bana yardım edeceğini söyledi. O gece samanlıkta uyudum. Ancak sabah erkenden sürünerek uzaklaştım ve dört kilometre uzaktaki, herkesten güvenle saklanabileceğim ormana yürüdüm. Geceyi geçireceğim bir mağara buldum ama kalmak için iyi bir yer değildi. Gecenin bir yarısında yüzlerce yarasa havada uçuşmaya başladı. Neyse ki takılabilecekleri bir saçım yoktu!

Ertesi gün, kimsenin beni bulamayacağı başka bir mağara keşfettim. O kadar derin ve karanlıktı ki bazen çıkış yolunu bulamıyordum. Günlük öğünlerim, yakalayıp çiğ olarak yediğim sümüklü böcek ve salyangozlardı. Bir gün mağarama bir tavuk geldi ve üzerine atladım, zavallıyı ellerimle öldürdüm. Açlıktan çok çaresizdim, ama onu

pişirmek için ateş yakamadım. Sopa ve taşlarla denedim ama başaramadım. Bir dereden su topladım ama su zehirliydi. O kadar hastalandım ki artık ayağa kalkamıyordum.

Devam edemeyeceğime karar verdim. Çok hastaydım, yürüyemiyordum. Kendi kendime dedim ki beni şimdi vururlarsa, bana iyilik yapmış olurlar. Ellerimin ve dizlerimin üzerinde emekleyerek otoyola çıktım. Yukarı baktım. Yoldan aşağı inerken bir tank gördüm. . . bir Amerikan tankı!

O güzel Amerikan askerleri. Onları asla unutmayacağım. Beni battaniyeye sardılar ve bir hafta sonra bir Alman hastanesinde uyandım. İlk başta kafayı sıyırdığımı düşündüm. Dün bir mağarada, şimdi ise etrafımda hemşirelerle, beyaz çarşaflar ve minderlerle dolu bir yataktaydım.

Hastaneden sorumlu adam büyük, uzun sakallı bir profesördü. Sık sık yatağıma gelip beni kontrol eder ama ne kadar sorsam da durumumu söylemezdi. Kötü durumda olduğumu biliyordum. Kolera ve tifodan muzdariptim. Yetersiz beslenmiş, sadece 28 kilo kalmıştım. Bir gün Emma adında bir hemşire geldi. Nefes alıp almadığımı kontrol etmek için başını battaniyeme koydu. Kolunu tuttum ve "Emma, doktorun sana söylediklerini söylemeden kolunu bırakmam," dedim. Ağlamaya başladım.

Kulağıma, "Yüzde 65 ölme ihtimalin var. Yüzde 35 yaşama ihtimalin varsa şanslısın," dedi.

O anda, yaşarsam tamamen yeni bir insan olacağıma dair Tanrı'ya söz verdim. Alman topraklarından gideceğime ve bana her şeyi veren ve sonra onu benden alan ülkeye asla geri dönmeyeceğime söz verdim. Hayatımın geri kalanını Nazilerin dünyaya verdiği zararı düzeltmeye adayacağıma ve her günü dolu dolu yaşayacağıma söz verdim.

Moraliniz iyiyse, umuda sarılabilirseniz, vücudunuzun mucizevi şeyler yapabileceğine inanıyorum. Yarın gelecek. Öldüğünde ölürsün ama hayatın olduğu yerde umut da vardır. Öyleyse umuda bir şans vermemek niye? Üstelik sana hiçbir maliyeti yok.

Ve sevgili dostum, hayatta kalmayı başardım.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Karanlık gözüktüğünde bile dünya daima mucizelerle doludur.

ALTI HAFTA HASTANEDE KALDIM, GÜCÜMÜ yavaşça geri kazanıyordum. İyileştiğimde, ailemi aramak için Belçika'ya gitmeye karar verdim. Ayrılmadan önce bana gerekli mülteci belgeleri ile birkaç pantolon, iki gömlek ve bir şapka gibi basit kıyafetler verildi.

Gidebildiğim her yere otostop çekerek yürüyerek yolumа devam ettim. Sınırda beni durdurdular ve Alman olduğum için içeri giremeyeceğimi söylediler.

"Hayır," dedim sınırdaki adama. "Ben Alman değilim. Ben Belçika'nın ölmesi için Nazilere teslim ettiği bir Yahudiyim. Ama yaşadım. Ve şimdi Belçika'ya geliyorum." Buna itiraz edemediler ve beni içeri almakla kalmayıp çifte yiyecek karnesi verdiler. İlaveten, savaş sonrası tayınlarda nadir bulunan tereyağı, ekmek ve et almama da izin verdiler.

Brüksel'e, Almanya'dan ilk kaçtığımızda ailemin yaşadığı o çok güzel daireye geri döndüm. Hâlâ oradaydı, ama saklanmaya gittiklerinde arkalarında bırakmak zorunda kaldıkları tüm eşyalar kayıptı ve tabii ki orada değillerdi – boş odalardan başka bir şey yoktu. Onları bir daha göremeyeceğimi bilerek orada olmak çok zordu. Ailemden kimseyi bulamadım.

Savaştan önce tüm Avrupa'da yüzden fazla akrabam vardı. Sonra ise, bildiğim kadarıyla, sadece ben vardım.

Kurtuluşa çok sevindiğimi sanmıyorum. Kurtuluş özgürlüktür, ama ne için özgürlük? Yalnız olmak için mi özgürlük? Başkaları için *Kadiş* (Yahudi duası) okumak durumunda kalmak için mi özgürlük? Hayır, hayat bu değil. Kurtulduğumuzda canına kıyan birçok insan tanıyorum. Pek çok kereler çok üzgündüm. Çok yalnızdım. Annemi çok ama çok özledim.

Ne yapacağıma karar vermek, yaşamak ya da bir mezar taşı bulup anne babam gibi ölmek durumundaydım. Ama kendime ve Tanrı'ya, yaşayabildiğim en iyi şekilde yaşamaya çalışacağıma söz vermiştim, yoksa ailemin ölümü ve çekilen tüm acılar boşa gidecekti.

Bu yüzden yaşamayı seçtim.

Gidecek hiçbir yerim ve görecek kimsem olmadığı için, bir Yahudi yardımlaşma derneği tarafından kurulan bir kantinde vakit geçirdim. Brüksel'deki Yahudi mülteciler ve Müttefik ordularının dört bir yanından gelen Yahudiler burada yemek ve arkadaşlık bulabiliyordu. Ne harika bir şey. Yıllarca halkımın dövüldüğünü, zulüm gördüğünü ve açlıktan iskeletlere çevrildiğini gördükten sonra güçlü, muharebe görmüş ve sağlıklı Yahudi savaşçılarla, dünyanın her yerinden askerlerle çevrili olmak: Avrupa, Amerika, İngiltere, Filistin. Ne de inanılmaz bir manzara.

Daha da inanılmazı – dünyadaki en iyi arkadaşım olan Kurt orada, diğerleriyle birlikte yemek sırasındaydı!

Ah, işte bu harikuladeydi. Hayal edebiliyor musun? Âdeta kardeşim gibi olan ve dünyadaki cehennemde hayatta kalmama yardım eden, Gleiwitz'de ölüme terk edildiğini düşündüğüm o adam. Buradaydı, kahve içiyor ve kek yiyordu, güvenli ve sağlam bir şekilde Belçika'da. Ah, onu gördüğüme ne de çok sevindim! Birbirimize sarıldık ve mutluluk gözyaşları döktük.

Yemek yerken bana başından geçenleri anlattı. Ağır asker çizmelerinin yaklaştığını duyduğu vakit saklandığı delikte yalnızca iki gün geçirmişti. O ve diğerleri, bunun kesinlikle son günleri olduğunu düşünerek dehşete düşmüşlerdi. Ta ki askerlerin Rusça konuştuklarını duyana kadar. Ve böylelikle onlara teslim olmuş ancak Rusları zararsız mahkûmlar olduklarına ikna etmeleri biraz zaman almıştı. Onlar Rusça konuşmuyor Ruslar da Almanca bilmiyordu. Avrupa'nın tamamındaki Nazi vahşetinin kanıtlarını gören Ruslar haklı bir öfkeyle yanıp tutuşmuşlardı. Ama Kurt ve diğerlerinin Nazilerin kurbanı olduğunu anladıklarında onlara iyi baktılar. Onları beslediler, giydirdiler ve savaşın geri kalanında güvende kalacakları Odessa'ya götürdüler. Kurt Odessa'dan gemiyle Brüksel'e geçebilmiş ve şehre benden aylar önce gelmişti.

Kurt'u yeniden bulmak içimi sevinçle doldurdu. Onun ölü bir adam olduğundan, onu bir daha asla göremeyeceğimden emindim. Ve şimdi buradaydık, kahve içiyor ve kek yiyorduk. Artık bu dünyada yalnız değildim. Yetimdim ve kız kardeşime ne olduğunu bilmiyordum ama Kurt sayesinde yeniden bir ailem vardı. Bu devam etmek, pes etmemek için bir işaretti. Onu hayatımda pek çok kereler kaybettim ve yeniden buldum – her biri âdeta bir mucizeydi.

Birlikte, mültecilere yiyecek ve erzak verilen bir merkeze gittik. Köşeyi döndük ve cadde boyunca uzanan sırayı, her şeyini kaybetmiş yüzlerce Yahudi mülteciyi gördüğümüzde dehşete düştük.

"Yardımlara bel bağlarsak asla ileri gidemeyiz," dedim Kurt'a. "İş bulmalıyız." Böylece o çizgiden ayrılıp bir iş bulma bürosuna gittik. İçeri girdik ve iş bulana kadar ayrılmayı reddettik. Kurt yetenekli bir marangozdu ve kısa süre sonra güzel mobilyalar yapan küçük bir fabrikanın ustabaşısı oldu. Demiryolu aletleri üreten bir fabrika açmak isteyen bir adamın ilanını gördüm. Bir kalibrasyon mühendisine ihtiyacı vardı. Bay Bernard Antcherl çok kibar ve cömert bir adamdı. Birlikte İsviçre'ye gittik ve ihtiyacımız olan tüm özel makineleri satın aldı. Çok geçmeden fabrikanın ustabaşısı olarak tayin edildim. Altımda çalışan yirmi beş işçi vardı.

İlk işimizi bulduktan bir hafta sonra Kurt'la birlikte Brüksel'in göbeğindeki güzel bir dairenin depozitosunu yatırdık. Bir arabamız ve bolca paramız vardı ama bazen hayatın birdenbire bu kadar güzel olmasına üzülürdük. İnsanlar varlıklı görünen Yahudilere hâlâ kuşkuyla yaklaşıyorlardı. Eski Yahudi aleyhtarı tutumlar bir gecede ortadan kalkmadı. Bazen fabrikadaki diğer insanların "Açgözlü Yahudiler" gibi şeyler söylediğini veya Belçikalı bir ailenin işini çaldığımı ima ettiklerini duyardım. Bu çok inciticiydi, özellikle de Belçika bütün ailemi alıp götürdükten sonra.

Ama tüm ailemi değil! Brüksel'e yerleştikten birkaç ay sonra, yerel Yahudi gazetesi, soykırımdan kurtulanların ayrı düştükleri aile fertlerine hâlâ hayatta olduklarını duyurabilecekleri bir kısımda fotoğrafımı yayımladı. Çok geçmeden, bir misafirhanede kız kardeşim Henni'yi buldum.

Biz ölüm yürüyüşünde ayrı düştükten sonra savaştan sağ kurtulmuş ve son aylarını Ravensbrück toplama kampı yakınlarındaki bir elma çiftliğinde çalışarak nispeten emniyette geçirmişti. İki mucize! Dünyada en sevdiğim iki kişi hayatta kalmıştı! Buna inanamadım. Ben ve Kurt'la birlikte yaşaması gerektiğine karar verdik.

Ailemi ve bir aileye sahip olma şansımı kaybettiğimi sanıyordum ama şimdi dünyadaki en sevdiğim iki insan hayatta ve yanımdaydı! Her şeye rağmen bir ailem vardı ve hayatımı yeniden kurmaya başlayabilirdim.

Bir akşam, dairemizde oturuyor, *Le Soir* gazetesini okuyorduk. Bir köprüden atlayarak intihar etmeye çalışan iki Yahudi kız hakkında bir makale gördük. Auschwitz II-Birkenau'ya gönderilmiş ve geri döndüklerinde ailelerindeki herkesin öldüğünü öğrenip canlarına kıymaya karar vermişlerdi. Atlamak için seçtikleri köprü çok yüksek değildi ama altından rutin olarak geçen bir mavna vardı. Güverteye düşersen, öleceğin kesindi. Zavallı kızlar mavnayı ıskalayıp suya düştüler ve derhâl tutuklanıp bir akıl hastanesine kaldırıldılar. Onlara yardım etmek için bir şeyler yapmamız gerektiğine karar verdik.

Kurt'la birlikte hastaneye gidip kızları görmek istedik. İki kızın, kendi canını almaya çalışan üçüncü bir genç Yahudi kadınla birlikte kaldığı bir koğuşa götürüldük. Yürek parçalayıcıydı – bu kadınların yeri bu hastane değildi. Koşullar korkunçtu. Hastaneden sorumlu yetkiliye gittim ve ona kızların sorumluluğunu almak istediğimi söyledim.

"Güzel bir dairem ve çokça param var, bu insanlara bakabilirim. Lütfen onları buraya kapatmayın. Hastane korkunç. Tamamen aklı başında olsanız bile burada üç ay içinde çıldırırsınız."

Onu ikna etmeyi başardım ve böylece üç kız bizimle yaşamaya geldi. Dairenin kapısını açtım ve onlara, "Bakın iki erkeğiz ama herhangi bir dalavere olmayacak. Bundan böyle benim kız kardeşlerimsiniz," dedim. Onlar kamplarda çektikleri çileleri atlatmaya çalışırken birlikte yaşadık. Onları düzenli olarak hastaneye götürdüm, derileri çok kötü durumda olduğu için kükürt banyosu yapmak zorunda kaldılar. Kurt ve benden daha sağlıklı olan kız kardeşim de dâhil olmak üzere hepimizin bu banyoları yapması gerekiyordu. Bazen Kurt ve ben haftada iki kez gitmek zorunda kaldık. Ama çok geçmeden kendilerini çok daha iyi hissettiler. Kızgın değillerdi, hiç olmadılar. Sadece cehennemi yaşamışlardı. Tek ihtiyaçları olan biraz nezaketti. Bu, kampları deneyimlemeyenlerin anlamakta zorlandıkları bir şeydi. Onlara bir ev ve iyileşecekleri bir yer vermek Kurt ve benim için minnettarlığımızı göstermenin, bizi hayatta tuttuğu için Tanrı'ya teşekkür etmenin bir yoluydu. Zamanla tamamen iyileşip, iş ve güzel kocalar bulmak için dünyaya karıştılar. O zamandan beri birbirimize yazmayı sürdürüyoruz.

Bu kızlarla tanışmak ve onlara yardım etmek, babamın, acı çekenlere yardım etmenin talihlilerin görevi olduğu ve vermenin almaktan daha iyi olduğu konusundaki nasihatini anlamamı sağladı. Her şey umutsuz görünse bile dünyada her zaman mucizeler vardır. Ve mucizeler olmadığında, onları gerçekleştirebilirsin. Basit bir nezaketle başka birini umutsuzluktan kurtarabilirsiniz ve bu onların hayatını kurtarabilir. Ve bu, tüm mucizelerin en büyüğüdür.

ON İKİNCİ BÖLÜM

En iyi ilaç aşktır.

AVRUPA'DA KENDİMİ TAMAMEN EVİMDE hissetmiyordum. Halkımın zulme uğramasını, sürülmesini ve katledilmesini engellemek için hiçbir şey yapmamış insanlarla çevrili olduğumuzu unutmak güçtü. Toplamda, 25.000'den fazla Yahudi Belçika'dan tehcir edildi. Hayatta kalanlar ise 1.300'den azdı.

Brüksel'de bazen işbirlikçiler tarafından çevrelendiğimi hissettim. Ailemi jurnalleyenler – kim olduklarını asla bilemeyeceğim – kafenin yan masasında oturmuş kahve içiyor olabilirdi. İnsanlar Yahudileri nefret, antisemitizm, korku ve hatta açgözlülük nedeniyle ihbar etti. Birçok aile, komşuları mallarına göz diktiği ve tehcir edildikten sonra eşyalarını yağmalamak istediği için öldürüldü.

Bir gün Kurt'la birlikte Brüksel'in o güzel meydanında yürüyorduk. İnanamadığım bir şey gördüm. Kurt'a döndüm ve meydanın karşısındaki şık ve tanıdık bir takım giyen bir adamı işaret ettim.

"O adamı görüyor musun?" diye sordum. "Seni temin ederim, o benim takım elbisem!"

"Şaka yapıyorsun!"

"Hayır," dedim. "Onu takip edeceğim." O takım elbiseyi en son gördüğümde, ailemin dairesinin gardırobunda asılıydı.

Adamı bir kafeye girene kadar takip ettik. Akabinde yanına gidip onunla yüzleştim. Ona takım elbisemi giydiğini söyledim ve nereden aldığını sordum. Bana deli olduğumu, takımın ona özel dikildiğini söyledi. Yalan söylediğini biliyordum. Leipzig'de diktirdiğim, oldukça farklı bir takımdı. Bisiklete binmek için yaptırdığım *knickerbocker* manşetleri vardı. Polis çağırdım.

"Kafede oturan şu adamı görüyor musunuz? Takım elbisemi çaldı."

"Tamam," dedi polis. "İçeri girip ceketi çıkarmasını isteyeceğiz."

Adam ilk başta yaptığını inkâr ettiyse de sonra boyun eğdi. Ceketi çıkardığında içinde savaştan önce Leipzig'de gittiğim harikulade terzinin markası vardı. Adam Almanca etiketi bile okuyamayıp, utangaç bir tavırla takım elbisemi iade etmeyi kabul etti. Yeterince zararsız biri, sadece bir hırsızdı. Fakat ellerinde Yahudi kanı olan gerçek işbirlikçiler hâlâ etrafta dolaşıyordu.

Bir keresinde dışarıda yürürken yatakhanemdeki *KAPO*'yla, diğer Yahudilere zulmeden suçlu Yahudiyle karşılaştım. Yaşadığına, özgür olduğuna inanamıyordum. Polise gittim ve adalete teslim edilmesini istedim ancak bana bu işin peşini bırakmamı söylediler. Brüksel'deki güçlü bir politikacının kızıyla iyi bir evlilik yapmıştı ve polis bu işe bulaşmak istemiyordu.

Kurt ve ben bizzat intikam almayı düşündük. Fakat adam bizi gördükten sonra önlem aldı. Sanki korumalarla

gezermiş gibi hiçbir yere yalnız gitmedi ve yanında daima iki güzel Alman kurdu vardı. O ve diğer pek çok suçlu ve katil, adaletin önüne çıkmadı.

Belçika benim hakkımda bir türlü karar veremiyordu. Mülteci olarak Brüksel'de her seferinde altı aylık oturum alabiliyordum. Hem de bir fabrikanın başında bulunmama ve iki yıllık sözleşme imzalamış olmama rağmen!

Araştırma yapıp Buchenwald'deki ölüm treninde bana fotoğrafı verilen kadını buldum. Ona kocasının son düşüncelerinin kendisi hakkında olduğunu söyledim. Çok duygulandı ve beni ailesiyle birlikte yemeğe davet etti. Güzel bir takım elbise giyip, çiçekler ve kekler eşliğinde davetlerine icabet ettim. Fakat aile bana ziyadesiyle istenmiyormuşum gibi hissettirdi.

"Ah," dedi baba kaşlarını çatarak, "Sen Yahudisin." Yemek yemeden çıktım. Kadına arkadaş olamayacağımızı söyledim. Aksi takdirde ailesini kaybederdi.

Belçika toplumuna uyum sağlamaya çalışmak biz hayatta kalan Yahudiler için bir mücadeleydi. Antisemitizm hâlâ çok yaygındı ve dünyaya karşı güvenimiz çok düşüktü. Bunu yaşamamış hiç kimsenin anlayamayacağı dehşetler görmüştük. İyi niyetli olanlar ve empati kurmaya çalışanlar bile bunu asla anlayamazdı, tam olarak değil. Yaşadıklarımı gerçekten anlayan tek kişi Kurt'tu ama sonsuza kadar birlikte kalamazdık. Charlotte adında güzel bir kız arkadaş buldu ve 1946 yılının Şubat ayında evlendiler.

Ve sonra, bir daha asla hiçbir yere ya da kimseye ait olmayacağımdan korkarken, Flore Molho adında güzel bir

kadınla tanıştım. Yunanistan'ın Selanik kentinde Sefarad Yahudisi bir ailede doğmuş ancak Belçika'da büyümüştü. Onunla tanıştığımda Brüksel'in Molenbeek ilçesinin belediye binasında, savaş sonrasındaki karnelendirme döneminde gıda pullarının alındığı Maison Communale'de çalışıyordu.

Bir gün çifte yiyecek karnemi sunmaya ve yiyecek pullarımı almaya geldim. Flore'u getirmeye gidip, ona dövmeli bir adamın beklediğini söylediler. Toplama kamplarıyla ilgili hikâyeler duymuştu ve onları görmüş herkesle konuşmak istiyordu, bu yüzden beni görmeye geldi. İlk görüşte âşık oldum. Ona her şeyi vermek istediğimi, onu alıp yeni bir hayata başlamak istediğimi söyledim ve güldü. Ofisine geri döndü ve onlara, serbest bırakılan mahkûmlardan birinin onu yurt dışına götürmeyi teklif ettiğini söyledi. Hepsi bunun komik olduğunu düşündü.

Savaş sırasında çok şanslıydı. Yahudiydi ama saklanarak hayatta kalmıştı. Almanya, Mayıs 1940'ta Belçika'yı işgal ettiğinde, yerel bir belediye meclisinde çalışıyordu ancak Naziler onun Yahudi olduğunu bilmiyorlardı. Kıtlıklar ve Amerikan müziği çalmaktan, geceleri sokaklarda dolaşabilme özgürlüğüne kadar çok geçmeden her şeye gelen yasaklarla yaşam zorlaştı ancak hayatı bazı yönlerden normal bir şekilde devam etti. Yerel Gestapo karargâhına gözükmesi emredildiği 1942 yılına kadar işe gitmeyi sürdürdü ve evde yaşadı. Onun işini karısı için isteyen bir meslektaşı tarafından ihbar edilmişti. Kendisine bundan böyle belediye meclisinde çalışamayacağı söylendi ve akabinde bir araya getirilmesi gereken eşyalardan – çatal, bıçak, battaniye – müteşekkil bir liste sunulup, 4 Ağustos 1942'de Mechelen'deki eski askeri kışlaya sınır dışı edilmek üzere tekmil vermesi söylendi.

Aradan geçen günlerde, meclisteki patronu olan biteni öğrendi ve Belçika direnişi aracılığıyla sahte bir kimliğe bürüneceği Fransa'ya götürülmesini ayarladı. Aklına gelen en Hıristiyan isim olan ve "Haçlı Christine" anlamındaki Christiane Delacroix adını aldı. Sonraki iki yıl boyunca – dairelerinde yaşadığı erkek kardeşi Albert ile Albert'in eşi hariç – herkesin onu bu isimle tanıdığı Paris'te yaşadı.

Ağustos 1944'te Paris kurtarıldığında, zafer geçidinde General Charles de Gaulle'ü alkışlayan Avenue des Champs-Élysées'deki kalabalığa katıldı. Birkaç hafta sonra Brüksel'e döndü.

Bana hemen âşık olmadı. Doğruyu söylemek gerekirse, önce aşka değil, acıma duygusuna kapıldı. Bana acıdığı için onu suçlamıyorum! Kamplardan kalma birçok rahatsızlığım vardı. SS gardiyanının silahının dipçiğiyle indirdiği darbe yüzünden uzun yıllar başım ağrıdı. Vücudum, kamplardaki yetersiz beslenmeden kaynaklı korkunç çıbanlardan muzdaripti. Kurt ve ben, vücudumuzda her seferinde düzinelerce çıkan o ağrılı, kokuşmuş çıbanları gidermek için haftada iki kez kükürt banyosu uzmanını ziyaret etmek zorunda kaldık.

İlk randevularımızdan birinde Flore'la sinemaya gittik. Fakat ardımda kocaman bir çıban vardı. Yerimde duramıyor ve korkunç bir acı içinde kıpırdanıyordum.

"Neyin var? Neden rahat durmuyorsun?" diye fısıldadı. Nasıl açıklayacağımı bilemedim. Eve geldiğimde rahatlayabilmek için Kurt'tan onu benim için neşterlemesini istedim.

Ama tekrar görüştük ve zaman içinde birbirimize daha da âşık olduk. Aşk hayattaki tüm güzel şeyler gibidir – zaman alır, emek ister, şefkat ister. 20 Nisan 1946'da resmi bir nikâh töreniyle dünya evine girdik. Bana çok iyiliği

dokunan patronum Bay Antcherl, Flore'un koluna girip ona nikâh masasına kadar eşlik etmeyi teklif etti ve nikâhı, Flore'u toplama kampına düşmekten kurtaran patronu kıydı. Flore'un annesi Fortunée mutluluk gözyaşları döktü. Beni ailesine kollarını açarak kabul eden ve derhâl kendi oğluymuşum gibi hissettiren harika bir kadındı. Böylece bir eş ve anne kazandım.

Flore ve ben çok farklı insanlardık ama ondan o kadar büyülenmemin nedeni de buydu. Çok mantıklı ve sistemliydim, makineler ve sayılarla çalışmayı severdim. Flore yeni insanlarla tanışmayı, müzik dinlemeyi, iyi yemek pişirmeyi ve tiyatroya gitmeyi severdi. Birlikte bir gösteriye gittiğimizde, eserleri ezbere bilir ve replikleri aktörlerle aynı anda fısıldayabilirdi. Ama bizi bu kadar iyi bir çift yapan da buydu. Kendi yansımanıza âşık olmak istemezsiniz! Güçlü bir ortaklık, sizden farklı olan, sizi yeni şeyler denemeye, daha iyi bir insan olmaya zorlayan bir erkek veya kadınla olur.

İlk evlendiğimde çok zor bir insandım. Dansa gitmek istemiyordum. Sinemaya gitmek istemiyordum. Etrafta bir sürü insanın olduğu hiçbir yere gitmek istemiyordum. Canımdan endişe ederek o kadar uzun bir zaman geçirmiştim ki bir felaketzede gibi düşünmekten kendimi alamıyordum. Tehlikeye karşı tetikte olmak için programlanmıştım. Karım bu konuda hiçbir şey bilmiyordu. Kamplarda bulunmamış olanlar, insanların ne kadar acımasız olabileceğini ve hayatınızı ne kadar kolay kaybedebileceğinizi idrak edemediler.

Hâlâ çok fazla acı taşıyordum. Leipzig'deki eski bir aile dostu, nicedir terk edilmiş olan evimizi ziyaret etmişti. Bana, kurtarılmış kişisel eşyalarla dolu bir kutu göndermişti. Geldiğinde titreyen parmaklarla açtım ve fotoğraf ve

belgelerimizden oluşan bir hazine buldum. Eski resmi belgelerim, farklı kimlik kartları; babamın benim için sigorta ödemeye başladığı bir defter, Walter Schleif olarak mezun olduğum zamandan kalma bir çalışma kitabı. Bir daha asla göremeyeceğim tüm sevdiklerimin birçok fotoğrafı.

Çok, çok duygusaldı. Gözyaşlarımı tutamadım. Kız kardeşim bakamadı bile, çok kederliydi. Ne kadar acı taşıdığınızı, bilinçaltınızda ne kadar acı olduğunu unutmanız ancak yitirdikleriniz kanıtlarıyla önünüze konulana değin mümkündür. Rahmetli annemin o fotoğraflarını tutarken, sevdiğim herkesin gittiğini ve bir daha asla geri gelmeyeceğini düşündüm. Ve işte kanıtı buydu – hatıralarla, hayaletlerle dolu bir kutu.

Bu bir şoktu. Kutuyu bir kenara kaldırdım ve uzun bir süre ona bakmaya cesaret edemedim.

Mutlu bir adam değildim.

Dürüst olmak gerekirse, neden hâlâ hayatta olduğumdan veya gerçekten yaşamak isteyip istemediğimden emin değildim. Geriye dönüp baktığımda, karım için kendimi çok kötü hissediyorum. Benimle geçirdiği ilk birkaç yıl zorluydu. Ben sefil bir hayalettim, o ise ziyadesiyle hayat dolu bir insandı. Belçika toplumuyla tümüyle bütünleşmişti ve her kökenden pek çok arkadaşı vardı. Ve ben sessiz, içine kapalı, perişandım.

Ancak baba olunca her şey değişti.

Evlendikten yaklaşık bir yıl sonra Flore hamile kaldı. Bir aile geçindirmeye yetecek parayı kazanmak için Avrupa'nın her yerine medikal cihazlar kuran bir şirkete girdim. İş

başka şehirlere seyahat etmeyi, tıbbi operasyonlar için çok özel ve karmaşık makineler kurmayı ve ardından personele makineyi nasıl çalıştıracaklarına ve bakımını nasıl yapılacaklarına ilişkin bir müddet eğitim vermeyi kapsıyordu. Nihayetinde her şey üç veya dört gün sürüyordu. Karımın doğum yapmak üzere olduğu haberini aldığımda bu işlerden birinin ortasındaydım. Patronum beni Brüksel'e geri götürmek için hemen küçük bir uçak kiraladı. Kokpiti kapalı bile olmayan ufacık bir şeydi. Koruma amaçlı bir başlık ve gözlükle, havaya açık bir şekilde sadece pilot ve ben vardık. Bir fırtınaya yakalandık. Karımı bir daha asla göremeyeceğimi veya çocuğumla tanışamayacağımı düşündüm. Neyse ki vardık ve yarım saat sonra bebek doğdu.

En büyük oğlum Michael'ı kollarıma ilk alışım âdeta bir mucizeydi. O anda kalbim iyileşti ve mutluluğum fazlasıyla geri döndü. O günden sonra dünyanın en şanslı adamı olduğumu anladım. O günden hayatımın sonuna değin mutlu, kibar, yardımsever ve sevecen olacağıma söz verdim. Gülümseyecektim.

O andan itibaren daha iyi bir insan oldum. Bu sahip olabileceğim en iyi ilaçtı, güzel karım ve çocuğum.

Brüksel'deki yaşantımız mükemmel değildi ama hayattaydık! Sahip olduklarınla mutlu olmaya çalışmalısın. Mutluysan hayat harikadır. Çitin diğer tarafına bakma. Komşuna bakıp kıskançlıktan için içini yerse asla mutlu olamazsın.

Zengin değildik ama elimizdeki yetiyordu. Ve söylemeliyim ki, yıllarca karda aç kaldıktan sonra bir masada yemek yemek harikaydı. Evlendikten sonra Belvédère Şatosu manzaralı güzel bir dairemiz oldu. Küçüktü, ama

bu manzaraya sahip olmak ne büyük bir keyifti. Bu manzaraya sahip olduğunuzda kendi şatonuza ihtiyacınız olmaz, çünkü en iyi kısmı manzara! Ve yapabilseydim bile şatoda yaşamak istemezdim – temizliğiyle başa çıkılmaz!

Çevremizdeki diğer insanların daha çok parası vardı – *bu adam Mercedes kullanıyor, şu adamın elmas saati var.* Ne olmuş yani? Arabaya ihtiyacımız yoktu. Beraber sürebileceğimiz bir tandem bisiklet aldık. Elbette, onu inceleyip nasıl geliştirebileceğimi gördüm. Ve pedal çevirme işini bizim yerimize yapması için üzerine iki küçük motor koydum. Düz bir zemindeyken bir motoru, yokuş yukarı çıktığımızda iki motoru çalıştırdım. Bu bizim için yeterliydi.

Hayatta olmak ve güzel bebeğimi, güzel eşimi kollarıma almak ne büyük bir mucize. Toplama kamplarında işkence görür ve açlıktan ölürken bana çok yakında çok şanslı biri olacağımı söyleseydin, sana asla inanmazdım. Zamanla karım karımdan çok daha fazlası oldu – o benim en iyi arkadaşım oldu. Aşk beni kurtardı. Ailem beni kurtardı.

İşte öğrendiklerim. Mutluluk gökten düşmez; senin elindedir. Mutluluk içinizden ve sevdiğiniz insanlardan gelir. Sağlıklı ve mutluysan, milyonersindir.

Ve mutluluk, onu her paylaştığında ikiye katlanan dünyadaki tek şeydir. Karım mutluluğumu ikiye katlıyor. Kurt ile olan arkadaşlığım mutluluğumu ikiye katladı. Sana gelince, yeni dostum? Umarım senin mutluluğun da iki katına çıkar.

Her yıl Flore ve ben evlilik yıldönümümüzü 20 Nisan'da, yani Hitler'in doğum gününde kutlarız. Biz hâlâ buradayız; Hitler aşağıda. Bazen, akşamları bir fincan çay ve bir bisküvi ile televizyon karşısında oturduğumuzda, "Şanslı değil miyiz?" diye düşünürüm. Bana göre en iyi intikam gerçekten de bu, ilgilendiğim tek intikam – dünyanın en mutlu adam olmak.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hepimiz kendimizden daha büyük bir toplumun parçasıyız ve herkes için hür ve güvenli bir yaşama işimizle katkı yaparız.

BELÇİKA'DA KALAMADIK. TEKNİK OLARAK HÂLÂ BİR mülteciydim ve kalabilmek için her altı ayda bir yeniden başvurmam gerekiyordu. Orada çok mutluyduk ama altı aylık periyotlarla bir hayat kuramazsınız. Kurt, karısıyla birlikte İsrail'e taşınmıştı. Kız kardeşim ise Avustralya'ya taşınmış, orada evlenmiş ve aile kurmuştu.

Biri Avustralya'ya diğeri Fransa'ya olmak üzere iki başvuru yaptım. Mart 1950'de Avustralya'da yaşama ve çalışma izni aldım. Sidney'e MS *Surriento* gemisiyle gittik. Bir aylık bir yolculukla Brüksel'den Paris'e, Paris'ten Cenova'ya ve sonra Avustralya'ya geldik. 13 Temmuz'da Sidney'e vardık. Masrafları *Joint* olarak da bilinen bir Yahudi insani yardım kuruluşu *American Jewish Joint Distribution Committee* tarafından karşılanan yolculuk, hepimize 1000 sterline mal oldu. Bu parayı geri ödeyeceğime söz verdim ve ilk fırsatta geri ödedim. Çok şaşırdılar. Birçok kişinin parayı geri ödemediğini, bunu benim istediğimi söylediler. O para onlarda olursa, bana yardım edildiği gibi başka birine yardım etmek için kullanılabilirdi.

Sidney'e bir Perşembe günü vardık. Hemen tıbbi alet üreticisi olarak çalışacağım O'Connell Caddesi'ndeki Elliot

Brothers'ın ofisine gittim. Gidecek başka yerimiz olmadığı için eşimi ve çocuğumu da getirdim.

Patron güldü. "Sadece bir alet yapımcısına ihtiyacım var, üç değil!" dedi. Ardından, sanayi savaşla yok olana değin Avrupa'da üretilen türden, çok karmaşık bir makinenin planlarını getirdi.

"Ah evet," dedim. "Çok basit." Ertesi Pazartesi başladım.

Sidney'deki o kış, tarihin en yağışlı kışlarından biriydi. Gemiden indiğimiz andan üç ay sonraya kadar yağmur durmadı. Galiba Auschwitz'deyken bile güneşi daha çok görüyordum. Eşim ve ben büyük bir hüzne kapıldık. Güzel kumsalları ve palmiye ağaçlarıyla Sidney'in fotoğraflarını görmüş ancak bunun yerine haftalardır süren sefil bir soğuk ve yağışla karşılaşmıştık. Sahip olduğumuz her şey nemlendi. İşten eve geldiğimde kuruması için gömleğimi asardım ancak havadaki nemle sırılsıklam olurdu. Acaba bir hata mı yaptık diye düşünmeye başladık.

Ama sonra güneş çıktı ve çok güzeldi.

Coogee banliyösünde çok güzel bir evde bir oda bulduk. Daireyi Polonyalı bir aile olan Skorupalar, babamın kuzenleri ile paylaşıyorduk. Benimle hiç tanışmamışlardı, Almanya'ya hiç gitmemişlerdi ama bize karşı çok sevecen ve cömertlerdi. Ailemize destek olmaya ve Coogee'deki küçük evlerinde bize oda ve konaklama güvencesi vermeye hazır olan Harry ve Bella Skorupa; Lily, Ann ve Jack isimli üç çocuk sahibi mütevazı bir çiftti. Bizi ağırlamak için kendi yataklarından vazgeçtiler ve biz de birkaç ay onlarla kaldık.

Harry Skorupa bir terziydi. Korkunç bir kazadan sonra onunla can ciğer dost olduk. Bir gün sıcak su torbasının üzerinde uyuyor ve küçük çocukları torbayı altından çıkarmaya çalışıyorlardı. Her biri torbanın bir köşesinden tutmuş çekiştirirken torba aniden patladı. Neyse ki çocuklar yaralanmamış ama Harry çok kötü yanmış ve diyabeti olduğu için bu komplike bir yara hâlini almıştı.

Onu hastaneye ben götürdüm. Hasar korkunçtu – sırtındaki tüm deri çıktı. İyileşmesi için düzenli tedaviye ihtiyacı vardı. Bu yüzden her sabah onu pijamalarımla hastaneye götürdüm, sonra işten önce bir saat uyumak için eve döndüm. Bu uzun yolculuklarda birbirimize bağlandık ve kısa sürede oldukça samimi olduk.

Avustralya bize iyi davrandı. Ülkeye geleli çok olmamıştı ki Botany'deki bir otelde işten bazı arkadaşlarla sosyalleşiyordum. Walter Rook adında bir adam yanıma geldi. Ülkeye yeni gelmiş gibi göründüğümü söyledi ve bir ev satın almak isteyip istemediğimi sordu. Brighton-Le-Sands'de, sahile çok yakın bir arazisi olduğunu ve burada birbirinin aynı iki ev inşa ettiğini söyledi. Bir tanesini satın almak ister miydim? Ona yeterli param olmadığını söyledim. O da bana bunun bir sorun olmadığını söyledi – kredi almama ve Avustralya'da hayatımı kurmama yardım edecekti.

Kasım 1950'de taşındık ve bir daha arkamıza bakmadık. Taşınmamızdan on bir ay sonra Flore'un çok sevdiğim annesi bizimle yaşamak için Belçika'dan Avustralya'ya geldi. Onun kalması için eve ilave bir oda yaptık. O da Avustralya'da serpildi, bir terzi olarak isim yaptı ve oldukça cazibeli Sidney kadınlarından müşteriler topladı. Hanımlar şehrin dört bir yanından onun peşine düştü çünkü Sidney'de çok az Avrupalı terzi mevcuttu.

O yıllarda ayrıca Flore'la ikinci harika çocuğumuz olan Andre dünyaya geldi. En büyük oğlumu kucağıma aldığım ilk günkü kadar mutlu olmayacağımı düşünmüştüm fakat Andre beni yanılttı. Ona sarılmak, kardeşinin onunla ilk karşılaşmasını izlemek... Kalbimin bir anda bu kadar mutluluğu taşıyabileceğine inanamıyordum. Bu, çektiğim tüm çilelerin sanki uzak geçmişteki kötü bir rüyaymış gibi görünmesine neden oldu. Büyüyen aileme eklenecek ne harika bir şey, harikulade bir sevinç.

1956'da Coogee Oteli'nin önünden geçiyordum. Tadilat yapıyor, tüm bar ve panelleri atıyorlardı. Attıkları her şeyi neredeyse bedavaya aldım ve evime kurdum. Böylelikle kendi evimde harika bir pub'ım oldu. Ve barın kendisinden oğullarım için iki masa yaptım.

Avustralya'yı çalışan adamın cenneti olarak düşünmeye başladım. Ülkenin sağladığı fırsatlara inanamadım.

Avustralya toplumunun çok değer verdiği bir şey yapmam gerektiğine karar verdim. Ve etrafıma bakınca her Avustralyalının sevdiği şeyi gördüm: otomobiller. Arabalarla çok az deneyimim olmasına rağmen, mühendislik becerilerimi adapte edebileceğimi biliyordum ve Holden'leri tamir etme konusunda uzmanlaşmış bir şirkette iş buldum. Makinelere olan ilgim sayesinde otomobil tamir ve bakımını çabucak öğrendim. Arada bir anlamadığım bir şeyle karşılaşır, bu yüzden sorunu nasıl çözeceğimi gizlice öğrenmek için bakım kılavuzuyla birlikte tuvalete giderdim!

50'li yılların ortalarında, artık kendi işimi kuracak kadar deneyimim vardı. Mascot'taki Botany Road'da bir

benzin istasyonu satın aldık. "Eddie'nin Benzin İstasyonu" diye bir tabela astık. Flore'la bir ekip olarak çalıştık – ben araçları tamir ettim o ise benzin doldurdu, lastikleri pompaladı, personeli çekip çevirdi, yedek parça sattı ve defterleri tuttu. Birkaç yıl içinde onarım, kaporta düzeltme, oto elektrik hizmetleri sağlayan profesyonel bir ekip istihdam edecek ve hatta Renault araçları satan yeni bir araba galerisi barındıracak şekilde işi büyüttük.

Ama sonsuza kadar ellerinle çalışamazsın. 1966'da tamirhaneyi sattık ve ailem ile arkadaşlarımı ziyaret etmek için Avrupa ve İsrail'e yedi aylık güzel bir seyahate çıktım. Döndüğümde Bondi Beach'teki bir acente tarafından istihdam edilen bir emlakçı oldum. Emlak lisansım için eğitim aldım ve ardından kendi emlak acentemiz olan E. Jaku Real Estate'i açtık.

Sonunda emekli olma zamanının geldiğine karar verdiğimiz 90'lı yaşlarımıza kadar orada çalıştık. Flore ve ben, tıpkı hayatta olduğu gibi işte de harika bir ekip olarak yan yana çalışmak üzere on yıllar boyunca her gün ofise gittik. Birçok insanın ilk mülkünü onlara satma veya kiralama keyfini yaşadık. Çocuklarım şimdi bile ara sıra on yıllar öncesinden bizi hatırlayan ve onlara tanıdıkları tek dürüst emlakçıların biz olduğunu söyleyen biriyle karşılaşır.

Mülteci olmanın ne demek olduğunu, iyiliğin önemini ve ilk geldiğimizde Skorupaların bize nasıl yardım ettiğini unutmadık. Harry ve Bella'nın kızı Lily Skorupa ile bugün bile çok yakınız. Bu nedenle, genç ailelere ve hayata başlarken ufak bir yardıma ihtiyacı olanlara yardım etmek için elimizden geleni yaptığımızdan emin olduk.

Hepimizin kendimizden daha büyük bir toplumun parçası olduğumuzu ve herkes için hür ve güvenli bir yaşama işimizle katkı yaptığımızı erken yaşta öğrenmiştim. Bir hastaneye gittiğimde, yaptığım aletleri görür ve bunların her gün hayatı daha iyi hâle getirmek için kullanıldığını bilsem, bu bana büyük mutluluk verirdi. Aynı şey yaptığınız her iş için de geçerlidir. Öğretmen misin? Her gün gençlerin hayatlarını zenginleştiriyorsun! Şef misin? Yaptığın her yemek dünyaya büyük bir keyif getiriyor! Belki işini sevmiyor ya da zor insanlarla çalışıyorsun. Yine de önemli şeyler yapıyor, içinde yaşadığımız dünyaya kendi küçük parçanla katkıda bulunuyorsun. Bunu asla unutmamalıyız. Bugünkü çabaların asla tanımayacağın insanları etkileyecek. Bu etkinin olumlu ya da olumsuz olması senin seçimindir. Her gün, her dakika, bir yabancıyı yükseltecek ya da aşağı çekecek şekilde davranmayı seçebilirsin. Seçim kolay. Ve sana ait.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Üzüntü paylaştıkça azalır,
mutluluk paylaştıkça çoğalır.

AVUSTRALYA'DA HARİKA BİR HAYATIMIZ VARDI. Savaş sırasında yaşadıklarımdan sonra gerçekten cennet gibiydi. Çocuklarım büyüdü, kendi çocukları oldu. Çok mutluydum ama içimde bir hüzün vardı. Babam öldüğünde elli iki yaşındaydı. Çocuklarım şimdi onun öldüğü yaştan daha büyükler. Neden? Bütün o acılar ne içindi?

Acı çektik ve öldük. Neden? Ne için? Bir deli için; yok yere. Ölen altı milyon Yahudi; aralarında sanatçılar, mimarlar, doktorlar, avukatlar, bilim adamları da vardı. Tüm bu eğitimli, profesyonel erkek ve kadınların yaşayabilselerdi neler başarabileceklerini düşünmek beni çok üzüyor. Şimdiye değin kanserin tedavisini bulmuş olurduk diye düşünüyorum. Ama Nazilere göre biz insan değildik. Bizi öldürmenin dünya için nasıl bir kayıp olduğunu göremediler.

Soykırımda yaşadıklarımdan on yıllar boyunca hiç söz etmedim. Canım acıdığı için bundan söz etmek istemedim. Canın yandığında nasıl hissettiğinle yüzleşmek yerine ondan uzaklaşmak istersin. Anneni, babanı, tüm teyzelerini, kuzenlerini, sevdiğin hemen hemen herkesi kaybettiğinde, bundan nasıl bahsedebilirsin? Tüm yaşadıklarımı, kaybettiklerimizi

düşünmek bile benim için çok acı vericiydi. Ve belki de çocuklarımı bundan korumak istedim – gerçekleri bilmek onlara sadece acı verirdi. Bu yüzden ağzımı kapalı tuttum.

Ancak uzun yıllar sonra kendime başka bir soru sormaya başladım: neden bu kadar korkunç bir şekilde ölen diğerleri değil de ben hayattayım? İlk başta, Tanrı'nın ya da daha yüksek bir gücün yanlış insanları seçtiğine, benim de ölmem gerektiğine karar verdim. Ama sonra belki de yaşananları anlatma, dünyayı nefretin tehlikeleri konusunda eğitme sorumluluğum olduğunu, bunun için hayatta kaldığımı düşünmeye başladım.

Eşim şiire çok düşkündür. Hep, "Benim yerime bir şairle evlenebilirdi," diye düşündüm, sadece şansım yaver gitmişti. Kelimelerle çalışmak asla benim işim olmadı. Ben makinelerden, matematikten, bilimden, ellerimle bir şeyler yapmaktan anlarım. Ama hikâyemi anlatma dürtüsü gittikçe daha da güçlendi.

Topluluk önünde ilk kez bir Katolik kilisesinde konuştum. Brighton-Le-Sands'deki yakın arkadaşlarımız dindar Katoliklerdi ve hikâyemi paylaşmak için beni kilise ayinlerine davet ederlerdi. Bu zordu ama kabuğumdan biraz olsun çıkmama yardımcı oldu.

Soykırımdan kurtulan yirmi kişilik bir grup olarak 1972'de bir araya gelip, "Başımıza neler geldiği hakkında konuşmaya başlamalıyız," dedik. Dünyanın olan bitenleri bilmesi gerekiyordu. Dernek kurmaya ve yeterince para toplayabilirsek buluşup konuşabileceğimiz bir yer oluşturmaya karar verdik. 1982'de grubumuzu Avustralya Yahudi Soykırımından Kurtulanlar Derneği olarak resmileştirdik. Yıllar sonra, çocuklarımız da dahil olunca, Avustralya Yahudi

Soykırımı Kurtulanları ve Evlatları Derneği olduk. Sonra Sidney Yahudi Müzesi'ni kuracak bir yer aramaya başladık.

Derneğimizin üyelerinden biri, Frank Lowy ile birlikte Westfield Group'u kuran çok başarılı iş adamı John Saunders'la arkadaştı. Westfield Group'un artan başarısının zirvesinde olduğu, Williams Caddesi'ndeki Westfield Kuleleri'ni inşa ettiği dönemdi. Bay Saunders, 1923'te Birinci Dünya Savaşı'ndaki Yahudi askerleri anmak için Darlinghurst'te inşa edilen Maccabean Hall'a müzeyi kurmak için altı milyon dolar harcadı. Sidney Yahudi Müzesi işte böyle doğdu.

2007 yılında müzenin kapsamını genişlettik. Şimdi sadece Holokost tarihini değil, aynı zamanda on altı Yahudi'nin bulunduğu Birinci Filo'ya kadar uzanan Avustralya'daki Yahudi kültürü ve tarihini de sergiliyor.

2011 yılında hayatta kalanların buluşup deneyimlerini paylaşabilecekleri daha küçük bir grup kurduk. Bu, Holokost'u anmaya adanmış ve tüm Yahudilere açık olan dernekten ayrıydı. Bizimki sadece hayatta kalanlar içindi. Kendimize *Focus* adını verdik. Toplama kamplarını deneyimlemiş, her gün ölümle yüzleşmenin ne demek olduğunu, arkadaşları dört bir yanda öldürülürken rüzgârda krematoryumu koklamanın ne demek olduğunu bilenler içindi. "Güvende olmak için nereye gidebilirim?" diye soranlar ve gidecek hiçbir yer olmadığını görenler, ihanete uğrayanlar, işkence görenler ve neredeyse açlıktan ölenler için.

Bu grubu, hikâyelerimizi nihayet anlatabilmenin bize verdiği kurtuluş hissinden ötürü kurduk. Orada, senin hissettiklerini aynı şekilde hissedebilen, olaylara neden böyle tepki verdiğini derinden bilen birinin yanında olmanın

nasıl bir duygu olduğunu anlatamam. Bunu başkaları da anlamaya çalışabilir ki bu elbette takdire şayandır. Ancak asla gerçekten anlamayacaklar çünkü bu deneyimi yaşamadılar. Ne kadar kitap okudukları veya ne kadar uğraştıkları önemli değil. Bu sadece bizim, soykırımdan sağ kurtulanların anlayabileceği bir şey.

Hür bir ülkede yaşadım ve o ülke benim hapishanem oldu. Bunu aynı acıyı çeken insanlarla paylaşmak zorundayım. Bir söz vardır: Üzüntü paylaştıkça azalır, mutluluk paylaştıkça çoğalır. Anadilimde duygularımızı ifade eden bir şiir vardır:

Menschen sterben	(*insanlar ölür*)
Blumen welken	(*çiçekler solar*)
Eisen und stahl bricht	(*demir ve çelik kırılır*)
Aber unsere Freundshaft nicht	(*ama dostluğumuz bâki kalır*)

Size bu dünyanın kötü olduğunu, tüm insanların içinde kötülük olduğunu söyleyecek, hayattan hiçbir keyif almayan soykırım mağdurları var. Bu insanlar özgürlüğe kavuşturulmadı. Kırık bedenleri 75 yıl önce kamplardan çıkmış olabilir ama kırık kalpleri orada kaldı. Mutluluğu sırtlamak için acının ağırlığını bırakmakla gelen özgürlüğü tatma şansını hiçbir zaman bulamayan mağdurlar tanıyorum. Kalbimde korku ve acıyı taşıdığım sürece gerçekten özgür olmayacağımı anlamak benim için bile uzun yıllar aldı.

Hayatta kalan arkadaşlarımdan Alman halkını affetmelerini istemiyorum. Bunu kendim de yapamadım. Ama şansım yeterince yaver gitti ve onlara karşı hissettiğim öfkeyi azat edebileceğim kadar sevgi ve dostluk sahibi oldum.

Öfkeye tutunmanın bir faydası yok. Öfke korkuya, nefrete ve ölüme yol açar.

Benim kuşağımdan pek çok kişi çocuklarını bu kin ve korkunun gölgesinde büyüttü. Onlar senin çocukların, onlara korkmayı öğretmek iyi bir şey değil. Bu onların hayatı. Her dakikasını kutlamalılar. Onları bu dünyaya sen getirdin, onlara destek olmalı, onlara yardım etmelisin, onları olumsuz düşüncelerle ezmemelisin. Bu, hayatta kalanların anlaması gereken önemli bir derstir. Kalbinizde özgür değilseniz, çocuklarınızın özgürlüğünü ellerinden almayın. Çocuklarıma her zaman şöyle dedim: "Seni bu dünyaya seni sevmek istediğim için getirdim. Bana bundan başka bir şey borçlu değilsin. Senden tek istediğim sevgin ve saygın." Gurur duyduğum şey işte bu – benim başarım, ailem.

Ailenizin büyüdüğünü ve serpildiğini görmek, çocuklarınızın bizzat ebeveyn olurlarken hissettikleri mutluluğu yaşamak kadar harika bir şey yoktur. Bu özel bir bağ – dede olduğumda, en önemli şeyleri gerçekten anladım. Oğlunu kucağına almanın, onun büyüyüp önce çocuk, sonra adam olmasını, öğrenim görmesini, âşık olmasını izlemenin oğluma verdiği mutluluğu izledim – benim kendi çocuklarımı izlerken duyduğum mutluluğun aynısı. Onlara her zaman bana hiçbir şey borçlu olmadıklarını söylerim ama onlar dinler mi? Hayır! Laf dinlemiyor ve bana isteyebileceğim her şeyi veriyorlar.

Her gün kahvemi içmek için masama oturuyorum ve etrafım güzel çocuklarım Michael ve Andre'nin, eşleri Linda ve Eva'nın, torunlarım Danielle, Marc, Phillip ve Carly'nin ve torunlarımın çocukları Joel, Zoe, Samuel ve Toby'nin fotoğraflarıyla dolu. Ve onlarda kendimi ve sevgili

Flore'umu görüyorum. Ve ayrıca babamla annemi, dünyada geçirdikleri kısa süre boyunca bana verdikleri sevgiyi görüyorum. Bunun ne kadar harika olduğunu anlatmaya kelimeler kifayetsiz kalır. Zaman geçecek, çocukların kendi mücadeleleri ve zaferleri olacak, büyüyecek, inşa edecek ve bize çok şey vermiş olan topluma katkı sunacaklar. Bu yüzden yaşıyoruz. Bu yüzden çalışıyoruz ve içimizdeki en iyiyi gelecek nesillere aktarmak için çabalıyoruz.

İyilik, en büyük zenginliktir. Küçük iyilikler bir ömürden daha uzun sürer. Bu ders; yani iyilik, cömertlik ve dostlarına olan inancın paradan daha önemli olduğu, babamın bana öğrettiği ilk ve en büyük derstir. O bu şekilde daima bizimle olacak ve sonsuza kadar yaşayacak.

İşte riayet etmeye çalıştığım ve topluluk önünde konuşurken eklemekten hoşlandığım satırlar:

Her zaman paylaşacak çokça sevginiz,
Fazlasıyla sıhhatiniz,
Ve sizi umursayan bir sürü dostunuz olsun.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Paylaştığım şey umudum.

UZUN SÜRE HİKÂYEMLE ÇOCUKLARIMA YÜK OLMAK istemedim. Bana ne olduğunu ilk kez, hikâyemi benim haberim olmaksızın duyduklarında öğrendiler. Oğlum Michael büyüdüğünde, Büyük Sinagog'da Holokost'taki deneyimlerimi konuşacağımı duydu. Bunlar onunla hiç konuşmadığım şeylerdi. Benden önce sinagoga geldi ve orada olduğunu anlamamam için kalın perdelerin ardına saklandı. Konuşma bittikten sonra, bana sarılmak için gözyaşları içinde perdelerden çıktı. Olan bitenleri ilk kez o zaman öğrendi. Çocuklarım o zamandan beri konuşma yaptığım dinleyicilerin arasında yer alır. Ama bu konuyu onlarla hiçbir zaman yüz yüze konuşamadım. Oğlumla konuşmaya çalıştığımda, babamın yüzünü görüyorum. Bu çok ama çok zor.

Bazen, yaşadıklarımızı bu kadar uzun bir süre boyunca anlatmayanların hata ettiğini düşünüyorum. Bazen, dünyayı daha iyi bir yer haline getirmeye yardımcı olabilecek, dünyanın her yerinde yükselen nefreti önleyebilecek bir nesli ıskalamışız gibi görünüyor. Belki de yeterince konuşmadık. Şimdi soykırımı inkâr edenler var, bunun olduğuna inanmayan insanlar. Düşünebiliyor musunuz? Altı

milyonumuzun nereye gittiğini sanıyorlar? Bu dövmeyi nerede edindiğimi sanıyorlar?

Bugün hikâyemi anlatmanın benim görevim olduğunu hissediyorum. Annem burada olsaydı, "Benim için yap," derdi biliyorum. "Bu dünyayı daha iyi bir yer haline getirmeye çalışın."

Yıllar geçtikçe mesajımın yayılmaya başladığını gördüm. Bu harika. Binlerce okul çocuğuyla, politikacılarla ve profesyonellerle konuştum. Benim hikâyem herkes içindir. Ve son yirmi yıldır, genç askerlerle konuşmak için her yıl Avustralya Harp Akademisi'ne gidiyorum. Ulaşmak istediklerim bunlar – subaylar, evet, ama özellikle bir gün muharebe görecek genç erkekler. Mesajım, elinde silah olabilecek herkes için çok mühimdir.

Ne zaman bir okulda konuşsam, "Bu sabah evden çıkarken, 'Anne seni seviyorum' diyenler lütfen elini kaldırsın" diyorum. Bir akşam eve döndüm ve karım dedi ki: "Eddie, Bayan Leigh isimli biri aradı. Onu aramanı istiyor."

Onu geri aradım ve "Bayan Leigh, benimle konuşmak mı istediniz?" dedim.

"Evet, Bay Jaku. Kızıma ne yaptınız?!"

"Bayan Leigh," dedim, "Ben bir şey yapmadım!"

"Aksine! Bir mucize yarattınız. Eve geldi, kollarını bana doladı ve kulağıma, 'Anne, seni seviyorum,' diye fısıldadı. O 17 yaşında! Normalde tek yaptığı benimle tartışmak."

Tanıştığım her gence bunu öğretmeye çalışıyorum. Anneniz sizin için her şeyi yapar. Ona değer verdiğinizi, onu sevdiğinizi bilmesini sağlayın. Neden sevdiğin insanlarla tartışıyorsun? Dışarı çık, birinin sokağa çöp atmasına engel ol ve onlarla tartış. Tartışmak için annenden daha iyi bir milyon insan var!

Her hafta uyanır, karımı öper, takım elbisemi giyer ve hikâyemi anlatmak için Yahudi Müzesi'ne giderdim. İlk başta dinlemeye gelenler Yahudi çocuklardı. Sonra Sidney'in diğer okullarından, akabindeyse Avustralya'nın dört bir yanından gelen çocuklar da onlara katıldı. Ve sonra yetişkinler – öğretmenler, onların arkadaşları, sevdikleri – söyleyeceklerimi dinlemeye geldiler. Bu benim için çok dokunaklıydı. Okullar ve topluluklar, şirketler, genç ve yaşlı her türlü insan benimle iletişime geçmeye ve soykırım derslerini paylaşmamı istemeye başlayınca her yere seyahat etmeye başladım.

Bir gün Avustralya Hükûmeti'nden bir mektup aldım. Bana önde gelen bir doktor tarafından Avustralya Nişanı için aday gösterildiğimi ve bir heyetin bu onuru değerlendirdiğini söylediler.

2 Mayıs 2013'te Flore ve ailemle birlikte Sidney'deki Hükûmet Konağı'na gittim ve burada New South Wales Valisi Marie Bashir'in başkanlık ettiği bir törenle Yahudi cemaatine hizmetlerimden dolayı Avustralya Nişanı'yla ödüllendirildim.

Ne büyük bir onur! Ne harika bir şey. Bir zamanlar, kederden başka bir şey bilmeyen vatansız bir mülteciydim. Şimdi ise Avustralya Nişanı sahibi Eddie Jaku'yum.

Ardından, "yayılmaya değer fikirler" idealinde birleşen, dünyanın dört bir yanından ve her türden insanın konuşma yapmasına imkân veren bir kuruluş olan TEDx 2019'da benimle iletişime geçti. Mesajımı mümkün olan en geniş kitleye, bir salonda 5000'den fazla kişiye ve çevrimiçi izleyecek yüz binlerce kişiye daha yaymama yardım etmek istediler. 24 Mayıs 2019'da hayatımın belki de en büyük konuşması için sahneye çıktım. Daha önce binlerce

insanla hiç aynı anda konuşmamıştım. Bitirdikten sonra seyircilerin hepsi ayağa fırladı ve alkışlamayı bırakmadı. Daha sonra, salondaki yüzlerce insan sadece elimi sıkmak ya da bana sarılmak için sıraya girdi.

Konuşma, internette yayımlanmasından bu yana çeyrek milyondan fazla izlendi. Teknoloji harika. Ben çocukken hâlâ telgraf ve posta güvercini ile mesaj gönderiyorduk! Ve şimdi dünyanın her yerinden hikâyemi dinleyen ve bana ulaşmak ve bunun onları nasıl etkilediğini anlatmak için ilham bulan insanlardan posta alıyorum. Geçen gün Amerika'daki hiç tanımadığım bir kadından el yazısıyla, "On yedi dakika içinde bana düşünecek çok şey verdin, tüm hayatımı değiştirdi" yazılmış bir mektup aldım.

Düşebiliyor musunuz? Çok da uzun olmayan bir zaman önce acımı herhangi biriyle paylaşmak konusunda isteksizdim. Ama bu, paylaşmam gereken şeyin acım olmadığını anlamadan önceydi. Paylaştığım şey umudum.

2020'de NSW Avustralya Yılın Vatandaşı adayıydım. Kazanamadım ama son dörde kaldım. Eh, asırlık çınar için fena sayılmaz.

Elimden geldiğince hikâyemi anlatmaya devam edeceğim. Yahudi Müzesi ben emekli olmadan önce beni kovmak zorunda kalacak. Yorulduğumda, hayatta kalamadıkları için hikâyelerini anlatamayanları düşünüyorum. Ve geçen bunca zamana rağmen hikâyelerini anlatamayacak kadar kötü yaralananları. Onlar için konuşuyorum. Ve annem ile babam için.

Hikâyemi anlatmak zor, bu bazen çok acı verici oluyor. Ama kendime soruyorum, hepimiz gittiğimizde ne olacak? Soykırımdan sağ kurtulanların hepsi öldüğünde ne olacak?

Hikâyemiz tarihten silinecek mi? Yoksa hatırlanacak mıyız? Artık yeni neslin, gençlerin, dünyayı daha iyi hale getirme arzusuyla yanıp tutuşanların zamanı. Acımızı duyacaklar ve umudumuzu miras alacaklar.

Bir şeyler yetiştirmek için çaba harcarsan eğer, boş bir araziden bir bahçen olur. Ve hayat böyledir. Bir şey verirsin, karşılığında bir şey gelir. Hiçbir şey vermezsen, hiçbir şey alamazsın. Bir çiçek yetiştirmek bir mucizedir: daha fazla büyüyebileceğiniz anlamına gelir. Bir çiçeğin sadece bir çiçek olmadığını unutmayın, o bir bahçenin başlangıcıdır.

Bu yüzden Holokost hakkında bilgi almak isteyen herkese hikâyemi anlatmaya devam ediyorum. Bir kişiye bile ulaşırsam şayet buna değer. Ve umarım bu sensindir, yeni arkadaşım. Umarım ki bu hikâye sana da dokunur.

SON SÖZ

YETMİŞ BEŞ YIL ÖNCEYDİ, SAVAŞTAN SONRAKİ günlerdi. Bir Nazi'nin savaş suçlarından dolayı Belçika'da esir tutulduğunu öğrendim ve onunla bir görüşme ayarladım. Ona "Neden? Niçin bunu yaptın?" diye sordum. Cevap veremedi. Titreyip ağlamaya başladı. Artık bir adamı andırmıyordu, çökmüştü. Onun için neredeyse üzülecektim. Şeytani bir görüntüsü yoktu. Acınası görünüyordu, sanki çoktan ölmüştü. Ve sorum cevapsız kaldı.

Yaşlandıkça daha çok düşünüyorum, neden? Bu sanki çözebileceğim bir mühendislik problemiymiş gibi düşünmeden edemiyorum. Bir makinem varsa, onu inceleyebilir, sorunu teşhis edebilir, neyin yanlış gittiğini bulabilir ve düzeltebilirim.

Bulabildiğim tek yanıt nefret. Nefret, kanser gibi bir illetin başlangıcıdır. Düşmanınızı öldürebilir, ancak bu süreçte sizi de yok edecektir.

Yaşadığınız talihsizlikler için başkalarını suçlamayın. Hayatın kolay olduğunu kimse söylemedi ama onu seviyorsanız daha kolaydır. Hayatınızdan nefret ederseniz, yaşamak imkânsız bir hâl alır. Bu yüzden iyi olmaya

çalışıyorum. Acı çekmiş olsam da, Nazilere yanıldıklarını kanıtlamak istiyorum. Nefret eden insanlara yanıldıklarını göstermek istiyorum.

Bu yüzden kimseden nefret etmiyorum, Hitler'den bile. Onu affetmiyorum. Affedersem, ölen altı milyona ihanet etmiş olurum. Af yok. Bunu söylediğimde, kendi adlarına konuşamayan altı milyon için konuşuyorum. Ama aynı zamanda onlar için yaşıyorum ve yaşayabileceğim en iyi hayatı yaşıyorum.

Hayatımın en karanlık döneminden çıktığımda ömrümün geri kalanında mutlu olacağıma ve gülümseyeceğime söz verdim. Çünkü sen gülümsersen dünya da seninle gülümser. Hayat her zaman mutluluk değildir. Bazen çok zor günler olur. Ama hayatta olduğun için şanslı olduğunu hatırlamalısın – hepimiz bu yönden şanslıyız. Her nefes bir hediyedir. Hayat, güzel olmasına izin verirsen güzeldir. Mutluluk senin elinde.

Yetmiş beş yıl önce çocuklarım, torunlarım ve torunlarımın çocukları olacağını hiç düşünmemiştim. İnsanlığın dibindeydim. Ve şimdi, buradayım.

Bu yüzden, bu kitabı elinden bıraktıktan sonra lütfen, iyi yahut kötü hayatının her anını takdir etmek için zaman ayırmayı unutma. Bazen gözyaşları olacak. Bazen kahkahalar. Ve eğer şanslıysan, hayatım boyunca gördüğüm gibi, hepsini paylaşacağın dostların olacak.

Lütfen her gün mutlu olmayı ve başkalarını da mutlu etmeyi unutma.

Kendini dünyaya bir dost kıl.

Bunu yeni dostun Eddie için yap.

TEŞEKKÜR

YILLARCA BİRÇOK İNSAN TARAFINDAN BU HUSUSTA teşvik edilmeme ve soykırımdan sağ kurtulan birçok akranım ve dostumun kendi deneyimlerini yazıya dökmüş olmalarına rağmen hiçbir zaman ne bir kitap yazmayı ne de bunu yapacağımı düşündüm.

Sonunda beni, yüz yıllık olgunluk çağımda deneyim ve düşüncelerimi yazmaya ikna eden Pan Macmillan oldu. Projeye olan güveni ve ısrarı nedeniyle yayıncı Cate Blake'e ve sözlerimi kâğıda dökme konusundaki duyarlılığı ve becerisi için yazar Liam Pieper'a içtenlikle teşekkür etmeliyim.

Bu çabada sevgili ailemin, sevgili karım Flore ve oğullarım Michael ve Andre'nin teşviki ve katkısı da bir o kadar önemliydi.

Bu kitap onlar ve torunlarım Danielle Jaku-Greenfield, Marc Jaku, Phillip Jaku ve Carly Jaku ile torunlarımın çocukları Lara, Joel ve Zoe Greenfield ve Samuel ve Toby Jaku için. Ve yakın ve uzak akrabalarım, kız kardeşimin soyundan gelen Johanna, Leah Wolf and Miriam Oppenheim ile ikisi de felaketten önce Avrupa'yı terk edip Filistin'e giden dayım Moritz Eisen ve halam Sala Dessauer için. Ayrıca,

insanlık tarihinin en zalim toplumu tarafından katledilen tüm akrabalarımın anısınadır.

Kendi adlarına konuşamayan altı milyon masum Yahudi ve onlarla birlikte yok olan kültür, müzik ve büyük potansiyelin anıları için.

Holokost'tan bu yana yetmiş beş yılda edindiğim tüm dostlar için.

1992'deki açılışından bu yana hikâyemi genç yaşlı herkese anlatmam için beni her zaman cesaretlendiren Sidney Yahudi Müzesi'ne ve onun harika personeline teşekkür etmeliyim.

İngilizce benim anadilim değil ve ileri yaşın getirdiği güçlüklerle bu kolay bir iş olmadı. Yine de, okuyucuların çabaya değdiğini düşüneceklerini umuyorum. Tek başımıza zayıf ama birlikte güçlüyüz.

Dünyanın daha iyi bir yer olmasını istiyor ve bu kitabı okuyarak insanlığın bir nebze olsun düzelebileceğini umuyorum. Ayrıca ümidinizi asla kaybetmemenizi de söylemek isterim. İyi, nazik ve sevgi dolu bir insan olmak için asla geç değildir.

Herkese:
İyi şanslar
Alles gute
Bonne chance

Dostun,
Eddie Jaku

Eddie (sağ ön tarafta) yakın akrabalarıyla birlikte – 1932. Fotoğraftakiler arasında soykırımdan sağ kurtulan yalnızca Eddie oldu.

Eddie gençlik yıllarında annesi Lina, babası Isidore ve kız kardeşi Henni'yle.

Eddie Belçika'da – 1941.

Eddie'nin kız kardeşi, sevgili dostu Kurt Hirschfeld'le birlikte – 1945.

Flore ve Eddie'nin düğünü – 20 Nisan 1946.

Eddie ve küçük oğlu Michael, Avustralya'ya yolculukları sırasında *Surriento* gemisinde – 1950.

Avustralya'da yeni bir yaşam! Eddie'nin 1950'lerin ortasında Mascot'ta açtığı akaryakıt istasyonu.

Soldan sağa: Harry Skorupa, Flore'nin annesi Fortunée Molho, Eddie ve kucağındaki Michael, Flore ve Bella Skorupa. Grup, soykırımdan sağ kurtulan bir diğer dostlarının düğününde – Maccabean Hall, 1951.

Flore ve Eddie – Sydney, 1961.

Solda: Eddie, New South Wales Valisi Dame Marie Bashir tarafında Avustralya Nişanı'yla (Order of Australia) taltif edilirken – 2013. Sağda: Andre, Flore ve Michael ile.

TEDxSydney'de binlerce yeni dostuna hitap ederken – Mayıs 2019 (TEDxSydney ve Visionair Media'nın izniyle).

Eddie, 90. yaş gününde torunları Phillip, Carly, Danielle ve Marc'la birlikte.

Eddie, oğulları Michael ve Andre ile eşleri Linda ve Eva'yla Sydney Yahudi Müzesi toplantısında – 2017.

Gelecek nesiller! Üstte: Eddie'nin torunu Danielle, eşi Jerry Greenfield ve çocukları Zoe, Lara ve Joel.

Altta: Eddie'nin torunu Marc, eşi Rachel ve çocukları Toby ile Samuel.

Eddie, Auschwitz'e girdiğinde kendisinden alınmayan tek eşyası olan kemeriyle.
Fotoğraf: Katherine Griffiths (Sydney Yahudi Müzesi'nin izniyle).

Eddie Jaku, *"kendilerini önce Alman, sonra yine Alman ve ondan sonra Yahudi olarak gören"* Leipzigli bir ailenin çocuğuydu. Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya için ağır silah üretiminde çalışan babası gibi o da bir Alman Yahudisi olarak ülkesiyle iftihar ediyor; dünyanın en aydınlanmış, en kültürlü ve en eğitimli toplumunun parçası olduğuna inanıyordu. Ancak bu düşüncelerinin hepsi, Yahudi olduğu gerekçesiyle Nazi milisleri tarafından darp edilip tutuklanarak bir toplama kampına atılacağı 1938 Kasım'ında değişti.

Jaku, bundan sonraki yedi yıllık dehşetengiz yolculuğuna Buchenwald Toplama Kampı'nda başladı. Toplama kampında görevli eski bir tanıdığı sayesinde Buchenwald'dan çıkmayı başaran Jaku, Nazi zulmüne uğrayan grupları Almanya'dan çıkaran insan kaçakçıları aracılığıyla babasıyla birlikte Belçika'ya kaçtı. Nazilerin Belçika'yı işgaliyle birlikte Fransa'ya geçen Jaku, Alman panzerlerinin Müttefik ordularını önlerine kattığı sırada meşhur Dunkirk tahliyesine tanıklık etti. Akabinde Fransa'da kılık değiştirmiş bir Alman askeri sanılarak tutuklandı ve Almanların bu ülkeyi topyekûn işgaliyle birlikte Fransız polisince Almanlara iade edildi. Mühendislik becerileri sayesinde onu Almanya'ya götürecek trenden kaçıp, Belçika'da ailesiyle bir araya gelmeyi başardı. Ancak çok geçmeden jurnallenerek Gestapo tarafından tutuklandı ve tüm aile fertleriyle birlikte 1.1 milyon insanın son durağı olacak Auschwitz'e gönderildi. Onu ve ailesini peronda karşılayacak kişi ise "Ölüm Meleği" lakabıyla anılan Dr. Josef Mengele'ydi.

Yıllar boyunca maruz kaldığı dehşetler ve soykırımda yitirdiği tüm sevdiklerine rağmen Hitler'den intikâmını "dünyanın en mutlu adamı" olarak almaya karar veren Jaku, bu yer yer kederli yer yer de umut dolu hikâyesiyle, dört bir yanı karanlıklarla çevriliyken bile mutluluğu nasıl bulabileceğine dair insanlığa ışık tutuyor.

Kronik
kronikkitap.com kronikkitap
ISBN: 978-625-8431-40-7